

Kurz rómskeho jazyka

Úvod do jazyka

Zdvorilosť a zdvorilostné frázy

Rómčina je indoeurópsky jazyk. Patrí teda tak ako slovenčina do tej istej jazykovej rodiny. Má niektoré znaky s európskymi jazykmi, ale vyznačuje sa aj odlišnosťami, ktoré sú spojené s historickými, kultúrno-sociálnymi a spoločenskými pomermi Indie, kde predkovia Rómov žili.

Medzi zaujímavé odlišnosti patrí prejavovanie úcty a zdvorilosti. I keď dnešná mládež berie pozdravy typu ahoj, servus, čau ako prirodzené, medzi dospelými Rómami podobné oslovenie nemá opodstatnenie. Keď sa dvaja Rómovia stretli, vždy sa pristavili a prejavili úprimný záujem o toho druhého a jeho rodinu. Vzájomne sa vypytovali na to, ako sa cítia, či sú zdraví, či majú dosť jedla na prežitie, či majú prácu,. Boli zvedaví na to, kto sa vydáva, žení, komu sa narodilo dieťa. Otázkami, ktoré sa dotýkali života rodiny, prejavovali jej svoju úctu (pařiv), pretože prejav úcty sa medzi Rómami považoval za vysokú morálnu hodnotu a dobré vychovanie.

Pod vplyvom európskej kultúry aj Rómovia začínajú preberať do svojho správania zvyklosti, ktoré sa stávajú súčasťou ustálených slovných spojení a jazykových prostriedkov, ktorými osoby medzi sebou nadväzujú kontakt.

Dobrý deň sa v rómčine povie **Lačo d'ives**. Lačo – dobrý, d'ives – deň. Po tomto želaní nasleduje oslovenie: Lačo d'ives, Romale – Dobrý deň, Rómovia.

Ak v skupine ľudí, ktorú zdravíme, sú aj príslušníci iných etník, potom pozdrav bude znieť: **Lačo d'ives, manušale**, čo znamená Dobrý deň, ľudia...

Manuš je človek, množné číslo má tvar **manuša**, oslovenie má tvar **manušale**, podobne, ako oslovenie skupiny Rómov **Romale**, detí **čhavale**, dievčat **čhajale**, žien **džuvľale** atď.

V rómčine máme na rozdiel od slovenčiny aj termín v singulári **manušňi** – čo je ženský variant slovenského výrazu človek. Potom oslovenie pre ženy, ktoré budeme vnímať ako osoby, bude znieť: **Lačo d'ives, manušňale**.

Keď sa teda stretnú dvaja Rómovia, ktorí sa poznajú, vždy sa pristavia a jeden druhého sa pýtajú:

Kaj džas, Roma? (Kam ideš, človeče?) alebo **Kaj džas, more?** Oslovenie more je bežné medzi priateľmi, ženy sa medzi sebou takto neoslovujú. Nahrádza slovenské priateľ, kamarát, resp. vokatívny tvar od slova človek - človeče.

Keď dieťa alebo mladší človek stretne ženu, osloví ju frázou: **Kaj džan, bibi** – Kam idete, teta.

Keď sa stretnú dve ženy, približne rovnakého veku, ktoré sa poznajú, ich prvé vety sa vzťahujú na zdravie detí alebo na jedlo, ktoré v ten deň uvaria pre rodinu. Potom úvodná zdvorilostná fráza znie: **So taves, čhaje?** doslova Čo variš, dievča?

Ak stretne ale staršia žena mladšiu, potom jej úvodná otázka znie: **So taves, mri čhaj?** čo znamená Čo variš, dcéra moja. Oslovenie **mri čhaj** - dcéra moja je

prejavom účasti a starostlivosti staršej ženy voči mladšej a je v ňom vyslovená nádej, že mladá rodina má dostatok jedla a že nehladuje.

Ačhen Devleha – Zostávajúce s Bohom, **džan Devleha** – chodte s Bohom sú pozdravy, ktoré si Rómovia želajú pri rozchode.

Slovenský pozdrav **dovidenia**, ktoré do rómčiny prekladáme ako novoutvorené slovo a má tvar **andro dikhiben**, do bežnej komunikácie nepreniklo a pociťuje sa ako neprirodzené.

Tradičné pozdravy sú spojené s Bohom, s prianím, aby Rómov ochránil, aby im pomohol v ťažkých situáciách:

O Del tuha/tumenca - Nech je Boh s tebou/s vami,

Mi o Del tut arakhel – Nech ťa Boh chráni,

Mi o Del tuke/tumenge pro droma sitinel: Nech ti/vám Boh svieti na cestách, atď.

Staršie osoby mladším zásadne tykajú a to aj vtedy, keď sa nepoznajú. Rovesníci si medzi sebou tykajú. Mladšie osoby starším vykajú, niekedy najväčším prejavom úcty je osloviť starších členov rodiny v 3. osobe množného čísla.

Neznámi sa neoslovujú pán, pani, slečna ako Slováci, ale si hovoria dcéra, synak, alebo ujo – to všetko v závislosti na veku oslovovaného.

Stretnutie dvoch priateľov zvyčajne začína otázkami:

Kaj džas, more? Sar sal? Sar tuke džal? – Kde ideš, človeče? Ako sa máš? Ako sa ti darí?

Ta mištes, Devleske. Nalačas, o čhavo mange nasvalo. – Ale dobre. Vďakabohu. Nedobre. Dieťa mám choré.

Gramatika - Abeceda a gramatická norma

1. Hláskovanie slov

1. Akhara lavende

Rómska abeceda

Romaňi abeceda

V rómčine sa používa hláskové písmo latinského pôvodu (latinka). Oproti slovenčine má rómčina niektoré hlásky navyiac a iné zasa nemá.

Hláska (**akhar**) sa zapisuje s jedným alebo viacerými znakmi (písmenami - **patran**), prípadne písmenami, ktoré sú doplnené o diakritické znamienko – mäkkčeň (**čiriklo**).

Niektoré hlásky sa zaznamenávajú spojením dvoch písmen (zložkami): dz (**d+z**), dž (**d+ž**), ch (**c+h**).

Rómčina má štyri ďalšie hlásky, ktoré potvrdzujú ich indický pôvod. Sú to tzv. prídychové- aspirované hlásky **čh, kh, ph a th**.

Pozor – ich správna výslovnosť je veľmi dôležitá. Nie je to ako slovenské spoluhlásky č, k, p, t. Pri nesprávnej výslovnosti môže dôjsť k nemilému nedorozumeniu. Napríklad vetu **O čhavo čhoren paňi – Deti rozlievajú vodu**, bez prídychu vyslovme ako: O čhavo **čoren** paňi a vtedy sa dozvieme, že Deti kradnú vodu. Uznáte, že sa tým význam vety podstatne zmenil.

Sloveso **čhorel** prekladáme do slovenčiny ako **liat'** alebo **sypat'**. Avšak sloveso **čorel** znamená **kradnúť'**. Mimochodom do slovenského jazyka preniklo slangové slovo čórovať – kradnúť, ukradnúť, ktorého pôvodný význam spočíva v rómskom slovese čorel.

Príklady slov s párovými spoluhláskami:

k - kh

Koro čhavo ľidžal **khoro** thudeha.

Slepý chlapec nesie **džbán** s mliekom.

p - ph

O čhavo **perel** pre phuv, imar o thud našti **pherel** andal o khoro.

Chlapec **padá** na zem, už nemôže **čerpat'** mlieko z džbánu.

t – th

Te džanes, ta **the** keres.

Ked' vieš, tak **aj** konáš.

The je spojka a, i, aj.

Te je častica a vyjadruje podmienku: ak, keď, resp. stojí pri infinitívnom tvare sloviess - te kerel (robiť).

V rómskej abecede chýba tvrdé y. Všade, kde počujeme hlásku **i - y** sa píše iota **i**. S tým súvisí i pravidlo dodržiavať písanie mäkkých spoluhlások **d', t', ň, l'** aj prípadoch, že v slovách po nich nasledujú samohlásky **i a e**.

Príklady: d'ives - deň, **tat'ipen** - teplo, **ňilaj** - leto, **l'il** - list, **te chu'el** -skákať, **ňerno** - triezvy.

Ako sme povedali v rómčine nie je tvrdé y. V slovách, v ktorých sa vyskytujú tvrdé spoluhlásky d, t, n, l síce píšeme mäkké i, ale zachovávame tvrdú výslovnosť.

Príklady: te dikhel - vidieť, **dilos** - obed, **te del** - dať, **Del** - Boh, **tiro** - tvoje, **dilino** - hlupák

Do rómskej abecedy neboli prijaté písmená: Q q W w X x. V rómčine sa prepisuje:
Q q ako – **kv** (kvazi),
X x ako – **ks, gz** (taksikos, egzistnel).

Rómska abeceda

Romaňi abeceda

a	a
b	be
c	ce
č	č
čh	čh
d	de
d'	d'
dz	dz
dž	dž
e	e
f	ef
g	ge
h	ha
ch	ch
i	i
j	j
k	ka
kh	kh
l	el
l'	el'
m	em
n	en
ň	ň
o	o
p	pe
ph	ph
r	er
s	es
š	š
t	te
t'	t'
th	th
u	u
v	ve
z	z
ž	ž

Gramatika

Sloveso byť

V rómčine má sloveso byť – **avel** aj skrátенý, resp. regionálny variant: v tvare **el, jel, hel**.

Časovanie slovesa byť – avel/el/jel/hel v prítomnom čase

Positive

	osoba/dženo	sloveso/kerutno	
1. osoba sg.	Ja Me Ty	som som si	z Čiech.
2. osoba	Tu On	sal je	
3. osoba	Jov	hin/o	
3. osoba	Ona Joj	je hin/hiňi	pal o Čechi.
1. osoba pl.	My Amen	sme sam	
2. osoba	Vy Tumen	ste san	
3. osoba	Oni Jon	sú hine	

Otázka/Phučipen sa tvorí:

1. Intonáciou

Ja	som	z Čiech?
Me	som	
Tu	sal	
Jov	hin/o	pal o Čechi?
Joj	hin/hiňi	
Amen	sam	
Tumen	san	
Joj	hine	

2. Slovosledom: na prvom mieste sloveso, na druhom osobné zámeno.

Som	ja	z Čiech?
Som	me	
Sal	tu	
Hin/o	jov	pal o Čechi?
Hin/hiňi	joj	
Sam	amen	
San	tumen	
Hine	joj	

Zápor slovesa byť v prítomnom čase

Poznámka: negatívna forma slovesa byť je v 3.osobe sg. a pl. totožná s tvarom sponového slovesa hin v negatívnej forme vyjadrujúceho vlastnícky vzťah osoby ku konkrétnemu predmetu:

1. On **nie je** z dediny - Jov **nane** gavestar.
2. On **nemá** ženu – Les **nane** romňi.

na/nane

Ja	nie som	z Čiech. pal o Čechi.
Me	na som	
Ty	nie si	
Tu	na sal	
On	nie je	
Jov	nane	
Ona	nie je	
Joj	nane	
My	nie sme	
Amen	na sam	
Vy	nie ste	
Tumen	na san	
Oni	nie sú	
Jon	nane	

Odpovede áno/nie

Palepheñibena he/na

Som	ja	dobry?	Áno, ja som dobrý.	Nie, ja nie som dobrý.
Som	me	lačho?	He, me som lacho.	Na, me na som lacho.
Sal	tu	lačho?	He, tu sal lacho.	Na, tu na sal lacho.
Hino	jov	lačho?	He, jov hino lacho.	Na, jov nane lacho.
Hiñi	joj	lačhi	He, joj hiñi lachi.	Na, joj nane lachi.
Sam	amen	lačhe?	He, amen sam	Na, amen na sam lache.
San	tumen		He, tumen san lache	Na, tumen na san lache.
Hine	jon		He, jon hine	Na, jon nane lache.

Vakeriben pal peste Predstavenie sa

Sloveso byt' v prítomnom čase +osobné zámená

me som – ja som
tu sal – ty si
jov hino – on je
joj hiňi – ona je

amen sam – my sme
tumen san – vy ste
jon hine – oni sú

Ko som? Kto som?

Šunen, me man vičinav Jan Demeter. Miri daj-dad hine Roma, ta the me som Rom. Mire phralenca-pheňenca bešav pre Slovačiko, ta hin man slovačiko themutňipen. O themutňipen pes kidel le themestar, kaj dživas, ta vašoda mange pisinav slovačiko themutňipem. Te šunav man sar Rom, hin man romaňi nacija, ča bešav pre Slovačiko u vašoda mange ando papira - dokumenti pisinav slovačiko themutňipen. E nacija the o themutňipen nane jekh. Pal ada, sar te prindžarav, so hin nacija u so hin themutňipen man sikhavav ande škola.

Me uliľom dešupanžtone decembroste ando berš duj ezera, hin mange dešujekh berš u kamav tumenca jekhetanes te sikhľol romaňi čhib, bo k'amende khere imar but romanes na vakeras. U te bisterel peskeri dajakeri čhib nane igen šukar.

Phenav mek vareso pal miri famelije. Miro dad peš vičinel Jozef, romanles les vičinen o manuša Jožus abo Jožiš, jov hino lavutaris. Šukar the lačhes bašavel pe savoro, so chudel ando vast. Miri daj pes vičinel Agnesa. Joj hiňi khere, na phirel ande buti, bo te phenav čačes, perdal o Roma, te nane sikhade avri, but but'a nane. Joj hiňi igen lači manušni, amenge, le čhavage kamel savoro jekhfeder. Tosarastar dži raťi kerel khatar o čhave the peskeri daj-dad, bo o papus the e baba dživen amenca. Jon bešen ando amaro kher. Mek hin man duj pheňa the jekh phral. Pal dadeskeri sera man hin šov kaka the trin biba. Pal dajakeri sera nane ajci but manuša. La hin ča jekh phen the duj phrala. Savoren hin čhave, ta ande amari buchleder fajta perel vaj penda džene. Vašoda, kaj miro dad našťi chudel buti khere pe Slovačiko, džal ke Angľija. Šunas, save ačhibena pe leste užaren.

Volám sa Ján Demeter. Moji rodičia sú Rómovia, tak aj ja som Róm. S mojimi súrodencami bývame na Slovensku, preto mám slovenské občianstvo. Občianstvo sa odvodzuje od štátu, kde žijeme, preto si píšem slovenské občianstvo. Cítim sa ako Róm, preto mám rómsku národnosť, avšak bývam na Slovensku, preto si do papierov-dokumentov píšem slovenské občianstvo. Národnosť a občianstvo to nie je rovnaká vec. O tom, ako vedieť, čo je národnosť a čo občianstvo, sa učím v škole.

Narodil som sa 15. decembra v roku 2000, mám jedenásť rokov a chcem sa spoločne s vami učiť rómsky jazyk, lebo u nás doma sa už veľa rómsky nehovorí. A zabudnúť materinskú reč nie je veľmi pekné.

Poviem niečo o mojej rodine. Môj otec sa volá Jozef, rómsky ho ľudia volajú Jožis alebo Jožus, on je hudobník. Pekne a dobre hrá na všetkom, čo sa mu dostane do rúk. Moja mama sa volá Agnesa. Je doma, nechodí do práce, ak by som mal povedať pravdu, pre Rómov, keď nie sú vzdelaní, veľa roboty nie je. Ona je veľmi dobrý človek, pre nás, deti, chce len to najlepšie. Od rána do večera sa stará o deti a svojich rodičov, lebo dedo a babka žijú s nami. Oni bývajú v našom dome. Ešte mám dve sestry a jedného brata. Po otcovej strane mám šesť strýkov a tri tety. Z matkinej strany nie sú toľkí. Ona má len jednu sestru a dvoch bratov. Všetci majú deti, takže v našej širšej rodine je asi päťdesiat osôb. Preto, že môj otec nemôže si nájsť prácu doma na Slovensku, ide do Anglicka. Pozrime sa, aké príbehy na neho čakajú.

Lavustik Slovník

šunen počúvajte (2.os.pl.prít.čas slovesa počúvať – šunel)

me man vičinav ja sa volám

mir/o; -i; -e môj/moja/moje

daj-dad/dada rodičia

hine sú (3.os.pl.prít.čas slovesa byť – avel)

Rom -a m Rómovia

ta čast. tak

the spojka a, i, aj

me ja

som som (1.os.sg.prít.č. slovesa byť – avel)

phralenca-pheňenca súrodencami (1 pl.subst.súrodenci – phrala-pheňa)

bešav bývam (1.os.sg.prít.č.slovesa bývať – bešel)

pre na

Slovačiko m Slovensko

hin man ja mám (spona hin slovesa mať + A 1.os.sg. os.zám. ja – me)

slovačiko slovenský

themutňipen -a m občianstvo

o označenie člena pre subst. m. r. v sg. a subst. m. r. a ž.r. v pl.

pes kidel odvodzovať; zbierať

them -a m štát

le themestar od štátu

kaj spojka kde; že

dživav žijeme (1.os.pl.prít.č.slovesa žiť/bývať – dživel/bešel)

vašoda preto

mange sebe/si (D 1.os.sg. os.zámena ja – me)

pisinav píšem (1.os.sg.prít.č. slovesa písať – pisinav)

te ak; častica označujúca infinitívny tvar sloviess

šunav man cítim sa (1.os.sg.prít.čas zvratného slovesa cítiť sa – šunel pes)

sar ako

roman/o; -i; -e rómsky

romaňi rómska

nacija f národnosť

ča len

u spojka *a, i aj*
ando predl. *v*
papira-dokumenti *dokumenty*
e *označenie člena v N pre subst. ž. r. sg.*
nane jekh *nie nie jedno*
pal ada *o tom*
prindžarav *poznávam (1.os.sg.prít.č. slovesa poznávať – prindžarel)*
so hin *čo je*
so čo
man sikhavav *učím sa*
škol/a; -i f *škola*
u'íl'om *narodil/a som sa (1.os.sg.min.č.slovesa narodiť sa – u'ol)*
dešupanžtone *pätnásteho (radová číslovka od základnej dešupandž- pätnást')*
decembroste *v decembri*
berš -a m *rok*
duj *dva*
ezer/os; -a m *tisíc*
hin mange dešujekh berš *mám jedenást' rokov*
kamav *chcem (1.os.sg.prít.č. slovesa chcieť – kamel)*
tumenca *s vami (l 2.os.pl.os.zámena vy – tumen)*
jekhetanes *spolu/spoločne*
te sikh'ol *učiť sa*
romaňi čhib f *rómsky jazyk*
bo lebo
k'amende *u nás*
khere prísl. *doma*
imar už
but veľa
romanes *rómsky*
na vakeras *nehovoríme (1.os.pl.prít.č.slovesa hovoriť – vakerel)*
bisterel *zabudnúť/zabúdať*
peskeri *svoju*
dajaker/o; -i; -e *materinský*
nane *nie je*
igen *veľmi*
šukar *pekný; pekne*
phenav *hovorím (1.os.sg.prít.č.slovesa hovoriť/povedať – phenel)*
mek *ešte*
vareso *niečo*
pal miri famel'ija *o mojej rodine*
miro dad m *môj otec*
pes vičinel *volá sa*
les vičinen *volajú ho*
o manuša *ľudia*
abo *alebo*
jov hino *on je*
lavutar/is; -a m *hudobník*
lačhes *prísl. dobre*
bašavel *hrať/hrávať na nástroji*
pe *na*
savoro *všetko*

so čo
chudel *chytit'*
vast -a m *ruka*
daj -a f *matka*
pes vičinel *volá sa*
joj hiňi *ona je*
na phirel *nechodit'*
but'i f *robota*
bo *lebo*
te phenav čačes *ak mám povedať pravdu*
perdal *pre*
sikhade avri *vzdelaní/vyučení*
but *veľa*
manušňi -a f *žena*
amenge *nám (D 1.os.pl.os.zámena my – amen)*
le čhavage *deťom (D pl. subst. deti – čhave)*
kamel *chciet'*
jekhfeder *najlepšie*
tosarastar *zrána*
dži raťi *do noci*
kerel *robiť*
khatar *okolo*
čhave *deti*
peskeri
o papus m *dedo/starý otec*
e baba f *babka/stará mama*
dživen *žijú(3.os.pl.prít.č.slovesa žiť – dživel)*
amenca s *nami (I 1.os.os.zámena my – amen)*
jon *oni*
bešen *bývajú (3.os.pl.prít.č.slovesa bývať – bešel)*
duj dva/dve
phe/n; -ňa f *sestry*
jekh *jeden*
phral -a m *brat*
pal *predl. z; o; po*
dadeskeri sera *po otcovej strane/z otcovej strany*
šov *šesť*
kak -a m *strýko/ujo*
trin *tri*
bib/i; -a f *teta*
dajakeri *matkina*
ajci *toľko*
manuša *osoby/ludia*
la hin *ona má*
buchleder *širší*
fajt/a; -i f *rodina/rod*
perel *padat'*
vaj *alebo*
penda *päťdesiat*
džen/o; -e m *osoba*
naš'ti *nemôcť*

chudel *dostat'*; *držat'*
džal *íst'*
ke *ku*; *do*
Angl'ija f Anglicko
ačhiben -a m *príbeh*
pe leste užaren *na neho čakajú*

Cvičenia

1. Použite sloveso byť v prítomnom čase.

O Jozef.....leskero dad.
E Agnesa..... leskeri daj.
Leskeri daj ..... khere.
Tu..... miri phen.
Me..... romano čhavo.
O Peter ..... slovačiko raklo.
Joj.....amari baba.
Jov ..... amaro papus.
Amen..... bari famel'ija.
Tumen na..... bari famel'ija.
Jon..... imar phure manuša.

2. Ko hino o Jan Demeter?

O Jan Demeter hino .....
Les hin ..... the .....
Jov peskera famel'ijaha bešel pre.....
Jov bešel pre Slovačiko, vašoda peske pisinel .....themutňipen.
Jov pes šunel sar Rom, vašoda peske pisinel.....nacija.
Pal o themutňipen the nacija pes sikhavel andre.....
O Jan ul'i'la.....
Hin leske..... berš.
Kamel te sikh'ol.....
Na kamel te bisterel.....
Ke lende pes imar but na vakerel.....
Te bisterel dajekeri čhib nane.....
Leskero dad pes vičinel..... u hino.....
Leskeri daj pes .....Agnesa, joj ..... andre but'i.
Tosarastar dži ra'i.....khatar o .....the peskeri daj-dad.
O papus-baba bešen.....
Le Janis hin mek .....
Pal dadeskeri sera les hin.....
Pal dajakeri sera les hin.....
Ande leskeri famel'ija hin maj.....
Leskero dad .....Anglijate.

3. Preložte do rómskeho jazyka:

Volám sa Ján Demeter. Som rómsky chlapec, mám 11 rokov. U nás sa málo hovorí rómsky. Chcem sa v škole dobre naučiť rómsky jazyk, lebo nie je pekné zabudnúť

materinský jazyk. Můj otec je hudebník. Teraz je v Anglicku. Moja mama je doma, stará sa o deti a svojich rodičov. Starí rodičia žijú s nami. Mám jedného brata a dve sestry. Mám osem strýkov a tri tety. V našej rodine je asi 50 osôb. Můj otec nemá robotu. Teraz je v Anglicku a hľadá si robotu.

4. Preložte do slovenského jazyka

Me man vičínav Jan Demeter. Me som romano čhavo. Hin man daj-dad, duj pheňa, jekh phral. Kamav man te sikhavel romanés, bo k'amede pes romanés vakerel imar sikra. Nane šukar, te o Roma bisteren pengér dajakeri čhib. Amenca andro amaro kher bešen the o papus-baba. Jon hine imar phure džene. O dad hino lavutaris, akana hino Angl'ijate.

5. Tvorte otázky v rómčine a odpovedajte na ne:

1. Ján je veľký chlapec. 2. Jeho rodičia sú Slováci. 3. Ján má 13 rokov. 4. On je škaredý. 5. Ján má dobrých rodičov. 6. Ján má jedného brata a dve sestry. 7. Pavol je múdry. 8. Ivanka je vysoká. 9. Ty máš dobré srdce. 10. Mariška je usilovná študentka. 11. Mama má žlté vlasy. 12. Otec je známy muzikant. 13. Teraz je v Čechách. 14. On má dobrý sluch. 15. Dedo je starý a bez vlasov. 16. Jeho palica je nová. 17. Jeho klobúk je špinavý. 18. Babka je zlá žena. 19. Vy ste dobrí bratia. 20. Moje sestry sú staré. 21. My sme veľká rodina.

Nič nane pe phuv ajso – sar romano jilo.

Nič nie je na zemi také - ako rómske srdce.

Pre štacija Londinoste:

Jožus: Hallo, good morning. Vakeres romanes?

Toňus: He, vakerav.

Jožus: Khatar sal. Adarig?

Toňus: Na, me som pal o Čechi? U tu sal khatar?

Jožus: Me som pal e Slovačiko.

Toňus: Užares pre varekaste?

Jožus: Ča akana avav, džav pal o phral.

Toňus: Jov Londinoste bešel?

Jožus: He, bešel u kerel buťi. U tu? So adaj keres?

Toňus: Me som imar sar čačo Angličanos. La famel'ijha bešav pro gav nadur adarig maj biš berš.

Jožuš: Ča mek šukar vakeres romanes. Na bisteres.

Toňus: Sar šaj bisterav. Sem oda miri dajakeri čhib. U tu, so? Soske aves ajso drom?

Jožuš: Som avrisikhado lavutaris, khere nane buťi u te dživel kampil.

Toňus: Ta, šun. Te kames, šaj tut lav andre jekh kafeterija, odoj roden lavutaren.

Jožus: Čačas?

Toňus: Bizo. The miro čhavo odoj bašavel. Ta džas, ma dara!

Na stanici v Londýne:

Jožo: Hallo, good morning. Hovoríš rómsky?

Tono: Áno, hovorím.

Jožo: Odkiaľ si? Odtiaľ?

Tono: Nie, ja som z Čiech. A ty?

Jožo: Ja som zo Slovenska.

Tono: Čakáš na niekoho?

Jožo: Len teraz prichádzam prišiel, idem za bratom.

Tono: On býva v Londýne?

Jožo: Áno, býva a pracuje tu. A ty? Čo tu robíš?

Tono: Ja som už ako pravý Angličan. S rodinou bývam na dedine neďaleko odtiaľ už skoro dvadsať rokov.

Jožo: Ale ešte dobre hovoríš rómsky. Nezabúdaš.

Tono: Ako môžem zabudnúť? Veď je to moja materinská reč. A ty, čo? Prečo meriaš toľkú cestu?

Jožo: Som hudobne vzdelaný, doma niet roboty a žiť treba.

Tono: Tak, počúvaj. Keď chceš, môžem ťa vziať do jednej kaviarne, tam hľadajú hudobníkov.

Jožo: Skutočne?

Tono: Naisto. Aj môj syn tam hrá. Tak, ideme, neboj sa!

Slovník:

jekhto *prvý/prvá*

sikh; - a; m *lekcia*

pre na

štacij/a; - i; f *stanica*

Londinos m *Londýn*

Jožus m *Jozef*

vakerel *hovorit', rozprávať*

romanes *rómsky*

he/ha/hi/va *áno*

khatar *odkiaľ*

sal (*ty*) *si*; 2.os. sing. slovesa *byť*

adarig *odtiaľ*

na *nie*

me ja

som *som*

pal z (*predl. datív*)

o člen (*pre sing. m a pl. m a f ohybných slovných druhov*)

Čechi m *Česko*

u a

tu ty

Slovačiko m *Slovensko*

užarel *čakať*

vareko *niekto*

ča len, iba

akana *teraz*

avel *prísť, prichádzať*

džal *ísť*

phral, -a m *brat*

jov/ov *on*

bešel *bývať, sedieť*

kerel *robiť, pracovať*

but'i, -a f *práca, robota*

so čo

adaj tu

imar už

sar ako

čačo *pravý*

Angličanos m *Angličan*

la *vyjadruje nepriamy pád člena pre ženský rod*

famel'ij/a;-i f *rodina*

pro *na/pre*

gav, -a m *dedina*

nadur *neďaleko*

maj *skoro, takmer*

biš *dvadsať*

berš;-a m *rok*

mek *ešte*

šukar *pekne*

bisterel *zabudnúť*

šaj *môcť*

sem *ved'*
oda *to*
dajakeri *materinská*
čhib; *-a f reč, jazyk*
soske *prečo*
ajso *taký*
drom; *-a cesta*
avrisikhado *vyučení, vzdelaný*
lavutar/is; *-a m hudobník*
khere *doma*
nane *nie je*
te *častica označujúca slovesný neurčitok*
dživel *žiť*
kampel *treba; môcť*
ta *tak*
šunel *počúvať*
kamel *chcieť*
tut *teba (vyjadruje akuzatív os.záměna ty)*
lel *vziať, zobrať*
andre/ande *do*
jekh *jeden*
kafeterij/a; *-i f kaviareň*
odoj *tam*
rodel *hľadať*
čačes *pravda, skutočne, naozaj*
bizo *určite, istote, naisto*
the *a*
mir/o; *-i; -e môj*
čhav/o; *-e m syn;chlapec*
odoj *tam*
bašavel *hrať*
ma *nie!*
daral *báť sa, obávať sa, strachovať sa*

Gramatika

VAŠONAVA ZÁMENÁ

V rómčine rozlišujeme zámená:

1. osobné

me (ja)	amen (my)
tu (ty)	tumen (vy)
jov (on)	jon (oni)
joj (ona)	jon (ony)

Príklady:

Me som terno čavo. **Tu** sal miro phral. **Jov** hino avrisikhado. **Joj** hiňi šukar čaj. **Amen** sam lače čhave. **Tumen** san bari famel'ija. **Jon** hine terne.

2. zvrtné zámená

- **pes** (seba, sa pri sg.)
- **pen** (seba, sa pri pl.)

Zvrtné zámená **pes** a **pen** sa používajú v 3. osobe sg. a v 3. osobe pl.

Príklady:

Jov **pes** vičinel Jano – On **sa** volá Ján.
Jon **pen** maren – Oni **sa** bijú.

3. privlastňovacie zámená

sg. m	sg. f	pl. m+f
1. miro môj	miri moja	mire moje
2. tiro tvoj	tiri tvoja	tire tvoje
3. lesk(e)ro jeho	lesk(e)ri jeho	lesk(e)re jeho
3. lak(e)ro jej	lak(e)ri jej	lak(e)re jej

1. amaro náš	amari naša	amare naše
2. tumaro váš	tumari vaša	tumare vaše
3. leng(e)ro ich	leng(e)ri ich	leng(e)re ich

Príklady:

1. **Miro** kher hin the **tiro** kher.
Môj dom je aj **tvojím** domom.
2. **Leskoro** dad hino the **lakero** dad.
Jeho otec je aj **jej** otcom.
3. **Amaro** them hin e Slovačiko.
Našou vlast'ou je Slovensko.
4. **Tumari** nacija hin romaňi.
Vaša národnosť je rómska.
5. **Lengero** vakeriben hin charno.
Ich rozhovor je krátky.

Privlastňovacie zámená zvrtné

Privlastňovacie zámená zvrtné sa v rómčine používajú iba pre 3. os. sg. a 3.os. pl., v ostatných osobách sa používajú príslušné privlastňovacie zámená.

sg.	pl.
3. peskero m svoj	pengero m svoji
peskeri f svoja	pengeri f svoje
peskere pl. svoje	pengere pl. svoje

Príklady:

1. **Peskero** them prindžarel sar **peskere** duj jakha.

Svoju vlast' pozná ako **svoje** oči.

2. Bikenel **peskeri** rokľi.

Predáva **svoju** sukňu.

3. **Pengere** love thoven ande **pengeri** banka.

Svoje peniaze dávajú do **svojej** banky.

4. Chan **pengero** maro.

Jedia **svoj** chlieb.

4. ukazovacie zámená

(k)ada (tento)

(k)oda (tamten)

(k)adi (táto)

(k)odi (tamtá)

(k)aja (tá, táto)

(k)oja (tamtá)

oka (tamten – väčšia vzdialenosť)

oki (tamtá - väčšia vzdialenosť)

Príklady:

1. (K)ada kher hino baro. **Tento** dom je veľký.

2. (K)oda čhavo hino šukar. **Tamten** chlapec je pekný

3. (K)adi čhaj hiñi miri phen. **Táto** dievčina je moja sestra.

4. (K)odi džuvľi džal khere. **Tamtá** žena ide domov.

5. (K)aja rovľi hin kaštuñi. **Tá** palica je drevená.

6. (K)oja khelavñi hiñi laçhi. **Tamtá** tanečnica je dobrá.

7. Oka phral bešel Angľijate. **Tamten** brat býva v Anglicku.

8. Oki phen pirel ande **but'i**. **Tamtá** sestra pracuje.

5. opytovacie zámená:

ko? (kto?)

so? (čo?)

savo? (aký?)

Príklady:

Ko hin odoj? **Kto** je tam?

So tut hin? **Čo** máš?

Savo maro chas? **Aký** chlieb ješ?

6. vzťahné zámená:

so (čo)

kaj (kde).

savo (ktorý)

Príklady:

1. Oda hin phuj, **so** leha kerel. To je zlé, **čo** s ním robí.
2. Phen, **kaj** phirel. Povedz, **kde** chodí.
3. Ker bu'i, **savi** tuke džal. Rob robotu, **ktorá** ťa teší.

7. neurčité zámená:

vareko/dareko (niekto)

vareso/dareso (niečo)

varesavo/daresavo (nejaký)

chocko/chočko (hocikto)

chocsavo/chočsavo (hocijaký)

chocso/chočso (hocičo)

sako (každý)

makarko (hocikto)

makarso (hocičo)

makarsavo (hocijaký)

Príklady:

1. **Vareko** avel k'amende.

Niekto ide k nám.

2. Kames **vareso**?

Chceš **niečo**?

3. De man **varesave** love.

Daj mi **nejaké** peniaze.

4. Odi blaka šaj phag'ľa **chocko/makarko**.

To okno mohol rozbiť **hocikto**.

5. Jov na chal **chocsavo/makarsavo** chaben.

On nejedáva **hocijaké** jedlo.

6. **Chocso/makarso** šaj pes ačhel.

Môže sa stať **hocičo**.

7. **Sako** dives phirav ande škola.

Každý deň chodím di školy.

8. záporné zámená :

ňiko (nikto)

nič (nič)

ňisavo (nijaký)

ňik(h)aj (nikde)

ňisar (nijako)

Príklady:

1. **Ňiko** les na kamel.

Nikto ho nechce.

2. **Ňič** ma ker!

Nič nerob!

3. Khere nane **ňisavo** manuš.

Doma nie je **nijaký** človek.

4. Níkhaj nane nič.

Nikde nie je nič.

5. Na džal mänge **ňisar**.

Nijako sa mi nedarí.

Skloňovanie zámen

Rómčina patrí do skupiny ohybných jazykov. Má slovné druhy, ktoré sa skloňujú, časujú, stupňujú. Nasledujúce opytovacie zámená sú súčasne pádovými otázkami, podľa ktorých skloňujeme okrem zámen aj podstatné mená, prídavné mená, číslovky a členy.

Rómčina na rozdiel od slovenčiny má 8 pádov a jeden nepriamy pád:

Prehľad skloňovania opytovacích zámen

Nominatív	ko? kto?	so? čo?
Datív	kaske? komu?	soske? čomu?
Akuzatív	kas? koho?	so? čo?
Vokatív	ko? kto?	
Lokál	kaste? u koho?, pri kom?	soste? čoho?
Inštrumentál	kaha? s kým?	soha? s čím?
Ablatív	kastar? od koho?	sostar? od čoho?
Genitív	kasker/o -i, -e čím?, čia?, čie?	

Príklady:

otázka na životné substantíva

1. **Ko** hin khere?

Kto je doma?

2. **Kaske** des o love?

Komu dávaš peniaze?

3. **Kas** vičines?

Koho voláš?

4. **Kaste** hin miri čhaj?

U koho/pri kom je moja dcéra?

5. **Kaha** džal andre škola.

S kým ide do školy?

6. **Kastar** denašes?

Od koho utekáš?

7. **Kaskere** hine ola čhave?

Čie sú tie deti?

odpoved'

Me som khere.

Ja som doma.

Le čhaske dav o love.

Synovi dávam peniaze

Vičinav **la da**.

Volám **mamu**.

Ke **mande** hin tiri čhaj.

Pri mne/u mňa je tvoja dcéra.

Le **dadeha** džal andre škola.

S otcom ide do školy.

Le phralestar denašav.

Od brata utekám.

Ola čhave hine mira **pheňakere**.

To sú deti mojej sestry

otázka na neživotné substantíva

1. **So** hin pro skamind?

Čo je na stole?

2. **So** dikhes pro skamind?

Čo vidíš na stole?

3. **Soske** keres chev?

Do čoho robíš dieru?

odpoved'

Maro hin pro skamind.

Chlieb je na stole.

Maro dikhav pro skamind.

Chlieb vidím na stole.

Mareske/andro maro kerav chev

Do chleba robím dieru.

4. Paš **soste** tut šunes lačhes?
Pri čom sa cítiš dobre?
 5. **Soha** tut chas?
Čo ťa hnevá?/ **S čím** sa trápiš?
 6. Sostar **tut dukhal o šero**?
Z čoho ťa bolí hlava,

Paš bašavibnaste.
Pri hudbe.
Leha man chav.
S ním sa trápim.
Bokhatar.
Od hladu.

Skloňovanie osobných zámen

sg.

N	me ja	tu ty	jov on	joj ona
A	man mňa	tut teba	les jeho	la ju
D	mange mne	tuke tebe	leske jemu	lake jej
L	mande o mne/u mňa	tute o tebe/u teba	leste o ňom/u neho	late o/u nej
I	manca so mnou	tuha s tebou	leha s ním	laha s ňou
Abl.	mandar odo mňa	tutar od teba	lestar od neho	latar od nej
G	bi miro bezo mňa	bi tiro bez teba	bi leskero bez neho	bi lakero bez nej

pl.

N	amen my	tumen vy	jon oni/ony
D	amenge nám	tumenge vám	lenge im
A	amen nás	tumen vás	len ich
L	amende o nás	tumende vás	lende o nich
I	amenca nami	tumenca vami	lenca s nimi
Abl.	amendar nás	tumendar vás	lendar od nich
G	bi amaro bez nás	bi tumaro bez vás	bi lengero bez nich

Príklady:

N	A	
Me	man	vičínav Marika. Ja sa volám Marika.
N	A	
Tu	tut	vičines Janči. Ty sa voláš Ján.
N	A	
Jov	pes	vičinel Gejza. On sa volá Gejza.
N	A	
Joj	pes	vičinel Jolana. Ona sa volá Jolana.
N	A	
Amen	amen	vičinas Horvatovci. My sa voláme Horváthovci.
N	A	
Tumen	tumen	vičinen Turtakovci. Vy sa voláte Turtákovci.
N	A	
Jon	pen	vičinen Demeterovci. Oni sa volajú Demeterovi.

Akuzatívom osobného zámena+sponou hin sa vyjadruje okrem iného aj vlastnícky vzťah.

Man	hin phral.	Ja mám brata.
Tut	hin phral.	Ty máš brata.
Les	hin phral.	On má brata.
La	hin phral.	Ona má brata.

Amen hin phral.
Tumen hin phral.
Len hin phral

My máme brata.
Vy máte brata.
Oni majú brata.

Abl. pl.	L pl.	u anav	D pl.
Džav amendar	ke tumende		tumenge lačo maro.
Idem od nás	k vám	a prinášam	vám dobrý chlieb.

Abl. sg	A pl.	D sg.
Cinav tutar	sovnakune čena u len dav	lake.
Kupujem od teba	zlaté náušnice a ich dávam	jej.

I pl.
So avela **amenca**?
Čo bude **s nami**?

I sg.	D pl.	D.sg.	I pl.
Phirav laha	ke lende , bo mange hin	lenca lačhes.	
Chodím s ňou	k nim , lebo mi je	s nimi dobre.	

G sg. N pl.
Bi tiro oda na sam **amen.**
Bez teba to nie sme **my.**

Skloňovanie zvratného zámena **pes** (sa)

sg.	pl.
N -	-
D peske sebe/si	penge sebe/si
A pes seba/sa	pen seba/sa
L peste sebe	pende sebe
I peha sebou	penca sebou
Abl. pestar od seba	pendar od seba
G. peskero bez seba	pengero bez seba

D sg.	D pl.
Cinel peske thud.	Cinen penge thud.
Kupije si mlieko.	Kupujú si mlieko.

A sg.	A pl.
Jov pes vičinel Peter.	Jon pen vičinen Demeterovci.
On sa volá Peter.	Oni sa volajú Demeterovci.

L sg.	L pl.
Paš peste ľikerel le dades.	Paš pende ľikeren le dades.
Pri sebe má otca.	Pri sebe majú otca.

I sg.	I pl.
Na džanel, so peha te kerel.	Na džanen, so penca te kerel.
Nevie, čo so sebou robiť.	Nevedia, čo so sebou robiť.

Abl. sg.
Na del **pestar** nič.
Nedáva **od seba** nič.

Abl. pl.
Na den **pendar** nič.
Nedávajú **od seba** nič.

Phučipena the palepheñibena Otázky a odpovede

Kto?/ Ko?   Odpoved'/ Palepheñiben

Kto	je Lara?	Lara je moja sestra.
Ko	hin e Lara?	E Lara hiñi miri phen.
Kto	je ona?	Ona je moja sestra.
Ko	hin joj?	Joj hiñi miri phen.

Čo?/ So?   Odpoved'/ Palepheñiben

Čo	robí?	Chodí do školy.
So	kerel?	Phirel andre škola.
Čo	je na peci?	Na peci je hrniec.
So	hin pro bov?	Pro bov hin piri.

Ako? Sar?   Odpoved'/ Palepheñiben

Ako	sa voláš?	Volám sa Jozef.
Sar	tut vičines?	Vičinav man Jožus.
alebo		
Aké	je tvoje meno?	Moje meno je Jozef.
Sar	hin tuke o nav?	Miro nav hin Jožus.
Aké	je jej priezvisko?	Volá sa Balogová.
Sar	(hin) lakero dujto nav?	Lakero dujto nav (hin) Balogova.

Kde? Kaj?   Odpoved'/ Palepheñiben

Kde	si sa narodil?	V Kežmarku.
Kaj	uľiľal?	Kežmarkoste.
Kde	je hrniec?	Na peci je hrniec.
Kaj	hin e piri.	Pro bov hin e piri.

Kedy? Kana?**Odpoved'/Palepheñiben**

Kedy Kana	si sa narodil? tu ulilal?	Narodil som sa minulý rok. Ulilom oka berš.
Kedy Kana	si prišiel? tu avlal?	Avlom idž. Prišiel som včera.
Kedy Kana	mi vrátiš peniaze? mange deha pale o love?	Neviem, teraz peniaze nemám. Na džanav, akana man love nane.
Kedy Kana	to urobíš? oda kereha?	Urobím to zajtra. Tajsa oda kerava.

Odkial'/?Khatar?**Odpoved'/ Palepheñiben**

Odkial' som ja? si ty? je on? je ona?	Khatar som me? sal tu? hino jov? hiñi joj?	Ja som z Čiech. Ty si zo Slovenska. On je z Londýna. Ona je z Košíc.	Me som pal o Čechi. Tu sal pal e Slovačiko Jov hino Londinostar Joj hiñi Kašatar
Odkial' sme my? ste vy? sú oni?	Khatar sam amen? san tumen? hine jon?	My sme z Mexika. Vy ste Francúzska. Oni sú z Ameriky.	Amen sam Mexikostarr Tumen san Francijatar Jon hine Amerikatar

Cvičenia

Označte správne alebo nesprávne tvrdenie.

1. O Toňus bešel Londinoste.
2. O Jožus vakerel čechika.
3. O Toňus hino pal e Slovačiko.
4. O Jožkus hino Kašatar.
5. O Toňus bešel Londinoste deš berš.
6. O Jožkus hino muraris.
7. O Jožkus rodel buťi.
8. O Toňus bisterel romaňi čhib.

Označte správnú odpoveď

1. O Toňus hino a) pal o Čecici
b) pal e Slovačiko
c) Francijatar
2. O Jožus hino a) lavutaris
b) muraris
c) buťakerno
3. O Toňus bešel Londinoste a) maj trin berš
b) maj deš berš
c) maj biš berš
4. O Janis hino a) papus
b) dad
c) čhavo

Doplňte

Jožus: _____ romanis?

Toňus: _____, vakerav.

Jožus: Khatar _____? Adarig?

Toňus: Na, me _____ pal o Čechi, _____. U tu?

Jožus: _____ som _____, Kašatar.

Toňus: Užares pre _____?

Jožus: Ča akana avl'om, _____ pal o phral.

Toňus: Jov Londinoste _____?

Jožus: He, bešel u _____ buťi. U tu? So adaj keres?

Toňus: Me som imar sar čačo _____. La familijha bešav pro gav nadur adarig _____.

Kafeterijate

Toňus: Imar sam adaj. Bešas.

Jožus: Šun, more, mek na džanav sar tut vičines. Sar tuke o nav?

Toňus: Čačes. Me man vičinav Toňus. U tu?

Jožus: Ta, man vičinen Jožus. U kaj o lavutara?

Toňus: Užar, maj aven.

Kelneris: Lačho d'ives. So tumenge anav? Te pijel? Te chal?

Toňus: Jekh kaveja thudeha.

Jožus: Me som trušalo, ta mange mangav šilalo mineralno paňi.

Toňus: Ake, imar avel miro čhavo.

Jožus: Sar sal. Me man vičinav Jožus.

Janis: Šukar. Man vičinen Janis.

Toňus: Beš tele, Jani. O Jožuš pal e Slovačiko. Rodel buti. Jov lavutaris.

Janiš: Mišto. Ipen akana amenge kempel bugošis.

Jožus: Chvaladevleske.

Janis: Aven, džas pal miro šeralo.

V kaviarni

Tono: Už sme tu. Sadnime si.

Jožo: Počuj, kamoš, ešte neviem ako sa voláš. Aké je tvoje meno?

Tono: Pravda. Volám sa Tono. A ty?

Jožo: Mňa volajú Jožo. A kde sú hudobníci?

Tono: Počkaj, hned' prídu.

Čašník: Dobrý deň. Čo vám prinesiem. Na pitie? Na jedenie?

Tono: Jednu kávu s mliekom.

Jožo: Ja som smädný, prosím si teda chladenú minerálnu vodu.

Tono: Hľa, už ide môj syn.

Jožo: Ako sa máš? Ja sa volám Jožo.

Jano: Dobre. Ja sa volám Jano.

Tono: Sadni si, Jano. Jožo je zo Slovenska. Hľadá robotu. On je hudobník.

Jano: Skvele. Práve teraz potrebujeme basistu.

Jožo: Chválabohu.

Jano: Poďte, ideme za mojím vedúcim.

Slovník

more m kamarát, kamoš, človeče (vyjadruje oslovenie medzi kamarátmi)

vičinel volať, nazývať

nav;-a m meno, názov

man mne/mi

kaj kde

lačh/o; -i; -e dobrý

d'ives; -a deň

tumenge vám (vyjadruje datív os. záměna vy)

pijel pít'

chal jesť

kavej/a; -i f káva

thud; -a m mlieko

trušal/o; -i; -e smädný

mange mne (vyjadruje datív os. záměna ja)

mangel *prosiť, pýtať, žiadať*
šilal/o; -i; -e *studený*
minerálno *minerálny*
paň/i; -a m *voda*
ak/ake *prísl. tu, teraz, hľa*
bešel tele *sadnúť si*
beš tele *sadni si*
mišto *prísl. dobre*
ipen *prísl. práve*
amenge *nám (vyjadruje datív, pl. os. zámena my)*
bugoš/is; -a m *basista*
chvaladevleske *vďakabohu*
aven *podťe*
džas *ideme*
šeral/o; -e *vedúci*

Gramatika

Sloveso mať

Rómčina nemá sloveso mať. Pojem vlastníctva vyjadruje podmetom v akuzatíve a sponovým slovesom byť - **hin** v 3. osobe

Positive

sg.		pl.	
1. ja	mám	1. my	máme
1. man	hin	1. amen	hin
2. ty	máš	2. vy	máte
2. tut	hin	2. tumen	hin
3. on	má	3. oni	majú
3. les	hin	3. len	hin
3. ona	má		
3. la	hin		

Negativ

sg.	
1. man	
2. tut	
3. les	
la	nane
pl.	
1. amen	
2. tumen	
3. len	

1. Akuzatívna väzba: vo vete je vyjadrená podmetom v akuzatíve + sponovým slovesom byť - **hin** v 3. osobe + predmetom v nominatíve.

Príklad/misal:

Akuzatív	spona	nominatív
-----------------	--------------	------------------

Man	hin	love.	Ja mám peniaze.
Man	nane	love.	Ja nemá peniaze.
La čha	hin	daj.	Dcéra má matku.
La čha	nane	daj.	Dcéra nemá matku.
Kale manušes	hin	paťiv.	Tento človek má úctu.
Kale manušes	nane	paťiv.	Tento človek nemá úctu.
Okole romes	hin	romňi.	Tamten muž má ženu.
Okole romes	nane	romňi.	Tamten človek nemá ženu.
Amen	hin	maro.	My máme chlieb.
Amen	nane	maro.	My nemáme chlieb.
Tumen	hin	čhave.	Vy máte deti.
Tumen	nane	čhave.	Vy nemáte deti.
Len	hin	kher.	Oni majú dom.
Len	nane	kher.	Oni nemajú dom.

2. Keď súčasťou vety je prídavné: väzba tvorená datívom podmetu + sponovým slovesom v 3. osobe + nominatívom predmetu:

Príklad/misal:

Nominatív	spona	datív	prídavné	
E čang	hin	tuke	phagi.	Máš zlomenú nohu.
(Noha	je	tebe	zlomená.)	
O bala	hin	lake	uchande.	Má učesané vlasy.
(Vlasy	sú	jej	učesané.)	
E cholov	hin	mange	charňi.	Mám krátke nohavice.
(Nohavice	sú	mne	krátke.)	

3. Lokatívna väzba: tvorená lokatívom + sponovým slovesom v 3.osobe + nominatívom vyjadruje momentálny stav vlastníka-držiteľa predmetu.

Príklad/misal:

Spona	lokatív podmetu	nominatív predmetu	
Hin	tute	leskere gada?	Máš pri sebe jeho šaty?
(Sú	pri tebe	jeho šaty?)	
Nane	mande	čhuri.	Nemám pri sebe nôž.
(Nie je	pri mne	nôž.)	
Hin	amende	tiro mobilo.	Máme pri sebe tvoj mobil.
(Je	pri nás	tvoj mobil.)	

Používanie slovesa mať

1. **vlastniť:** vzťah vlastníctva sa vyjadruje sponou **hin** v príslušnom čase:

mám ešte matku, ale nemám už otca - daj man mek hin, ča dad man imar nane

sestra nemala prsteň - la pheňa na sas anguršťi

budeš - večer čas? - avela tut kijaraŕi vacht?

koľko rokov má tvoj syn? - keci berš (hin) tire čhaske?

mám peniaze - hin man love

má dom - hin les kher

2. po časticiach šaj, našti, mi, te sa používa spona jel/avel v tvare prítomného času - uľa(s), minulého času - uľahas/avl'ahas: v prípade neuskutočnenej podmienky s A:

	častica	A osob. zám.	spona v prít. čase	
možno, že máš pravdu - šaj	tut		jel/avel	čačo
kiež máš veľa šťastia - mi	tut		jel/avel	bari bacht
			spona v min. čase	
nemohol mať pravdu - našti	les		uľas	čačo
mohli ste mať rozum - šaj	tumen	uľahas/avl'ahas		god'i

3. mňa, teba, nás, vás/tvary slovesa avel/jel s A:

mám len teba jedinú - na sal man ča tu korkori

matka mala nás tri deti - amen samas trin čhave la da

4. na sebe/spona hin v príslušnom čase, v prítomnom ju možno vypustiť, s predl. pre:

má na sebe košeľu - pre leste (hin) gad

mali svrab - pre lende sas gera

5. pri sebe, alebo ak sa hovorí o častiach ľudského tela/spona hin (v príslušnom čase, v prítomnom ju možno vypustiť) s L.:

tvoj chlieb mám ja - tiro maro mande

nemáš moju lyžicu - nane tute miri roj

mám zlomený prst - mande (hin) phaglo angušť

6. v sebe/spona hin (v príslušnom čase, v prít. ju možno vypustiť) s predl. andre:

lopta má dve diery - andre bola (hin) duj cheva

má veľkú zlosť - bari chol'i andre leste

7. fyzické alebo psychické stavy, vlastnosti:

a) tvary slovesa jel s príd. menami odvodenými príponou -alo, - al'i, - ale alebo s Abl.:

mať hlad - avel/jel bokhatar

vedro má diery - e brađi cheval'i

dom má štyri steny - o kher (hin) štarefalengero

b) neosobné väzby:

mám smäd - šu'arel man
mám horúčku - marel man o horučki
mám zimnicu - lel man izdraňi

c) tvary slovesa chal:

mám strach - chav dar
má hanbu - chal ladž
má zlost' - chal choľi

8. frazeologizmy:

máme rovnaké názory - amen sam jekha god'aha/jekh pre god'i
máme rovnakú reč - jekha dumaha džas/amen sam jekha dumate
jedno rómske slovo má viac významov - jekh romano lav perel pre buter dumi
mám t'a rád - rado tut dikhav/kamav tut

9. spona hin s L:

mal nohu dvakrát prestrelenú - leste sas e čang duvar andre vil'ind'i

mat': nútit' koho k čomu...aby - kerel ke/kije, kerel, kaj...te:
mal ho na prácu - kerlas les ke bu'i

mat': pokladat' koho za koho, čo/l'ikerel s D:
majú ho za blázna - l'ikeren les dilineske

mat' s inf. 1. spona/hin (v príslušnom čase) **s A a inf.:** **nemám, čo robiť/nane man** so te kerel, **nemám prečo klamať/te** chochavel nane so

2. (rozvažovanie) tvary slovesa avel/jel s inf.: **čo mám varit'?**/so som te tavel? **ako ti to mám povedať?**/sar som tuke te phenel?

3. vo význame moci tvary slovesa džanel s neurč.: **čo mám robiť?**/so džanav te kerel, so te kerav? **čo som mal robiť, keď som nemal šťastie?**/kerd'omas, te man na sas bacht?

4. vo význame treba/ kempel s D, tvary slovesa kamel s inf.: **nemáš sa toľko namáhať/na kempel** tuke ajci bu'i te kerel, **to si mal vidieť!**/oda kamehas te dikhel!
dávno si mal prísť domov!/č'irla kam'al te avel khere! **nevedia, ako majú žiť/na džanen sar kempel/ kamen te dživel**

5. vo význame je zbytočné/tvary slovesa džanel s inf.: **mám sa s ním hádať?**/džav man leha te vesekedinel?

6. vo význame musieť, smieť/tvary slovesa jel s neurč.: **spona hin** (v príslušnom čase) **s A a D. a inf., reg. tvary slovesa tromal s neurč.:** **zajtra tam mám ísť/tajsa** som odoj te džal, **hin mande/man** odoj te džal, **včera si mal prísť/idž salas** te avel, **niečo také nemá byť/kajso** na tromal te avel

7. vo význame len tak tak/ča s príslušnými tvarmi významového slovesa: **mali ho čo ratovať/ča** les ratinenas, **mal som čo robiť, aby som stihol vlak/ča** ajci so chudňom e mašina

mat' sa: ako sa máš?/sar sal? **máme sa dobre/mištes amenge,** **nemá sa k práci/nane andre** bu'i, **maj sa pred ním na pozore!**/arakh tut lestar! **maj sa dobre/av** bachtalo, t'aves bachtalo

Kerutne – slovesá

Akanutno čiro – prítomný čas

1. Prítomný čas vyjadruje fakt, ktorý je vždy pravdou, alebo dlhotrvajúcou pravdou.
2. Vyjadruje zvyklosť.

Rómske slovesá rozdeľujeme do troch tried.

Triedu určíme podľa zakončenia slovesa v neurčitku alebo podľa tvaru slovesa v 3. osobe jednotného čísla, ktorý je zhodný s neurčitkom slovesa.

Do I. triedy patria slovesá, ktorých slovný základ sa končí na spoluhlásku.

Prítomný čas sloves I. triedy sa tvorí od slovesného kmeňa pridaním koncoviek **av, es, el, as, en, en:**

Slovesá I. triedy: te kerel - robiť

1. ker - **av**   ker - **as**
2. ker - **es**   ker - **en**
3. ker - **el**   ker - **en**

Do prvej triedy patria tiež mnohé prevzaté slovesá. Tie sa tvoria podľa modelu: kmeň slova+**in**+osobná koncovka. Príklad:

pisinel - písať

1. pis – **in** – **av**   pis – **in** – **as**
2. pis – **in** – **es**   pis – **in** – **en**
3. pis – **in** – **el**   pis – **in** – **en**

Ďalšie prevzaté slovesá patriace do I. triedy:

bir**inel** /vládať/

vič**inel** /volať/

Positive

I. trieda: **te beš-el** - bývať/sedieť

Ja	bývam/sedím	v dedine/na stoličke.
Me	bešav	
Tu	bešes	andro gav/pro stolkos.
Jov	bešel	
Joj	bešel	
Amen	bešas	
Tumen	bešen	
Jon	bešen	

Zápor

Ja	nebývam/nesedím	v dedine/na stoličke.
Me	na bešav	

Tu	na bešes	andro gav/pro stolkos
Jov	na bešel	
Joj	na bešel	
Amen	na bešas	
Tumen	na bešen	
Jon	na bešen	

Otázka/Phučipen

1. intonáciou

Me	bešav	andro gav?
Tu	bešes	
Jov	bešel	
Joj	bešel	
Amen	bešas	
Tumen	bešen	
Jon	bešen	

2. Vysunutím slovesa pred osobné zámeno.

Bešav	me	andro gav?
Bešes	tu	
Bešel	jov	
Bešel	joj	
Bešas	amen	
Bešen	tumen	
Bešen	jon	

Slovesá II. triedy

Do II. triedy patria slovesá, ktorých slovný základ sa končí na samohlásku **a**. Ide o tzv. **a** kmeň. Prítomný čas sloves druhaj triedy sa tvorí od slovesného kmeňa pridaním koncoviek: **v, s, l, s, n, n**:

chal – jest'

1. cha – v   cha – s
2. cha – s   cha – n
3. cha – l   cha – n

Ďalšie slovesá druhej triedy:

asa /smiať sa/

ladža /hanbiť sa/

paťa /veriť/

daral /báť sa/

prastal /behať/

Časovanie slovesa II. triedy džal/íst' v prítomnom čase

Ja	idem	do dediny.
Me	džav	andro gav.
Tu	džas	
Jov	džal	

Joj	džal	
Amen	džas	
Tumen	džan	
Jon	džan	

Zápor

Ja	nejdem	do dediny.
Me	na džav	andro gav.
Tu	na džas	
Jov	na džal	
Joj	na džal	
Amen	na džas	
Tumen	na džan	
Jon	na džan	

Rozkazovací spôsob sloviess I. a II. triedy sa zhoduje s kmeňom:

beš/sed'/bývaj!

dža/chod'!

Paš o skamind

Jožus: Som igen lošalo. Tire šerales hin kovlo jilo.

Janis: He, jov hino lačo manuš.

Toňus: Ta, akana vaker, pal tiri famel'ija. Keci džene san?

Jožus: Keci? Ta me, e romňi, štar čhave, duj murša, duj čhaja. Mek paš amende bešen miro dad the miri daj. Imar hine phureder manuša. U tumen san keci džene?

Toňus: Na sam but. Ča e romňi u kada jekhoru čhavo, o Janis. Mek hin man trin phrala the jekh phen. Savore bešen pro Čechi.

Jožus: Keren but'i?

Toňus: Na savore. Jekh kerel andre fabrika sar but'akerno. Aver hino muraris u trito mek phirel pre učo škola. Doktoris lestar avela. Jon hine lače phrala. E phen, jov hiňi khere, hin la pandž cikne čhave, bečal'inel pal lende.

Jožus: Dikhav, hin tut bari famel'ija.

Toňus: U tut hin phrala-pheňa?

Jožus: Amen sam bari famel'ija. Hin man šov phrala the trin pheňa. Sakones hin čhave. Amen savore sam maj penda džene.

Toňus: Amari famel'ija, amari bacht, phenas amen, o Roma.

Jožus: Baro čačipen.

Pri stole

Jožo: Som veľmi šťastný. Tvoj vedúci má dobré srdca.

Jano: Áno, on je dobrý človek.

Tono: Tak, teraz rozprávaj o svojej rodine. Koľkí ste?

Jožo: Koľko? Ja, manželka, štyri deti, dvaja chlapci a dve dievčatá. S nami ešte býva môj otec a moja mama. Oni sú už staršie osoby. A vy ste koľkí?

Tono: Nie je nás veľa. Len manželka a tento jediný syn, Ján. Mám ešte troch bratov a jednu sestru. Všetci žijú v Čechách.

Jožo: Pracujú?

Tono: Nie všetci. Jeden robí vo fabrike ako robotník, druhý je murár a tretí študuje na vysokej škole. Bude z neho lekár. Oni sú dobrí bratia. Sestra, ona je doma, má päť malých detí, stará sa o ne.

Jožo: Vidím, máš veľkú rodinu.

Tono: A ty máš súrodencov?

Jožo: My sme veľká rodina. Mám šesť bratov a tri sestry. Všetci majú svoje deti. Všetci dokopy sme takmer päťdesiat.

Tono: Naša rodina, naše šťastie, hovoríme my, Rómovia.

Jožo: Veľká pravda.

Slovník

skamind; -a m *stôl*

lošal/o; -i; -e *šťastný; veselý*

tir/o; -i; -e *tvoj*

kovl/o; -i; -e *mäkký, citlivý*

(j)il/o; -e m *srdce*

hin (*to*) je, *existuje*

hino (*on*) je, *existuje*

hiňi (*ona*) je, *existuje*

hine (*on*)i sú, *existujú*

manuš; -a m *človek*

pal o (*predl. datív*)

tir/o; -i; -e *tvoj*

keci koľko

džen/o; -e m *osoba*

san (*vy*) *ste*

romň/i; -a/i *žena*

štar *štyri*

čhave m *deti*

duj dva

murš; -a m *chlap*

čhaj; -a f *dievča*

mek *ešte*

paš *pri*

amende (u, pri) *nás (predl. datív)*

dad; -a m *otec*

daj; -a f *mama/matka*

phureder *starší*

tumen *vy*

san (*vy*) *ste (vyjadruje 2.os. pl.záměna vy)*

Toňus m *Anton*

na *nie*

sam (*my*) *sme (vyjadruje 1.os.pl. záměna my)*

but *veľa*

(k)ada *to/toto*

jekhor/o; -i; -e *jediný*

Janis Ján
trin tri
phral; -a m brat
jekh jeden
phen; -a f sestra
savore všetci
Jožus Jozef
fabrik/a; -i f fabrika
sar ako
bu'akern/o; -e m robotník
aver iný, druhý
murar/is; -a m murár
trito tretí
phirel chodiť
uč/o; -i; -e vysoký
škol/a; -i f škola
doktor/is; -a m doktor
lestar z neho/od neho (predložkový ablatív os. zámena on)
jon oni/ony
hine sú
(j)oj ona
la člen pre ženský rod v nepriamom páde
pandž päť
cikn/o; -i; -e malý
čhave deti
bečal'inel starať sa; vychovávať
pal o; za
lende (o, u, za) nich
dikhel vidieť
bar/o; -i; -e veľký
phrala-pheňa m súrodenci
amen my
sam sme
šov šesť
trin tri
maj skoro; takmer
penda päťdesiat
džen/o; -e m osoba
amar/o; -i; e náš
bacht f šťastie
phenel hovoriť
Rom; -a m Rómovia
čačipen; -a m pravda

Odpovedzte na otázky:

Ko hine ola manuša? _____

Khatar hine? _____

So kamen? _____

Kaj džan? _____

So pijen? _____

Sar vakeren? _____
Ko hin ko? _____
Keci hin le Toňus čhave? _____
So kerel o Janis? _____

Opakujte:

me – vakerav – romanés – kerel – khatar - Prahatar – pal o Čechi – avl'om – phral –
romňi – čhavo – kampil – bešas – adarig – gav – buťi – te pijel – te chal –
Londinoste – te bašavel – čačipen – khere – berš – dženo – čhib – čaj – užarel

Označte výpoved', ktorú ste počuli:

- a) 1. Vakeres romanés?
2. Vakeren romanés
- b) 1. Khatar san
2. Khatar sal?
- c) 1. Me som Prahatar.
2. Amen sam Prahatar.
- d) 1. Rodav buťi.
2. Roden kuči.
- e) 1. Miro čhavo odoj bašavel.
2. Miri čaj odoj šulavel.
- f) 1. Tira šerales hin kovlo jilo.
2. Tira famil'ija hin lačo jilo.
3. Hin tira romňa lačo jilo?
- h) 1. Keci džene sam?
2. San trin džene?
3. Na sam trin džene.
- j) 1. Jekh kerel sar buťakero.
2. Kerel sar buťakero?
3. Na kerel sar buťakero.
- k) 1. Sakones hin čhave.
2. Sakones hin love?
3. Hin sakones love?

Ande bikinlin

Toňus: Lačo d'ives.

Biki(v)no: Lačo d'ives, so tumenge dava, so tumenge sikhavava?

Toňus: Ake, miro amal kamel te cinel varesavo telefonos.

Biki(v)no: Mištes, sikhavav tumenge varesave.

Toňus: Phenav tuke, more, mang tuke sim karta lače gindeha.

Jožus: Mištes, ta phen le bikivneske, me mek na džanav avka lačhes te vakereľ angľicika.

Toňus: Šaj aven ajso lačo, len avri so nekloker gindo.

Biki(v)no: Sar kamen, lav avri gindo jekh šel, bišutrin, štar šel pendathešov. Abo kada gindo šaj tumenge len andro šero sar jekh, duj, trin, štar, pandž, šov. Loko, na?

Toňus: Paľikeras, igen lačo gindo. Keci mol o telefonos?

Bik(i)vno: Ocho libri the eftavardeš pencı.

Toňus: Paľikeras, cinas.

V obchode

Tono: Dobrý deň.

Predavač: Dobrý deň, čo vám dám, čo vám ukážem?

Tono: Tuhľa, môj priateľ chce kúpiť nejaký telefón.

Predavač: Dobre, ukážem vám nejaké.

Tono: Radím ti, priateľu, pýtaj si sim kartu s dobrým číslom.

Jožo: Dobre, ty povedz predavačovi, ja ešte neviem tak dobre hovoriť anglicky.

Tono: Buďte taký láskavý, vyberte ľahko zapamätateľné číslo.

Predavač: Ako chcete, vyberám číslo stodvadsaťtri štyristopäťdesiat šesť. Lahké, nie?

Tono: Ďakujeme, veľmi dobré číslo. Koľko stojí telefón?

Predavač: Osem libier a sedemdesiat pencı.

Tono: Ďakujeme, kupujeme.

Slovník

ande/andre *v (predl.)*

bikinli/n; -ňa *f obchod*

del *dávať (dava – 1.os. sing.- dám)*

sikhavel *ukázať/ukazovať (sikhavava – 1.os.sing. – ukážem)*

ake *tu/tuhľa*

amal; -a *m priateľ/kamarát*

cinel *kúpiť/kupovať*

varesavo *nejaký/dáky*

telefon/os; -a/i *m telefón*

biki(v)n/o; -a *m predavač*

tuke - tebe *datív 3.os. sing. osobného zámena ty*

mang tuke – *žiadať si (pýtaj si) 2. os. sing. od slovesa mangel*

sim karta *telefónna karta*

gind/o; -e *m číslo*

na džanel *nepoznať/nevedieť*

avka *tak*
anglicika *anglicky*
šaj aven - *môžete byť/budete*
len avri - 2. a 3.os. pl. od slovesa *lel - brať* - *vyberte/vyberajú*
neklokeder *najľahší, najjednoduchší*
kamen - 2. a 3. os. pl. od slovesa *kamel - chciet' - chcete/chcú*
lav avri - 1.os. sing. od slovesa *lel – brať*- *vyberám*
šel *sto*
biš *dvadsať*
trin *tri*
štar šel *štyristo*
pendathešov *päťdesiatšesť*
šer/o; -e m *hlava*
jekh *jeden*
duj *dva*
štar *štyri*
pandž *päť*
šov *šesť*
lok/o; -i *ľahký, jednoduchý*
pal'ikerel *d'akovať*
igen *veľmi*
keci mol *koľko stojí*
ochto *osem*
libr/a; -i f *libra*
eftavardeš *sedemdesiat*
pencl/a; -i f *penca*

O Jožus telefoňinel khere

Jožus: Šun, Toňu, imar maj dešvar bond'ard'om o gindo khere u varesar na džal.

Toňus: U bond'ard'al anglal o themeskero gindo. Te telefoňines pre Slovačiko ta bond'ar gindo nula, nula, štar šel, bišthejekh u pallis bond'ar o gindo, savo vičines.

Jožus: No dikhes, so mek savoro na džanav. Bond'arav.

Hangos: Vičinen gindo nula eňa šel štar ochtovardeštheduj eftavardešthejekh sarandatheochto. Akana tumenca našti vakeras, muken amenge tumaro gindo, vičinaha tumen.

Jožus: Dikh, e romňi na lel. Vičínav le čhaske. Leskero gindo hin nula eňa šel dešujekh trandathešov, pendatheefta, sarandathetrin.

Janis: Halo, šunav.

Jožus: Janku, ake tiro dad. Imar som Anglijate, chudňom buťi kafeterijate. Savoro džal lačhes.

Janis: Mištes, kaj vičines, dado. Imar khere darahas, kaj pes tuke vareso ačh'as.

Jožus: Prindžard'om lačhe Romen u jon mange žutinde.

Janis. Akor lačhes. Šun, dado, te hin tumen ande kafeterija internetos, ta raťi tuke vičínava perdal o skajp, šaj vakeras duj-trin ori u na poťinaha. Ča mange bičhav esemeska pe savi adresa tut rodava.

Jožus: Mišto, mro čho. Bičhavava.

Jožef telefonuje domov

Jožo: Počúvaj, Tono, už som skoro desiaty raz vytočil číslo domov a akosi to nejde.

Tono: A vytočil si najprv číslo štátu. Keď telefonuješ na Slovensko, toč číslo nula, nula, štyristo dvadsať jeden a potom číslo, ktoré voláš.

Jožo: No vidíš, čo všetko ešte neviem. Točím.

Hlas: Voláte číslo nula deväťsto štyri osemdesiat dva, sedemdesiatjeden, štyridsať tri. Teraz s vami nemôžeme hovoriť, zanechajte číslo, zavoláme vás.

Jožo: Pozri, manželka neberie. Zavolám synovi. Jeho číslo je nula deväťsto jedenásť tridsať šesť päťdesiat sedem, štyridsať tri. 0911 36 57 43.

Ján: Halo, počúvam.

Jožo: Janko, tu je tvoj otec. Už som v Anglicku, dostal som robotu v kaviarni. Všetko ide dobre.

Ján: Dobre, že voláš, otec. Už sme sa báli, že sa ti niečo stalo.

Jožo: Spoznal som dobrých ľudí a oni mi pomohli.

Ján: Tak dobre. Počúvaj, otec, ak máte v kaviarni internet, tak ti večer zavolám cez skype, môžeme hovoriť dve-tri hodiny zadarmo. Len mi pošli esemeskou adresu, na ktorej ťa nájdem.

Jožo: Dobre, syn môj. Pošlem.

Slovník

dešvar *desaťkrát/po desiaty raz*

bond'ard'om (avri) *vytočil som (1. os. sing. min. čas. slovesa bond'arel – točiť/vytočiť)*

varesar *akosi/nejako*

anglal *najskôr/vopred*

mušines *musíš (2. os. sing. prít. čas slovesa mušinel - musieť)*

themesker/o; -i; -e *štátny*

telefoñines *telefonuješ (2. os. sing, prít. čas slovesa telefoñinel – telefonovať)*

Slovačiko m *Slovensko*

nul/a; -i f *nula*

štaršel *štyristo*

bišthejekh *dvadsaťjeden*

paľis *potom*

savoro *všetko*

džanel *vedieť*

na džanav *neviem (1.os. sig. prít. čas od slovesa na džanel - nevedieť)*

eña šel *deväťsto*

ochtovardeštheduj *osemdesiatdva*

eftavardešthejekh *sedemdesiatjeden*

sarandatheocho *štyridsaťosem*

naš'ri *nie je možné/nemôcť*

muken *nechajte/nechajú (2. a 3. os. pl. prít. čas slovesa mukel – nechať, pustiť)*

tumaro *váš*

lesker/o; -i; -e *jeho, jej, ich*

dešujekh *jedenásť*

trandathešov *tridsaťšesť*
pendatheefta *päťdesiatsedem*
sarandathetrin *štyridsaťtri*
darahas *báli sme sa (1. os.pl. min. čas slovesa daral – báť sa)*
prindžard'om *spoznal som (1. os. sing. min. čas slovesa prindžarel – oznať/spoznať)*
žitinde *pomohli (3. os. min. čas slovesa žutinel – pomáhať)*
internet/os m *internet*
raťi *večer*
perdal *cez/pre*
skajp m *skype*
trin *tri*
or/a; -i f *hodina*
na poťinaha *nebudeme platiť (1. os. pl. budúci čas slovesa poťinel – platiť)*
sav/o; -i; -e *aký, aká, aké*
bičhav *pošli (2. os. sing. budúci čas slovesa bičhavel – posielat')*
rodava *budem hľadať/nájdem (1. os. sing. budúci čas slovesa rodel – nájsť/hľadať)*

Gramatika

GINUTNE – ČÍSLOVKY

Základné číslovky

nula 0	dešujekh 11	tranda 30
jekh 1	dešuduj 12	saranda 40
duj 2	dešutrin 13	penda 50
trin 3	dešuštar 14	šovardeš 60
štar 4	dešupandž 15	eftavardeš 70
pandž 5	dešušov 16	ochtovardeš 80
šov 6	dešefta 17	eňavardeš 90
efta 7	dešocho 18	šel 100
ochto 8	dešeňa 19	duj šel 200
eňa 9	biš 20	ezeros 1 000
deš 10	duj ezera 2 000	milijonos 1 000

Číslovky 21 – 29 sa tvoria ako číslovky 11 – 19, napr. **bišujekh** (21), **bišuduj** (22), ... **bišeňa** (29).

K ostatným desiatkam sa jednotky pripájajú spojku **the** – **trandathejekh** (31), **sarandatheochto** (48), **eňavardešthepandž** (95), **pendatheefta** (57).

Základné číslovky sa skloňujú ako prídavné mená typu **šukar** okrem **efta**, **ochto**, **eňa** a ich zloženín, ktoré majú nepriamy pád zhodný s nominatívom.

Ak hovoríme o osobách, v rómčine nemôžeme použiť iba číslovky alebo výrazy množstva, ale túto skutočnosť musíme vyjadriť slovom **dženo** (m), **džeňi** (f) – bytosť, osoba, napr.:

Keci džene san tumen khere? (Koľko je vás doma?)

Amen sam khere pandž džene. (Nás je doma päť.)

Keci džeňa avile? (Koľko ich prišlo/žien/?)

Avile savore džeňa. (Prišli všetky.)

Radové číslovky

Radové číslovky, okrem **prvý**, **druhý**, sa v rómčine tvoria príponou **-to**, ktorá sa pripája k základnej číslovke a je spoločná pre oba rody: **trito** (tretí/tretia), **š tarto** (štvrtý/štvrtá), **pandžto** (piaty/piata).

Na vyjadrenie radovej číslovky **prvý** sa používajú okrem pôvodného výrazu **jekhto** prevzaté tvary: **peršo**, **prvo**, **elšino** alebo **ešebno**. V zložených radových číslovkách sa však používa tvar **–jekhto**, napr. **deš-u-jekhto** (jedenásty), **biš-u-jekhto** (dvadsiaty prvý).

Radová číslovka **druhý** sa vyjadruje dvoma spôsobmi:

1. Ak ide iba o dva predmety alebo dve osoby používame slovo **aver**, napr. **Hin man duj phrala. Jekh bešel mek khere, aver hin imar romňaha.** (Mám Dvoh bratov. Jeden býva ešte doma, druhý je už ženatý.)

2. Ak ide o určenie poradia, používame slovo **dujto**, napr. **Hin man trin pheňa. Jekh bešel mek khere, dujto hin romeha u trito bešel manca andro foros.** (Mám tri sestry. Jedna býva ešte doma, druhá je vydatá a tretia býva so mnou v meste.)

Radové číslovky sa skloňujú ako cudzie prídavné meno. Medzi kmeň a pádovú koncovkou sa vkladá **-on-**, napr. **dujto**, **dujtone**, **dujtoneske** atď.

Nepravidelné tvary:

angluno/peršo/elšino/ešebno (prvý), **aver/dujto** (druhý), **trito** (tretí), **ezerošno/ezerutno** (tisíci).

Neurčité číslovky

Výrazy pre neurčité číslovky (**but**, **ajci**, **frima/čino/čulo/čuno/čepo/sal'ig/sikra/bil'a/jekhnaj**, **keci**, **pherdo**, **savore**) plnia funkciu:

- a) číslovky – vyjadrujú počet kusov,
- b) príslovky – označujú časový úsek (okrem **pherdo** a **savore**).

Nominatív, nepriamy pád, akuzatív čísloviek **but** (veľa/mnoho), **ajci** (toľko):

nom. **but**, **ajci**

nepr. pád **bute**, **ajci**

ak. (osoby) **buten**, **ajcen**

(veci) **but**, **ajci**

Po určitých a neurčitých číslovkách a po výrazoch označujúcich množstvo stojí počítané podstatné meno v nominatíve singuláru zakaždým, keď pred ním stojí číslovka **jekh**, prípadne plurálu v prípade ostatných čísloviek, napr. **jekh čhaj** (jedno dievča), **bišupandž phaba** (dvadsaťpäť jabák), **ajci manuša** (toľko ľudí), **but love** (veľa peňazí), **kotor maro** (kúsok chleba).

Výnimky:

Podstatné mená **d'ives** (deň), **čhon** (mesiac) a **berš** (rok) stoja po číslovke alebo výraze množstva v nominatíve sg.: **trin d'ives** (tri dni), **šov čhon** (šesť mesiacov), **but berš** (veľa rokov).

Ak sú tieto tri podstatné mená zdobnené alebo v spojení s prívlastkom, stoja po číslovke v nominatíve pl.: **trin beršora** (tri rôčky), **štar šukar d'ivesa** (štyri

pekné dni), **šov bachtale čhona** (šest' šťastných mesiacov).

V ostatných pádoch je počítané podstatné meno v príslušnom páde, ale číslovka alebo výraz množstva je v nepriamom páde, napr. **jekha čhake** (dat.) – jednému dievčaťu, **trine phralenca** (inštr.) – s tromi bratmi, **štare beršengero** (gen.) – štvorročný, **kotore mareha** – s kúskom chleba.

Násobné číslovky

Násobné číslovky sa tvoria príponou **-var**, ktorá sa pripája k základným, radovým, neurčitým číslovkám – **dešvar** (desaťkrát), **deštovar** (desiatykrát), **kecivar** (koľkokrát) alebo od **trin**, **štar** a **buter** príponou **-val**, napr. **trival** (trikrát), **štarval** (štyrikrát), **buterval** (viackrát).

V spojení so zámenom vyjadrujú číslovky definitívny počet:

so duj – obidva, obidvaja, obidve, obe

so štar – všetci štyria, všetky štyri

so biš – všetkých dvadsať

Cvičenia

Gin avri

1. penda the jekh the ochto = ?
2. duj the deš the efa = ?
3. trandatheštar the trin the duj = ?
4. sarandatheeňa bijo šov bijo dešupandž = ?
5. duj šel bijo šovardešthetrin = ?

Lekhav le gindenca

šov trin duj pandž efa jekh eňa
ochto eňa šov duvar duj duvar jekh trin
nula eňa nula trin eňa pandž trin efa šov trin
nula eňa nula duj šov efa štar trin ochto eňa
nula eňa jekh jekh trin štar šov efa štar
deš dešuštar ochto efa trin jekh duj jekh nula

Keci hin? Lekhav lavenca:

100 - 40 =	20 + 10 =	77 - 38 =
25 + 5 =	90 x 50 =	55 - 14 =
43 x 13 =	132 : 44 =	16 : 16 =
34 : 17 =	67 - 27 =	71 + 19 =
89 - 29 =	58 x 13 =	15 x 15 =

Thov andre slovačiko čhib

Le Janis hin nevo telefonos. Leskero gindo hin nula eňa šel dešujekh trandathešov, pendatheefta, sarandathetrin. Sako d'ives bond'arel avri gindo jekh šel, bišutrin, štar šel pendathešov peskere dadeske Anglijate. K'amende hin sakones peskero telefonos. Savo nevo gindo hin tut? Keci hi trin duvar ochto? U keci hin šel bijo trandathetrin? Pandž šel ulav dujenca. Ochtovardeš ulav dešenca. Šund'om, kaj kheld'al avri dujto than. Amare somsih'livne khelde avri dešujekto than. Ande amari trjeda sam trandathe jekh, ča nabut džanen romanes.. Keci džene bešen andro kher? Ča duj. Jekh terno čhavo, aver phuro papus. Man hin trin čhave. Jekh phirel ande bazutno škola, dujtoneske mek kempel te phirel ande maškarut'ni škola u trito

imar študinel pe univerzita. Kampil leske mek trin čhon u džala ande buŕi. Talam chudela buteder love sar aver džene.

Gramatika

Perfektum sloviess I. a II. triedy – minulý čas /dokonavý/

Vyjadruje: 1. minulý dej zavřšený, ohraničený, ukončený,
2. dej, ktorého výsledok je zjavný i v prítomnosti.

Tvorí sa od kmeňa príčastia pomocou osobných koncoviek perfekta, pred ktorými dochádza k mäkkčeniu spoluhlások **d, t, n, l** vo všetkých osobách, okrem 3.os.pl.

Koncovky perfekta: **-om, -al, -a(s), -am, -an, -e**

I. trieda

1. me kerd'om (ja som urobil/-a)	amen kerd'am (my sme urobili)
2. tu kerd'al (ty si urobil/-a)	tumen kerd'an (vy ste urobil)
3. jov/joj kerd'a(a) (on urobil/ona urobila)	jon kerde (oni urobili)

Ďalšie príklady:

te phagel (zlomiť)	phagl'om (zlomil/-a som), phagl'al (zlomil/-a si), phagl'as (zlomil/zlomila)... phagle (zlomili)
te kidel (zbierať)	kidňom (pozbieral/-a som), kidňal (pozbieral/-a si), kidňas (pozbieral/pozbierala)... kidne (pozbierali)
te rušel (hnevať sa)	rušt'om (pohneval/-a som sa), rušt'al (pohneval/-a si sa), rušt'as (pohneval/-a sa)... rušte (pohnevali sa)

Niektoré slovesá I. triedy tvoria perfektum pomocou morfémy **-il-**, ktorá sa pripája ku slovesnému kmeňu:

te ačhel (stáť)	ačhil'om aj ačhl'om (stál/-a som)
te avel (prísť)	avil'om aj avl'om (prišiel/-a som)
te chutel' (skočiť)	chut'il'om aj chučl'om (skočil/-a som)
te dživel (žiť)	džid'il'om (prežil/-a som)

Perfektum prevzatých sloviess I. triedy

Niektoré slovesá I. triedy tvoria perfektum od kmeňa rozšíreného o **-in-** morférou **-d-**, ktorá sa pred osobnými koncovkami mäkkčí okrem 3.os.pl.

te pisinel (písať)	pis-in-d'-om (napísal/-a som)
te vičinel (kričať)	vič-in-d'-om (zakričal/-a som)

Nepravideľné perfektum sloviess I. triedy

Pretože východiskom pre tvorenie perfekta je kmeň príčastia, ktorý môže byť **oproti** kmeňu prítomného času pozmenený, sú aj perfektné tvary niektorých sloviess pomerne odlišné od tvarov prezenta :

te del (**dávat'**, **dat'**)

1. diňom (dal/a som)	diňam (dali sme)
2. diňal (dal/a si)	diňan (dali ste)

3. **diñas** (dal/a)

dine (dali)

te lel (brať, vziať) – **(l)il'om** (zobral/-a som)

te merel (zomrieť) – **mu'om** (zomrel/-a som)

te perel (padať, spadnúť) – **pe'om** (spadol/spadla som)

te rovel (plakať) – **rudňom** (plakal/plakala som)

te sovel (spáť) – **su'om** (spal/-a)

te demel (udrieť) – **demad'om** (udrel/-a)

Perfektum sloviess II. triedy

Perfektum sloviess II. triedy sa tvorí od prítomného slovesného kmeňa (končiaceho na samohlásku **-a**, morfémmi **-n/-nd/-dn-** a osobnými koncovkami perfekta, pred ktorými dochádza okrem 3. osoby pl. k zmäkččeniu poslednej hlásky vložených morfémm.

te asal (smiať sa)

1. **asa-nd'-om** (usmial/-a som sa) **asa-nd'-am** (usmiali sme sa)

2. **asa-nd'-al** (usmial/-a si sa) **asa-nd'-an** (usmiali ste sa)

3. **asa-nd'-a(s)** (usmial/-a sa) **asa-nd'-e** (usmiali sa)

Ďalšie príklady:

te daral (báť sa) – **daraňom/darand'om/daradňom** (zľakol/zľakla som sa)

te prastal (utekať) – **prastaňom/prastand'om/prastadňom** (utiekol/utiekla som)

te pat'al (veriť) – **paťaňom/pat'and'om/pat'adňom** (uveril/-a som)

Nepravideľné perfektum sloviess II. triedy

te chal (jesť) - **cha'om** (zjedol/zjedla som)

te džal (ísť) - **ge'om** (odišiel/odišla som)

te ľidžal (odniesť) - **ľigend'om** (odniesol/odniesla som)

Perfektum sloviess III. triedy

Perfektum sloviess III. triedy sa tvorí pomocou morfémy **-il'**, ktorá sa vkladá medzi kmeň slova a osobnú koncovku perfekta. Jedine v 3.os.pl. morféma má tvar **-il-**

Perfektum vzorového slovesa **te paš'ol**

1. **(me) paš'-il'-om** (ľahol/ľahla som si) **(amen) paš'-il'-am** (my sme si ľahli)

2. **paš'-il'-al** (ľahol/ľahla si) **paš'-il'-an** (vy ste si ľahli)

3. **paš'-il'-a(s)** (ľahol/ľahla si) **paš'-il'-e** (oni si ľahli)

Imperfektum – minulý čas nedokonavých sloviess I., II. a III. triedy

Imperfektum vyjadruje minulý dej trváci, súminulý čas. Hovorí o tom, čo sa kedysi dialo, popisuje okolnosti, za ktorých sa iný dej odohral, často /nie však vždy/ vyjadruje čas nedokonavých sloviess. Tvorí sa príponou **-as-**, ktorá sa pridáva k príslušným tvarom prítomného času. V 2.os.sg. a 1.os.pl. sa mení koncová spoluhláska **-s-** na **-h**.

I.trieda

1. (me) kerav-as (ja som robil/-a) (amen) kerah-as (my sme robili)

2. kereh-as (ty si robil/-a) keren-as (vy ste robili)

3. kerel-as (on/ona robil/-a) keren-as (oni robili)

II. trieda

1. (me) asav-as (smial/-a som sa) (amen) asah-as (smiali sme sa)
2. asah-as (smial/-a si sa) asan-as (smiali ste sa)
3. asalas (smial/-a sa) asan-as (smiali sa)

III. trieda

1. (me) paš'uvav-as (ležal/-a som) (amen) paš'uvah-as (ležali)
2. paš'oh-as (ležal/-a si) paš'on-as (ležali)
3. paš'ol-as (ležal/-a si) paš'on-as (ležali)

Budúci čas sloviess I., II. triedy a slovesa „te avel“

Budúci čas sa v rómčine tvorí príponou -a, ktorá sa pripája k príslušným tvarom prítomného času. V tvaroch zakončených na -s (t.j. 2. os. sg. a 1. os. pl.) sa toto -s pred príponou -a mení na -h.

I. trieda

1. (me) kerav-a (urobím) (amen) kerah-a (urobíme)
2. (tu) kereh-a (urobíš) (tumen)keren-a (urobíte)
3. (jov/joj) kerel-a (urobí) (jon) keren-a (urobia)

II. trieda

1. (me) asav-a (zasmejem sa) (amen) asah-a (zasmejeme sa)
2. (tu) asah-a (zasmeješ sa) (tumen) asan-a (zasmejete sa)
3. (jov/joj)asal-a (zasmeje sa) (jon) asan-a (zasmejú sa)

Sloveso **te avel** tvorí budúci čas od kmeňa **av-**, ktorý má takisto význam nastávať, prichádzať.

1. (me) avav-a (prídeme/budem) (amen) avah-a (prídeme/budeme)
2. (tu) aveh-a (prídeš/budeš) (tumen) aven-a (prídete/budete)
3. (jov/joj) avel-a (príde/bude) (jon) aven-a (prídu/budú)

V hovorenej reči dochádza pri tvaroch budúceho času ku kráteniu:

a) pri slovesách I. triedy odpadáva samohláska **-e-**, ktorá bola súčasťou osobných koncoviek 3. os. sg. a 2. a 3. os. pl.

b) v 1.os. sg. a pl. sloviess I. zriedkavejšie aj II. triedy, môže dôjsť ku zjednodušeniu zakončenia **-ova** a **-aha** iba na **-á**. Toto nahradenie skupiny hlások dlhou samohlásky **-á** sa označuje aj v písanom texte.

1. (me) kerá (urobím) (amen) kerá (urobíme)
2. (tu) kereha (urobíš) (tumen) kerna (urobíte)
3. (jov/joj) kerla (urobí) (jon) kerna (urobia)

Sloveso **te avel** môže v 3.os. sg. a pl. stratiť samotný kmeň **av-**:

1. (me) avá (prídeme) (amen) avá (prídeme)
2. (tu) aveha (prídeš) (tumen) avna (prídete)
3. (jov/joj) avla, ela (prídeme) (jon) avna, ena (prídu)

Budúci čas slovíes III. triedy

Budúci čas slovíes III. triedy sa tvorí koncovkou **-a**, ktorá sa pripája k príslušným tvarom prítomného času. I v tomto prípade dochádza ku zmene **-s** na **-h**.

1. (me) paš'uvav-**a** (ľahnem si) (amen) paš'uvah-**a** (ľahneme si)
2. (tu) paš'oh-**a** (ľahneš si) (tumen) paš'on-**a** (ľahnete si)
3. (jov/joj) paš'ol-**a** (ľahne si) (jon) paš'on-**a** (ľahnú si)

V 1.os.sg. a pl. sa môžeme stretnúť aj so skrátenými tvarmi **(me/amen) paš'uvá**.

Vakeriben skajpoha

Jano: Dado, šunes man, dikhes man?

Jožus: Šunav, dikhav, mro čho. Ko hin paš tute?

Jano: O Gejza. Le raklenca bavinel hokej.

Jožus: Ahoj, Gejza, o Roma hokej na bavinen, ča o gadže.

Gejza: Čačes. O dresi the o korčul'i hine igen kuč. Le Romen pr'oda nane love.

Jožuš: Zijand. So kerel tuke o dad?

Gejza: Ačhavel o khera. Jov hino sar o šeralo perdal o bu'akere.

Jano: E daj le Gejzaske kerel le čhajenca the le raklijenca romano khel'iben.

O rakl'ora but kamen te džanel romaňi kultura.

Jožus: Šukar. Avka kampil, kaj o romane čhaja-čhave te baron vras le gadžikane raklijenca the raklenca. O dživipen palis šaj avel feder.

Jano: Dado u tuke sar džal Anglijate?

Jožus: Dži akana mištes. O manuša hine lačhejileskere, o Toňus mange igen pomožinel, o chaben, o kher, kaj bešav the o lavutara, so lenca bašavav, jekhe laveha, savoro pes mange dikhel.

Jano: E škola imar maj pro agor, me la Ivanaha kamas te džal pal tute.

Jožus: Šaj u kaj e Ivanka, kamav laha te vakerel.

Jano: Geľas le Pal'iha the la Gejzakera daha ando foros te cinel devedečka. Kamen te kerel filmes pal o romano khel'iben u palis o devedečka te bičhavel ando školi u mek len te bikenel maškar o manuša.

Jožus: Lačho gindipen. Mro čho, phen le papuske, kaj cind'om leske o draba, save kamelas u la babake mek rodav o pochtan pe rok'ľa, so kamel te sivel la Ivankake.

Jano: Mišto. Phenava, ča akana imar chuden o slovačika hokejisti te bavinel le Čechenca. Ta džas le Gejzaha te dikhel pre televiza.

Jožus: Lačhes. Ačhen Devleha u ma mukhen tumen tele.

Rozhovor cez Skype

Jano: Ocko, počuješ ma, vidíš ma?

Jozef: Počujem, vidím, syn môj. Kto je pri tebe?

Jano: Gejza. S chlapcami hráva hokej.

Jozef: Ahoj, Gejza, Rómovia hokej nehrajú, to len gadžovia.

Gejza: Pravda. Dresy a korčule sú veľmi drahé. Rómovia na to nemajú peniaze.

Jozef: Škoda. Čo robí tvoj otec?

Gejza: Stavia domy. Pracuje ako vedúci na stavbe.

Jano: Gejzova mama nacvičuje s rómskymi a slovenskými dievčatami rómsky tanec. Slovenské dievčatá sa veľmi zaujímajú o rómsku kultúru.

Jozef: Pekne. Treba, aby rómske dievčatá a rómski chlapci rástli spolu so slovenskými dievčatami a chlapcami. Život by potom mohol byť lepší.

Jano: Ocko a tebe sa v Anglicku ako vedie?

Jozef: Doteraz dobre. Ľudia sú tu добросрдеční, Tono mi veľmi pomáha, jedlo, dom, v ktorom bývam a hudobníci, s ktorými hrám, slovom, všetko sa mi páči.

Jano: Škola sa čochvíľa skončí, ja a Ivanka chceme ísť za tebou.

Jozef: Môže byť a kde je Ivanka, chcem s ňou rozprávať.

Jano: Išľa s Paľom a Gejzovou mamou do mesta kúpiť devedečka. Chcú nakrútiť film o rómskom tanci a potom ich rozposlať do škôl a tiež predávať ich.

Jozef: Dobrá myšlienka. Syn môj, povedz dedovi, že som mu kúpil lieky, ktoré chceš a babičke, že hľadám tú látku na sukňu, čo chce ušit' Ivanke.

Jano: Dobre. Poviem, ale teraz už začínajú slovenskí hokejisti hrať s Čechmi.

S Gejzom idem pozerať televíziu.

Jozef: Dobre. Tak, dovidenia a opatrujte sa.

Slovník

vakeriben; -a m *rozhovor*

dado/dadoro *otec/otecko*

mro čho *syn môj*

paš tute *pri tebe*

le *vyjadruje nepriamy pád člena pl.pre ženský i mužský rod*

rakl/o; -e m *chlapec (nie rómsky)*

bavinel *hrať/hrávať*

hokej m *hokej*

na bavinel *nehrať/nehávať*

gadž/o; -e *gadžo (nie Róm)*

dres/os; -i m *dres*

korčuľ/a; -i *korčule*

kuč *drahodrahý*

pr'oda *na to*

love m *peniaze*

zijand *škoda*

ačhavel *budovať*

kher; -a m *dom*

rakli; -ija f *dievča (nie rómske)*

roman/o; -i; -e *rómsky*

khel'iben; -a m *tanec*

rakl'or/i; -a f *dievčatká*

čhaja-čhave *rómske m dievčatá-rómski chlapci*

barol *rásť/vyrastať*

vras *prisl. spoločne*

gadžikan/o; -i; -e *nie rómsky*

dživipen m *život*

šaj avel *môže byť*

feder *lepší/lepšie*

dži akana *prisl. doteraz/zatiaľ*

lačhejilesker/o; -i; -e *dobrosrdečný*

pomožinel *pomáhať*

chaben; a m *jedlo/strava/pokrm*

lenca s nimi (*Inštr. osobného zámena oni*)

jekhe laveha *slovo/skrátka*

dikhel pes *páčiť sa*

škol/a; -i f *škola*

agor; -a m *začiatok; koniec*

laha s ňou (*Inštr. osobného zámena ona*)

geľas *išiel/išla*

daha s mamou (*Inštr. subst. daj - matka*)

for/os; -i m *mesto*

devedečk/os; -a m *DVD*

film/os; -i m *film*

bičhavel *posielať*

len ich (*akuzatív osobného zámena jon - oni*)

bikenel *predávať*
maškar *prísl. medzi; vstrede*
gindipen; -a m *myšlienka*
phen *povedz (imperatív slovesa povedať)*
pap/us; -i m *dedo*
cind'om *kúpil som (minulý čas slovesa te cinel – kupovať, 1.os. sing.)*
leske *jemu (datív os.zámena on)*
drab; -a m *liek*
kamelas *chcel/chcela (minulý čas slovesa kamel - chcieť)*
bab/a; -i f *babka/babička*
pochtan; -a m *látka*
rokl'i; -a f *sukňa*
sivel *šit'*
chudel *začínať; držať*
slovačik/o; -a *slovenský*
hokejist/as; -i m *hokejista*
Čech/os; -i m **Čech**
ačhen Devleha *zostávajúce s Bohom/dovidenia*
ma mukhen tumen tele *opatrujte sa/neopúšťajte sa*

Gramatika

Šerale nava – podstatné mená

Rod podstatných mien

Podstatné mená v rómčine sú mužského alebo ženského rodu.

A. Rod mužský

murš/a m *chlap*
dad/a m *otec*
kher/a m *dom*
čhav/o; -e m *syn, chlapec*
rukon/o; -e m *pes*
pañi m *voda*

B. Rod ženský

daj/a f *matka*
čhaj/a f *dcéra;, dievča*
fal/a; -i f *stena*
džuvl'i; -a f *žena*
gend'i; -a f *kniha*
kachň/i; -a f *sliepka*

Číslo podstatných mien

Rómčina rozlišuje čísla – **jednotné a množné**.

Rómčina nemá pomnožné podstatné mená, tieto pojmy sa vyjadrujú množným číslom, napr. **prajtin** (list) – **prajta** (listy aj lístie), **kašt** (strom) – **kašta** (stromy aj drevo), **bur** (krík) - **bura** (kríky aj krovie).

Podstatné mená, ako **paňi** (voda), **rat** (krv), **jiv** (sneh) a pod. majú spravidla tvar jednotného čísla. V množnom čísle sa zmení ich význam: **o paňa** (množstvo vody, povodeň, záplava), **o rata** (krviprelatie), **o jiva** (množstvo snehu, záveje).

V rómčine delíme substantíva na: **vlastné a všeobecné**.

Podľa životnosti delíme všetky podstatné mená na:

a) životné – označujú osoby a zvieratá, napr.: **e phen** (sestra), **o phral** (brat), **o čhavo** (chlapec), **o ričh** (medveď), **e guruvňi** (krava),

b) neživotné – všetky ostatné podstatné mená, napr.: **e roj** (lyžica), **o čhil** (maslo), **o por** (pero).

Skloňovanie podstatných mien

V rómčine poznáme pre podstatné mená **osem pádov a nepriamy pád**.

Pádové otázky:

N	ko?	kto?	so?	čo?
D	kaske?	komu?	soske?	čomu?
A	kas?	koho?	so?	čo?
V	ko?	-	-	-
L	kaste?	o kom?	soste?	o čom?
I	kaha?	s kým?	soha?	s čím?
Abl.	kastar?	z koho?	sostar?	z čoho?
G	kasker/o/i/e?	čí?/čia?/čie?	-	-

Mužský rod

Životné podstatné mená mužského rodu bez koncovky

sg.	pl.
N phral brat	phrala bratia
D phraleske bratovi	phralenge bratom
A phrales brata	phralen bratov
V phraleja! brat!	phralale! phrala! bratia!
L phraleste o bratovi	phralende o bratoch
I phraleha (s) bratom	phralenca (s) bratmi
Abl. phralestar od brata	phralendar od bratov
G phraleskero brata/bratovo	phralengero bratov

Životné podstatné mená mužského rodu s koncovkou **-o**

sg.	pl.
N raklo chlapec	rakle chlapci
D rakleske chlapcovi	raklenge chlapcom
A rakles chlapca	raklen chlapcov
V rakleja! chlapče!	raklale! chlapci!
L rakleste	raklende
I rakleha (s) chlapcom	raklenca (s) chlapcami
Abl. raklestar od chlapca	raklendar od chlapcov
G. rakleskero chlapca/chlapcove	raklengero chlapcov

Životné podst. mená muž. rodu s koncovkami **-is, -os, -us, -as**

sg.	pl.
N lavutaris hudobník	lavutara hudobníci
D lavutariske hudobníkovi	lavutareng hudobníkom
A lavutaris hudobníka	lavutaren hudobníkov

V **lavutarina!** hudobník!
L **lavutariste** o hudobníkovi
I **lavutariha** (s) hudobníkom
Abl. **lavutaristar** od hudobníka
G **lavutariskero** hudobníkove

lavutarale! hudobníci!
lavutarende o hudobníkoch
lavutarencia (s) hudobníkmi
lavutarendar od hudobníkov
lavutarengere hudobníkov

N **grofos** gróf
D **grofoske** grófovi
A **grofos** grófa
V **grofona!** gróf!
L **grofoste** o grófovi
I **grofoha** (s) grófom
Abl. **grofostar** od grófa
G **grofoskero** grófove

grofa grófi
grofenge grófom
grofen grófov
grofale! grófi!
grofende o grófoch
grofenca (s) grófmi
grofendar od grófov
grofengere grófov

N **papus** dedo
D **papuske** dedovi
A **papus** deda
V **papu!** dedo!
L **papuste** o dedovi
I **papuha** (s) dedom
Abl. **papustar** od deda
G **papuskerero** dedove
N **chart'as** kováč
D **chart'aske** kováčovi
A **chart'as** kováča
V **chart'a!** kováč!
L **chart'aste** o kováčovi
I **chart'aha** (s) kováčom
Abl. **chart'astar** od kováča
G **chart'askero** kováčove

papi dedovia
papenge dedom
papen dedov
papale! dedovia
papende o dedoch
papenca (s) dedmi
papendar od dedov
papengerero dedov
chart'i kováči
chart'enge kováčom
chart'en kováčov
chart'ale! kováči!
chart'ende o kováčoch
chart'enca (s) kováčmi
chart'endar od kováčov
chart'engerero kováčov

Neživotné podstatné mená mužského rodu bez koncovky

sg.	pl.
N vušt pera	vušta pery
D vušteske pere	vuštenge perám
A vušt peru	vušta pery
V -	-
L vušteste o pere	vuštende o perách
I vušteha (s) perou	vuštenca (s) perami
Abl. vuštestar z pery	vuštendar z pier
G vušteskero perový	vuštengere perové

Neživotné podstatné mená mužského rodu s koncovkou -o

sg.	pl.
N khosno šatka	khosne šatky
D khosneske šatke	khosnenge šatkám
A khosno šatku	khosne šatky
V -	-
L khosneste šatke	khosnende šatkách
I khosneha so šatkou	khosnenca so šatkami

Abl. **khosnestar** od šatky   **khosnendar** od šatiek
G **khosneskero** -   **khosnengero** -

Neživotné cudzie podst. mená mužského rodu s koncovkou **-os**

sg.		pl.	
N stolkos	stolička	stolki	stoličky
D stolkoske	stoličke	stolkenge	stoličkám
A stolkos	stoličku	stolki	stoličky
V -		-	
L stolkoste		stolkende	
I stolkoha	(so) stoličkou	stolkenca	(so) stoličkami
Abl. stolkostar	od stoličky	stolkendar	od stoličiek
G stolkoskero	-	stolkengere	-

Ženský rod

Životné a neživotné podstatné mená ženského rodu bez koncovky

sg.		pl.	
N phen	sestra	pheňa	sestry
D pheňake	sestre	pheňenge	sestrám
A pheňa	sestru	pheňen	sestry
V pheňije!	pheňe! sestra!	pheňale!	pheňa! sestry!
L pheňate	o sestre	pheňende	o sestrách
I pheňaha	(so) sestrou	pheňenca	(so) sestrami
Abl. pheňatar	od sestry	pheňendar	od sestier
G pheňakero	sestrin	pheňengero	sestier

Životné podstatné mená ženského rodu s koncovkou **-i**

sg.		pl.	
N džuvľi	žena	džuvľa	ženy
D džuvľake	žene	džuvľenge	ženám
A džuvľa	ženu	džuvľen	ženy
V džuvľije!	džuvľi! žena!	džuvľale!	džuvľa! ženy!
L džuvľate	o žene	džuvľende	o ženách
I džuvľaha	(so) ženou	džuvľenca	(so) ženami
Abl. džuvľatar	od ženy	džuvľendar	od žien
G džuvľakero	ženin	džuvľengero	žien

Životné podstatné mená ženského rodu s koncovkou **-a**

sg.		pl.	
N doktorka	doktorka	doktorki	doktorky
D doktorkake	doktorke	doktorkenge	doktorkám
A doktorka	doktorku	doktorken	doktorky
V doktorko!	doktorka!	doktorkale!	doktorky!
L doktorkate	o doktorke	doktorkende	o doktorkách
I doktorkaha	s doktorkou	doktorkenca	(s) doktorkami
Abl. doktorkatar	od doktorky	doktorkendar	od doktoriek
G doktorkakero	doktorkin	doktorkengero	doktoriek

Neživotné podstatné mená ženského rodu bez koncovky

sg.		pl.	
N suv	ihla	suva	ihly

D suvake ihle	suvenge ihlám
A suv ihlu	suva ihly
V -	-
L suvate o ihle	suvende o ihlách
I suvaha (s) ihlou	suvenca (s) ihlami
Abl. suvatar od ihly	suvendar od ihiel
G suvakero -	suvengero -

Neživotné podstatné mená ženského rodu s koncovkou **-a**

sg.	pl.
N rokľa sukňa	rokľi sukne
D rokľake sukni	rokľenge sukniam
A rokľa sukňu	rokľi sukne
V -	-
L rokľate o sukni	rokľende o sukniach
I rokľaha (so) sukňou	rokľenca (so) sukňami
Abl. rokľatar od sukne	rokľendar od sukien
G rokľakero -	rokľengero -

Neživotné podstatné mená ženského rodu s koncovkou **-i**

sg.	pl.
N piri hrniec	pira hrnce
D pirake hrncu	pirenge hrncom
A piri hrniec	pira hrnce
V -	-
L pirate o hrnci	pirende o hrncoch
I piraha (s) hrncom	pirenca (s) hrncami
Abl. piratar od hrnca	pireNDAR od hrncov
G pirakero -	pirengero -

Ako podstatné mená sa skloňujú:

- všetky osobné, opytovacie a vzťahné zámená,
- zámená **ko?** (životné), **so?** (neživotné) a zámená od nich utvorené, napr. **vareko** (niekto), **chocko** (hocikto).

Artiklos - člen

Rómčina má len dva rody - mužský a ženský. Ako poznáme akého rodu je napr. podstatné meno? Pred podstatným menom bližšie vymedzeným stojí v rómčine člen (určitý).

Tvary člena v priamom nominatívnom páde:

	rod mužský	rod ženský
jednotné číslo	o čhavo syn/chlapec	e čhaj dcéra/dievča
množné číslo	o čhave synovia/chlapci	o čhaja dcéry/dievčatá

Napríklad:

o čhavo je rómsky chlapec alebo syn,

e čhaj je rómske dievča alebo dcéra.

Pre osoby, ktoré nie sú Rómovia, má rómčina iné pomenovanie:

o raklo je chlapec (nie rómsky),

e rakli je dievča (nie rómske).

Rovnako i pri dospelých rozlišujeme pomenovanie Rómov a osoby, ktoré nie sú Rómovia:

o Rom je Róm – príslušník národnostnej menšiny alebo všeobecne muž-chlap,

e Romni je Rómka – príslušníčka národnostnej menšiny a všeobecne žena.

Muža, ktorý nepatrí medzi Rómov, pomenujeme slovom **o goro** alebo **o gadžo**.

Ženu, ktorá nepatrí medzi Rómov, pomenujeme názvom **e gori** alebo **e gadži**.

Takže, zatiaľ čo príslušníci rómskej národnostnej menšiny sú **Rómovia** – **o Roma**, ľudia iných národností dostali v rómčine vo všeobecnosti pomenovanie **o gore**, prípadne **o gadže**.

V prípade, že podstatné meno je bez člena, vtedy sa riadime podľa nasledujúcich pravidiel.

Rómske slovné druhy sa rozdeľujú do troch skupín.

Do prvých dvoch skupín patria pôvodné rómske slová, ktoré majú svoje korene v indických jazykoch.

Tretiu skupinu tvoria slová prevzaté z iných jazykov. Pôvodné rómske slová potom sa delia na slová s koncovkou a slová bez koncovky.

Príklady:

Rod mien s koncovkou poznáme ľahko. Ide o koncovku **-o** pre mužský rod:

o rukono – pes

o čaro – misa

baro – veľký

cikno – malý

miro – môj

savo? – aký?

Pre rod ženský rozoznávame koncovku **-i**.

e rukoňi – fenka

e piri – hrniec

bari – veľká

cikňi – malá

miri – moja

savi? – aká?

Pri slovách bez koncovky nám pomôže napr. pohlavie. Otec alebo brat nemôže byť ženského rodu, sestra mužského rodu. Vo väčšine prípadov si však rod musíme pamätať:

o dad – otec

o phral – brat

e daj – matka
e phen – sestra

Ale **o vast** – ruka, **e men** – krk, **e jakh** – oko, **o pañi** – voda, **o čeri** – nebo.

Tretiu skupinu tvoria slová prevzaté z jazykov a krajín, ktorými predkovia Rómov putovali. Prevzaté podstatné mená mužského rodu majú grécke koncovky:

-os, -is, -as, -us.

Príklady:

o foros – mesto
o lavutaris – hudobník
o chart'as – kováč
o papus – dedo

Ženská koncovka pri prevzatých menách je – **a**.

e ora – hodina
e fala – stena
e rok'la – sukňa

Rómčina nemá neurčitý člen.

Neurčitosť vyjdruje číslovkou, zámenom, resp. rodovým determinantom.

Tvary člena nepriameho pádu:

Člen je jediným menným slovným druhom, ktorý nemôže nikdy stáť v nezávislom postavení, preto ak stojí pred podstatným menom v inom páde ako v nominatíve má vždy tvar nepriameho pádu.

	Nepriamy pád			
	rod mužský		rod ženský	
jednotné číslo	le čhaske	synovi	la čhake	dcére
množné číslo	le čhavage	synom	le čhajenge	dcéram

o čhavo – syn/chlapec

	sg.		pl.	
N	o čhavo	syn	o čhave	synovia
D	le čhaske	synovi	le čhavage	synom
A	le čhas	syna	le čhaven	synov
L	le čhaste	o synovi	le čhavende	o synoch
I	le čhaha	so synom	le čhavenca	so synmi
Abl.	le čhastar	od syna	le čhavendar	od synov
G	le čhaskero	synove	le čhavengero	synov

e čhaj – dcéra/dievča

	sg.		pl.	
N	e čhaj	dcéra	o čhaja	dcéry

D	la	čhake	dcére	le	čhajenge	dcéram
A	la	čha	dcéru	le	čhajen	dcéry
L	la	čhate	o dcére	le	čhajende	o dcérach
I	la	čhaha	s dcérou	le	čhajenca	s dcérami
Abl.	la	čhatar	od dcéry	le	čhajendar	od dcér
G	la	čhajakeri	dcérin/a/e/o	le	čhajengere	dcér

**Savo som, savi som, save sam
Aký som, aká som, akí sme**

cikno - cikni -cikne, parno - parni - parne, thulo - thuli - thule, džungalo - džungali - džungale, kalo- kali - kale, šukar - šukar, šuko - šuki - šuke, charnebalengero - charnebalengeri - charnebalengere, barebalengero - barebalengeri - barebalengere, parnebalengero - parnebalengeri - parnebalengere, kalebalengero - kalebalengeri - kalebalengere, baro - bari - bare, učo - uči - uče, terno - terni - terne, phuro - phuri - phure, purano - purani - purane, pharado - pharadi - pharade

god'aver - god'aver - god'aver, dilino - dilihi - diline, but'akero - but'akeri - but'akere, nabut'akero - nabut'akeri - nabut'akere, lačo - lači - lače, nalačo - nalači - nalače, phuj phuj - phuj, lačhejileskero - nalačhejileskero, sčiro - ščiro - ščire, hamišno - hamišno - hamišna, pherasuno - pherasuhi - pherasune, cho'amen - cho'amen - cho'amen, kovlo - kovli - kovle, zoralo - zoralhi - zorale, pharo - phari - phare, moderno -moderno - moderna, šutlo - šutli - šutle, višalo - višali - višale

Vakeriben pal miri famel'ija

Phend'om imar, kaj mange hin dešujekh berš. E daj phenel, kaj som pe peskere berša cikno the igen šuko. The te som čepo kalosegno, hin man kika jakha the kale charne bala. Miri daj phenel, kaj som lakero ajso šukar cikno čavoro. Šaj oda avel čačipen, bo mange mek na phend'as,, kaj som džungalo.

Miro phureder phral, o Palis, hino mandar na ča bareder, a'le the učeder the thuleder. Jov rado chal gule chabena, nekbuter pekiben pendečenca. Leske hin dešutrin berš u hino pherasuno the baro god'aver ando kompjutera. Te vareso hin mosardo, savoro džanel te lačharel. O dad pal leste vakerel, kaj jov hino god'aver, ča zoralešereskero čavo, savo terđol pe peskero the akor, te nane o čačipen pe leskeri sera.

E Ivanka, miri phen, lake hin dešupandž berš, kamel te avel khelavni, bo lakero dživipen hin o kheliben. Joj na chal thulo mas, balevas vaj parno maro ča phaba-čhil'ava the ajse varesave moderna bio-chabena sar misli vaj thule zarnostar sane marore. Vašoda joj hihi uči, sahi, avka sar ra'ho. Joj hihi igen but'akeri, lačhes pes sikhavel ande škola u kamel te džal te študinel pe artika'ni maškarutni škola.

Miri dujto phen, e Mariška, hihi amendar nekbareder, joj imar študinel pe uči škola Perješiste, latar avela sikh'ard'i. Kamel te sikhavel romane čhaven. Joj hihi terni lačhejileskeri parnebalengeri čaj. Joj pes sakovar marlas tele diline phuj manušendar.

Miri daj nane ahi cikni ahi bari. Hin la ajse šukar kovle bilava jakha, bala šarge sar khamoro. O manuša pe late na phenen, kaj hihi Romni. Joj dičhol avri sar gadži, bo hihi parni. E phen, e Mariška pes čhid'as pe late. The joj hihi parni sar e daj.

O dad hino maškar o Roma lačhes prindžardo lavutaris. Jov hino kalosegno avka sar me, hordinel ajse na charne na bare kale bala. Hin les ščire kale jakha, učo čekat, sikra thuleder čhama the vušta u igen, igen lače kana. Sem vašoda hino ašardo lavutaris.

O papus hino imar phuro, bibalengero. Leskere čanga hine imar phare, ta ča bešel pe lavka anglo kher u thovel vakeribena le manušenca andal o gav. Po šero

sakovar hordinel puraňi ča mek lači stadi u ňikana na mukel andal o vasta kaštuňi, imar na igen zoraľi rovľi. Aver na kamel.

E baba hiňi phurori ča lačhejileskeri manuňi. Savoreha peske marel o šero. Le manuŝenge kamel ča te pomožinel. Furt pes cirdel hamišna dženendar. Avka sar varekana the akana mek phirel ando veš u kidel sasťarde čara u palis, te sam nasvale, amenge lendar tavel lačo tejos.

Rozprávanie o mojej rodine

Už som povedal, že mám jedenásť rokov. Mama hovorí, že na moje roky (na môj vek) som malý a veľmi chudý. I keď som počerný, mám modré oči a krátke čierne vlasy. Moja mama hovorí, že som jej taký pekný malý chlapček. Môže to byť pravda, lebo mi ešte nikto nepovedal, že som škaredý.

Môj starší brat, Paľo, nie je len starší, ale tiež vyšší a tučnejší. On má rád sladké jedlá, najradšej orechovník. Má trinásť rokov, je vždy veselý, vtipný a veľmi sa vyzná v počítačoch. Keď je niečo pokazené, všetko vie opraviť. Otec o ňom hovorí, že je múdry, len tvrdohlavý chlapec, ktorý trvá na svojom aj vtedy, keď nie je pravda na jeho strane.

Ivanka, moja sestra, ona má pätnásť rokov, chce byť tanečnicou, lebo tanec je jej život. Ona nejedáva masťné mäso, slaninu ani biely chlieb, len ovocie a také akési moderné bio-potraviny, ako sú misli alebo tenké chlebíčky z hrubozrnej múky. Preto je vysoká, tenká ako prúťik. Je veľmi pracovitá, v škole sa dobre učí a preto chce ísť študovať na strednú umeleckú školu.

Moja druhá sestra, Marika, je z nás najstaršia, už študuje na vysokej škole v Prešove. Bude z nej učiteľka. Chce učiť rómske deti. Je to mladá dobrosrdečná blondavá dievčina. Od hlúpych ľudí sa vždy odťahovala, nechcela mať s nimi nič spoločné.

Maja mama nie je ani malá ani vysoká. Má také pekné nežné modré oči, vlasy žlté ako sniečko. Ľudia na ňu nepovedia, že je Rómka. Nevyzerá ako Rómka, lebo je biela. Sestra, Marika, sa podala na ňu. Aj ona je biela ako mama.

Otec je medzi Rómami veľmi známy hudobník. On má hnedastú pleť ako ja, nosí také ani krátke ani dlhé čierne vlasy. Má láskavé čierne oči, vysoké čelo, trochu tučnejšie líca a pery a veľmi, veľmi dobré uši. Vedť práve preto je taký vychválený muzikant.

Dedo je už starý, nemá vlasy. Má ťažké nohy, preto len sedí na lavičke na priedomí a rozpráva sa s ľuďmi z dediny. Na hlave máva starší ale ešte dobrý klobúk a z ruky nikdy nepustí drevenú, už nie veľmi pevnú palicu. Inú nechce.

Babka je staručká ale láskavá žena. Je veľmi starostlivá. Ľuďom by chcela len pomáhať. Nemá rada neprajných ľudí. Tak ako kedysi ešte aj teraz chodí do lesa a zbiera liečivé byliny a potom, keď sme chorí, varí nám z nich dobrý čaj

Slovník

vakeriben rozhovor *m*

phend'om povedal som (1.os. sing. min. čas slovesa phenel – povedať)

mange hin mám (1.os. sing. prít.čas slovesa mať – spona hin)

dešujekh jedenásť

berš rok *m*

e daj matka *f*

phenel hovorí (3.os. sing. prít.čas slovesa phenel – povedať/hovoriť)

kaj že spojka

som ja som (1.os. sing. prít.čas slovesa byť – jel/avel)
pe peskere berša na svoje roky
cikno malý
igen veľmi prísl.
šuko chudý
čepo kalosegno počerný
hin man mám (1.os. sing. prít. čas slovesa mať – spona hin)
kika jakha modré oči
kale čierne
charne krátke
bala vlasy
miri daj matka f
laker/o; -i; -e jeho
ajso taký
šukar pekný/pekná/pekné
cikn/o; -i; -e malý
čhavor/o; -e m chlapček/synček
šaj môcť/môže časť.
šaj oda avel čačipen môže to byť pravda
bo lebo
mange mne (1.os. sing. D. zámena ja – me)
mek ešte
na phend'as nepovedal/a (3.os. sing. Min. čas slovesa phenel – povedať)
džungal/o; -i; -e škaredý
miro môj
phureder starší
phral - a m brat
o Palis Pavol
hin/o; -i; -e je (3. os. sing.
mandar odo mňa
na ča bareder nie len starší/nie len väčší
učeder vyšší
thuleder tučnejší
jov rado chal on rád jedáva
gul/o; -i; -e sladký
chaben -a m jedlo
nekbuter najviac/najradšej
pekiben pendechenca orechovník
leske jemu (D 3. os. sg. zámena on - jov)
dešutrin trinásť
pherasun/o; -i; -e žartovný/vtipný/smiešny
kompjuter/is -a m počítač
te ak časť.
vareso niečo
mosard/o; -i; -e pokazený
savoro všetko
džanel vedieť
te lačharel opravovať/zlepšovať
zoralešeresker/o; -i; -e tvrdohlavý/neústupčivý
terd'ol pe peskero stáť/trvať na svojom
the akor aj vtedy

te nane o čačipen *keď nie je pravda*
pe leskeri sera *na jeho strane*
lake hin dešupandž berš *ona má 15 rokov*
kamel *chciť*
te avel *byť*
khelavň/i; -e f *tanečnica*
bo *lebo*
lakero jej 3.os sing privl. *zámena ona - joj*
dživipen *m život*
o khel'iben *m tanec*
joj *ona*
na chal *nejest/nejedávať*
thul/o; -i; -e *tučný*
mas -a m *mäso*
balevas -a m *slanina*
vaj *alebo*
parn/o; -i; -e *biely*
mar/o; -e m *chlieb*
ča *len*
phaba-čhil'ava *ovocie*
varesav/o; -i; -e *dáky/nejaký*
modern/o; -a *moderný*
bio-chabena *biopotraviny*
thulo zarnos *cereálie*
sano; -i; -e *tenký*
maror/o; -e m *chlebík*
vašoda *preto*
uč/o; -i; -e *vysoký*
sañi *tenká*
avka sar *tak ako*
rañor/i; -a f *prútik*
but'aker/o; -i; -e *usilovný/pracovitý*
lačhes *dobre*
pes sikhavel *učiť sa*
džal *ísť*
študinel *študovať*
artikañi maškarutñi škola *umelecká stredná škola*
phe/n -ña f *sestra*
amendar *od nás/z nás (Abl. os. zámena my – amen)*
nekbareder *najväčší/najvyšší/najstarší*
uči škola
Perješiste m *v Prešove (L subst. Perješis – Prešov)*
latar *od nej/z nej (Abl.os. zámena joj – ona)*
avela *bude*
sikh'ard'i f *učiteľka*
sikhavel *učiť/ukazovať*
romane čhaven *rómske deti*
terñi *mladá*
lačhejileskeri *dobrosrdečná*
parnebalengeri *blond'avá*
čhaj -a f *rómske dievča/dcéra*

sakovar vždy
marlas tele odťahoval/a sa, stránil/a sa (3.os. min.č. slovesa odťahovať sa/strániť sa)
dilin/; -i; -e hlúpy
phuj zlý
manušendar m od ľudí/z ľudí (Abl. subst. človek – manuš)
aňi cikňi aňi bar ani malá ani veľká
la hin ona má (A os.zámena ona - joj)
kovl/o; -i; -e mäkký/jemný
bilava jakha modré oči
bal -a m vlas
šarg/o; -e žltý
sar ako
khamor/o; -a m slniečko
manuš -a m človek/ľudia
pe late na ňu
na phenen nehovoriť
dičhol avri sar vyzeráť ako
gadži -ja f žena (nie rómska)
parňi biela
pes čid'as pe late podobá sa na ňu
prindžard/o; -i; -e známy/populárny
lavutar/is -a m muzikant/huslista
kalosegno počerný
avka sar me tak ako ja
hordinel nosiť
ajse na charne na bare také pokrátke
kal/o; -i; -e čierny
ščir/o; -e štedrý/dobrosrdečný
kale jakha čierne oči
učo čekat vysoké čelo
sikra thuleder čama trochu plnšie/trochu tučnejšie líca
čham -a f líce
vušt -a m pera
kan -a m ucho
sem ved'ť
papus m dedo/starý otec
phur/o; -i; -e starý
bibalenger/o; -i; -e bez vlasov/lysý
leskere jeho
čang -a f noha
phar/o; -i; -e ťažký
bešel sedieť/bývať
lavk/a; -i f lavička
anglo kher pred domom
thovel vakeribena nadväzovať rozhovory
le manušenca s ľuďmi
andal o gav z dediny
po šero na hlave
sakovar vždy
hordinel nosiť
puraňi stará

ča mek *len ešte*
lačhi *dobrá*
stad'i; -a f *klobúk*
ňikana *nikdy*
na mukel *nenechať/nepustiť*
andal o vasta *z rúk*
kaštuňi *drevaná*
na igen zora'i *nie veľmi pevná*
rov'i/i; -a f *palica*
aver *iný/druhý*
bab/a; -i f *babka/stará mama*
phurori *staručká*
lačhejileskeri manušňi *láskavá žena*
savoreha *so všetkým (I neurč. číslovky všetko – savoro)*
peske marel o šero *lámať si hlavu/starostiť sa/trápiť sa*
te pomožinel *pomáhať*
furt *vždy*
pes cirdel *odťahovať sa/strániť sa/držať sa stranou*
hamišn/o; -a *lakomý/nežičlivý/neprajný*
dženendar m *od osôb/od ľudí (Abl. subst. pl. osoba – dženo)*
avka sar *tak ako*
varekana *kedysi/niekedy*
the akana *aj teraz*
mek *ešte*
veš -a m *les*
kidel *zbierať*
sast'arde čara *liečivé byliny*
pa'is *potom*
te sam nasvale *keď sme chorí*
amenge *nám (D 1.os. os. zámena my – amen)*
lendar *z nich (Abl. 3.os. osom zámena oni - jon)*
tavel *variť*
tejos m *čaj*

Gramatika

Kijathode nava

Prídavné mená

V rómčine rozlišujeme tri základné skupiny prídavných mien:

1. Pôvodné prídavné mená, ktorých nominatív je **bez koncovky** – napr. šukar.
2. Pôvodné prídavné mená, ktorých nominatív sg. má koncovku:

v mužskom rode **-o**, napr. **bar/o** (veľký), **cikn/o** (malý), **cind/o** (mokrý), **charn/o** (krátky), **ratval/o** (krvavý), **tato** (teplý),

v ženskom rode **-i**, napr. **bar/i** (veľká), **cikň/i** (malá), **ratval'i**, (krvavá), **lond'i**, (slaná), **tať/i** (teplá) - v ženskom rode dochádza k mäkkčeniu spoluhlások, a to **d** na **ď**, **l** na **ľ**, **n** na **ň**, **t** na **ť**.

3. Prevzaté prídavné mená, ktorých nominatív sg. má v obidvoch rodoch koncovku -
o, napr.

bilavo kher - modrý dom, bilavo rokľa - modrá sukňa

rendešno manuš - poriadny človek, rendešno džuvli – poriadna žena

šargo bal - žltý vlas, šargo mašľa - žltá kravata

Skloňovanie prídavných mien

sg	m	f	pl m+f
	veľký	veľká	veľké
N	baro	bari	bare
D	bareske	barake	barengé
A	baro	bara	bare
L	baro	bari	bare
Inštr.	bareha	baraha	barenca
Abl.	barestar	baratar	barendar

nepr. pád **bare**   **bara**   **bare**

Stupňovanie prídavných mien

Niektoré prídavné mená sa stupňujú. Rozlišujeme tri stupne:

1. stupeň – pozitív, napr. **šukar** (pekný), **baro** (veľký), **cikno** (malý)

2. stupeň – komparatív sa tvorí príponou **-eder**, napr. **šukareder** (krajší), **bareder** (väčší), **cikneder** (menší).

3. stupeň – superlatív sa tvorí predponami **jekh-**, **nek-**, **lek-**, ktoré sa pripájajú ku komparatívu, napr. **jekhšukareder/nekšukareder/lekšukareder** (najkrajší), **jekhbareder/nekbareder/lekbareder** (najväčší), **jekhcikneder/nekcikneder/lekcikneder** (najmenší).

Nepravidelné stupňovanie

Nepravidelne sa stupňujú dve prídavné mená – **lačo**, **nalačo**:

1. lačo (dobrý)	1. nalačo (zlý),
2. feder (lepší)	2. goreder (horší),
3. jekhfeder (najlepší)	3. jekhgoreder (najhorší).

Nestupňujú sa prídavné mená odvodené od nejakého materiálu, napr. **trastuno** (železný), **kaštuno** (drevený), **somnakuno** (zlatý).

Ako prídavné mená sa skloňujú:

- všetky ukazovacie zámená,
- zámeno **sako**/každý (ako prevzaté príd. mená),
- privlastňovacie zámená,
- zámeno **savo** a zámená od neho utvorené, napr. **vareso** (nejaký), **chocsavo** (hocijaký).

But'a Cvičenia

1. Označte správne alebo nesprávne tvrdenie.

1. Le Janiske hin dešutrin berš.
2. E daj phenel, kaj som igen thulo.
3. Le Janis hin šarge bala the kale jakha.
4. E daj les lel sar bare čhas.
5. Sako pal leste vakeren, kaj hino džungalo.
6. O Palis hino cikneder le Janistar.
7. O Palis rado chal gule chabena.
8. O Palis hino god'aver ando kompjutera.
9. Savoro so hin mosardo, lačharel.
10. Čačes, hino mek zoralešereskero.
11. E Ivanka kamel t'avel tavibnaskeri.
12. Lakero dživipen hino lačo bio-chaben.
13. Joj hiňi cikňi the thuli.
14. E Mariška phirel ande but'i.
15. Bikenel ande sklepa.
16. Hiňi parňi sar gadži.
17. O dad hino pridžardo char'as.
18. Kerel karfa, petala, but aver.
19. Hin les lače kana.
20. O papus hino bibalengero.
21. Hordinel moderno stađi the trastuňi rovli.
22. E baba hiňi phuri the lačhejleskeri manušňi.
23. Kidel sa'arde čara u tavel lačo tejos.

2. Označte správnú odpoveď

1. Le Janiske hin: a) dešujekh berš
b) dešuduj berš
c) dešutrin berš
2. O Janis hino: a) thulo
b) šuko
c) na thulo na thulo
3. O Janis hino: a) cikno
b) na baro na cikno
c) učo
4. Le janis hin: a) kale jakha
b) šiva jakha
c) kika jakha
5. o Palis rado chal: a) šutle chabena
b) gule chaben
c) thule chabena
6. Jov hino: a) pherasuno
b) hamišno
c) cho'amen
7. E Ivanka hiňi: a) cikňi
b) uči
c) bari
8. E Mariška kamel te sikhavel: a) slovačike čhaven

- b) čečhike čhaven
- c) romane čhaven

9. La da hin: a) kale bala
b) farbimen bala
c) šarge bala
10. O papus hordinel: a) puraňi staďi
b) nevi staďi
c) mefaľi staďi
11. E baba kidel: a) višale čara
b) sastarde čara
c) šutle čara

3. Doplněte

O Janis .....cikno the igen šuko.
Hino o Janis .....?
Na, jov .....
Hin le Janis..... ..bala?
He, les hin..... .the .....bala.
Ňiko na phend'a, kaj hino.....
O Palis.....učeder the.....
Hino jov..... the zoralešereskero?
Ha, jov.....
E Ivanka hiňi.....sar raňori.
Kamel te študinel pre.....
E Mariška hiňi.....
La ....bala.
La da hin.....jakha.
Joj.....parňi.
O dad.....lavutaris.
..... les učo čekat?
He, les..... učo čekat.
Le dades hin.....čhama.
Hordinel o papus.....the.....rovľi?
E baba hiňi.....manušňi.
Te sam....., tavel amenge.....tejos.

4. Odpovedzte na otázky:

Hino o Janis cikno the šuko?
Hin leske dešujekh berš?
Hin les kale bala the kika jakha?
Hino jov džungalo?
Hino o Palis dilino čhavo?
Mosarel o Palis savoro?
Hiňi e Ivanka cikňi thul'i čhaj?
Hiňi e Ivanka but'akeri?
Kamel e Mariška te sikhavel romane čhaven?
Phirel imar andre but'i?
Hin la da kale bala?
Hin la da kovle bilava jakha?
Hin o dad pridžardo lavutaris?
Kerel o papus phari but'i?
Hiňi e baba sast'i?

5. Vypíšte z článku všetky slovesá v pôvodnom tvare

6. Vypíšte z článku všetky prídavné mená, určte rod a číslo

7. Doplňte prídavné mená.

E daj phenel, kaj savo hino o Janis?

O Janis hino.....

Save les hin jakha?

Le Janis hin.....jakha.

Save les hin bala?

Le Janis hin ..... bala.

Savo hino o Palis?

O Palis hino..... le Janistar.

Save chabena rado chal o Palis?

O Palis rado chal..... chabena.

Savo hino o Palis ando kompjuitera?

O Palis hino..... ando kompjuitera.

Mek savo hino o Palis?

O Palis hino mek.....

Savo mas na chal e Ivanka?

E Ivanka na chal.....mas.

Savi hiňi e Ivanka?

Joj hiňi.....

Savi hiňi e Mariška le čhavendar?

Joj hiňi.....

Save bala la hin?

Hin la..... bala.

Mek savi hiňi e Mariška?

Joj hiňi.....čaj.

Savi hiňi Janiskeri daj?

Joj hiňi.....

Save la hin jakha?

Hin la .....

Save la hin bala?

Hin la .....

Savo hino le Janiskero dad?

Jov hino.....

Save bala hordinel.

Hordinel.....

Save les hin jakha?

Hin les.....

Savo les hin čekat?

Hin les.....

Save les hin čhama the vušta?

Les hin.....

Save les hin kana?

Les hin.....

Savo hino maškar o manuša?

Jov hono igen..... lavutaris.

Savo hino o papus?

O papus hino.....
Save hine leskere čanga?
Leskere čanga hine.....
Savi stadi hordinel pro šero?
Pro šero hordinel.....
Savi rovli na mukel andal o vast?
Andal o vast na mukel.....
Savi hiñi e baba manušñi?
Joj hiñi.....
Save manušendar pes cirdel?
Joj pes cirdel.....manušendar.
Save čara kidel?
Joj kidel..... čara.
Savo tejos tavel?
Joj tavel .....tejos.

8. Vypíšte z článku všetky podstatné mená, určte rod, číslo, pád.

Anglonava Predložky

Každá z predložiek má všeobecný význam alebo súbor významov.

Konkrétny význam nadobúda až v spojení s podstatným menom.

V rómčine sa každá predložka spája s dvomi pádmi. Jedným z nich je nominatív.

Obyčajne v ňom býva podstatné meno bližšie určené.

Podstatné mená bližšie neurčené, zámená osobné, opytovacie a neurčité sú v iných pádoch.

Spájanie predložiek s členom

Predložka tvorí s nasledujúcim menom fonetický celok, a preto ak sa stretne predložka zakončená samohláskou **-e** s členom, dochádza k elízii, t. j. koncové **-e** sa pri predložkách vypúšťa. Tento jav nie je ojedinelý ale naopak pravidelný, preto elíziu neoznačujeme apostrofom. Takáto predložka splyva s členom, napr. **angleo** kher > angl' o kher > anglo kher (pred domom, pred dom)

Príklady:

Me bešav **andro** kher. (andre o kher – andr' o kher – andro kher) Bývam v dome.

O paňi **andre** kuči. (andre e kuči – andr' e kuči – andre kuči) Voda je v hrnčeku.

Pri predložkách zakončených spoluhláskou k žiadnym zmenám nedochádza, predložka a člen sa píšú osobitne, hoci sa vyslovujú ako jeden celok, napr. **pal o kher** (vyslov: palokher) – za domom, za dom

Význam jednotlivých predložiek

andal – z (**andal o gav** – z mesta)

andre – v, vo (**andro foros** – v meste, do mesta)

angle – pred, kvôli (**angle tute** – pre teba, **anglo kher** – pred domom)

bi, bije – bez (**bi leskero** – bez neho, **bijo dad** – bez otca)

ke, kije – u, k (**ko phral** – k bratovi, u brata, **kijo doktoris** – k lekárovi, u lekára)

maškar – medzi (**maškar o Roma** – medzi Rómami)

pal – o (**te vakerel pal o dživipen** – rozprávať o živote)

- po (**te phirel pal e phuv** – chodiť po zemi)

- za (**pal o kher** – za domom)

paš – pri, k, ku (**paš o skamind** – pri stole, **paš e blaka** – pri okne, k oknu)

pašal – okolo (**pašal o kher** – okolo domu)

prekal – cez (**prekal o paňi** – cez vodu)

perdal – pre (**ada hin perdal tute** – to je pre teba)

tel – pod (**tel o skamind** – pod stolom)

- za, počas niečoho (**tel jekh čhon** – za jeden mesiac)

vaš – za, namiesto (**vaš o chaben** – za jedlo, **vaš tuke ge'om me** – namiesto teba som išiel ja)

pre, pro – na (**pro skamind** – na stole, **pre fala** – na stene)

Cvičenia

1. Použi sloveso byť v prítomnom čase.

O Jozef.....leskero dad.
E Agnesa..... leskeri daj.
Leskeri daj ..... khere.
Tu..... miri phen.
Me..... romano čhavo.
O Peter ..... slovačiko raklo.
Joj.....amari baba.
Jov ..... amaro papus.
Amen..... bari famel'ija.
Tumen na..... bari famel'ija.
Jon..... imar phure manuša.

2. Ko hino o Jan Demeter?

O Jan Demeter hino .....
Les hin ..... the .....
Jov peskera famel'ijaha bešel pre.....
Jov bešel pre Slovačiko, vašoda peske pisinel .....themutňipen.
Jov pes šunel sar Rom, vašoda peske pisinel.....nacija.
Pal o themutňipen the nacija pes sikhavel andre.....
O Jan ul'ila.....
Hin leske..... berš.
Kamel te sikh'ol.....
Na kamel te bisterel.....
Ke lende pes imar but na vakerel.....
Te bisterel dajekeri čhib nane.....
Leskero dad pes vičinel..... u hino.....
Leskeri daj pes .....Agnesa, joj ..... andre bu'í.
Tosarastar dži ra'í.....khatar o .....the peskere daj-dad.
O papus-baba bešen.....
Le Janis hin mek .....
Pal dadeskeri sera les hin.....
Pal dajakeri sera les hin.....
Ande leskeri famel'ija hin maj.....
Leskero dad .....Angl'ijate.

3. Prelož:

Volám sa Ján Demeter. Som rómsky chlapec, mám 11 rokov. U nás sa málo hovorí rómsky. Chcem sa v škole dobre naučiť rómsky jazyk, lebo nie je pekné zabudnúť materinský jazyk. Môj otec je hudobník. Teraz je v Anglicku. Moja mama je doma, stará sa o deti a svojich rodičov. Starí rodičia žijú s nami. Mám jedného brata a dve sestry. Mám osem strýkov a tri tety. V našej rodine je asi 50 osôb. Môj otec nemá robotu. Teraz je v Anglicku a hľadá si robotu.

4. Prelož

Me man vičínáv Jan Demeter. Me som romano čhavo. Hin man daj-dad, duj pheňa, jekh phral. Kamav man te sikhavel romanés, bo k'amede pes romanés vakerel imar

sikra. Nane šukar, te o Roma bisteren peskeri dajakeri čhib. Amenca andro amaro kher bešen the papus-baba. Jon hine imar phure džene. O dad hino lavutaris, akana hino Anglijate.

5. Lekhav le gindenca

šov trin duj pandž efta jekh eňa
ocho eňa šov duvar duj duvar jekh trin
nula eňa nula trin eňa pandž trin efta šov trin
nula eňa nula duj šov efta štar trin ocho eňa
nula eňa jekh jekh trin štar šov efta štar
deš dešuštar ocho efta trin jekh duj jekh nula

6. Keci hin? Lekhav lavenca:

100 - 40 =	20 + 10 =	77 - 38 =
25 + 5 =	90 x 50 =	55 - 14 =
43 x 13 =	132 : 44 =	16 : 16 =
34 : 17 =	67 - 27 =	71 + 19 =
89 - 29 =	58 x 13 =	15 x 15 =

7. Označte správne alebo nesprávne tvrdenie.

1. O Toňus bešel Londinoste.
2. O Jožus vakerel čechika.
3. O Toňus hino pal e Slovačiko.
4. O Jožkus hino Kašatar.
5. O Toňus bešel Londinoste deš berš.
6. O Jožkus hino muraris.
7. O Jožkus rodel buťi.
8. O Toňus bisterel romaňi čhib.

8. Označte správnú odpoveď

1. O Toňus hino a) pal o Čheci
b) pal e Slovačiko
c) Francijatar
2. O Jožus hino a) lavutaris
b) muraris
c) buťakerno
3. O Toňus bešel Londinoste a) maj trin berš
b) maj deš berš
c) maj biš berš
4. O Janis hino a) papus
b) dad
c) čhavo

9. Doplněte

Jožus: _____ romanese?

Toňus: _____, vakerav.

Jožus: Khatar _____? Adarig?

Toňus: Na, me _____ pal o Čechi, _____. U tu?

Jožus: _____ som _____, Kašatar.

Toňus: Užares pre _____?

Jožus: Ča akana avlom, _____ pal o phral.

Toňus: Jov Londinoste _____?

Jožus: He, bešel u _____ bući. U tu? So adaj keres?

Toňus: Me som imar sar čačo _____. La familijha bešav pro gav nadur adarig _____.

10. Odpovedzte na otázky:

- Ko hin oda? _____
Khatar hine? _____
So kamen? _____
Kaj džan? _____
So pijen? _____
Sar vakeren? _____
Ko hin ko? _____
Keci hin le Toňus čhave? _____
So kerel o Janis? _____

11. Opakujte:

me – vakerav – romanos – kerel – khatar - Prahatar – pal o Čechi – avl'om – phral – romňi – čhavo – kempel – bešas – adarig – gav – bući – te pijel – te chal – Londinoste – te bašavel – čačipen – khere – berš – dženo – čhib – čaj – užarel

12. Označte výpoved', ktorú ste počuli:

- a) 1. Vakeres romanos?
2. Vakeren romanos
b) 1. Khatar san
2. Khatar sal?
c) 1. Me som Prahatar.
2. Amen sam Prahatar.
d) 1. Rodav bući.
2. Roden kući.
e) 1. Miro čhavo odoj bašavel.
2. Miri čaj odoj šulavel.
f) 1. Tire šerale hin kovlo jilo
2. Tira familija hin lačo jilo.
3. Hin tira romňa lačo jilo?
h) 1. Keci džene sam?
2. San trin džene?
3. Na sam trin džene.
j) 1. Jekh kerel sar bućakero.
2. Kerel sar bućakero?
3. Na kerel sar bućakero.
k) 1. Sakones hin čhave.
2. Sakones hin love?
3. Hin sakones love?

13. Určte rod podstatných mien a doplňte člen:

_____ Jožkus, _____ šeralo, _____ jilo, _____ manuš, _____ famel'ija, _____ džene, _____ romňi, _____ čhave, _____ murša, _____ čhaja, _____ dad, _____ daj, _____ papus, _____ phrala, _____ phen, _____ Čechi, _____ bući, _____ fabrika, _____ bućakero, _____ muraris, _____ škola, _____ doktoris, _____ bacht, _____ Roma, _____ čačipen,

_____paňi, _____drom, _____lavutaris, _____jilo, _____čhib, _____Kaša,
_____murš, _____gend'i, _____khera, _____gav

14. Tvorte množné číslo podstatných mien a doplňte člen:

Jilo, Angličanos, bacht, berš, bugošis, buťi, buťakero, čačipen, čaj, čhavo, čhib, dad, daj, d'ives, doktoris, drom, dženo, fabrika, famel'ija, gav, lavutaris, manuš, muraris, murš, nav, paňi, phral, Rom, romňi, sikh, šeralo, škola, štacija, thud

15. Doplňte tvary sloviess v zátvorkách

a) **Vzor:** Me **bisterav** romanes. U tu **bisteres** romanes?

Me _____ (vakerel) romanes. U the tu _____ romanes?

Me _____ (užarel) pro phral. U the tu _____ pro phral?

Me _____ (kerel) buťi. U the tu _____ buťi?

Me _____ (bešel) Kašate. U the tu _____ Prahate?

Me _____ (phirel) andre škola. U the tu _____ andre škola?

Me _____ (rodel) le dades. U the tu _____ la da?

Me _____ ((avel) khere. U the tu _____ khere?

Me _____ (džal) andro gav. U the tu _____ džas andro foros?

16. Doplňte tvary sloviess v zátvorkách

b) **Vzor:** Amen **bisteras** romanes. U tumen **bisteren** romanes?

1. Amen _____ (vakerel) romanes. U the tumen _____ romanes?

2. Amen _____ (užarel) pro phral. U the tumen _____ pro phral?

3. Amen _____ (kerel) buťi. U the tumen _____ buťi?

4. Amen _____ (bešel) Kašate. U the tumen _____ Prahate?

5. Amen _____ (phirel) andre škola. U the tumen _____ andre škola?

6. Amen _____ (rodel) le dades. U the tumen _____ la da?

7. Amen _____ ((avel) khere. U the tumen _____ khere?

8. Amen _____ (džal) andro gav. U the tumen _____ andro foros?

c) **Vzor:** O Jožkus **bisterel** romanes. The o Toňus the o Janis **bisteren** romanes?

1. O Jožkus _____ (vakerel) romanes. The o Toňus the o Janis _____ romanes?

2. O Toňus _____ (užarel) pro phral. The o pheňa _____ pro phral?

3. O Janis _____ (kerel) buťi. The o phrala _____ buťi?

4. O Janis _____ (bešel) Londinoste. The o čhave _____ Londinoste?

5. E čaj _____ (phirel) andre škola. The o čhaja _____ andre škola?

6. O Jožkus _____ (rodel) buťi. The o lavutara _____ buťi?

7. O Jožkus _____ (avel) Anglijate. The aver Roma _____ Anglijate?

8. O Janis _____ (džal) andro gav. The aver džene _____ andro gav?

17. Doplňte slovesný zápor:

Vzor: Me na vakerav romanes, me vakerav slovačika.

1. Me _____ bašavav pre lavuta, me bašavav pre bugova. 2. Amen _____ phiras andre škola, amen phiras andre buťi. 3. Tu _____ keres, tu bešes. 4. Tumen _____ roden, tumen užaren. 5. Jov _____ pijel, jov chal. 6. Jov _____ džal, jov avel. 7. Jon _____ bešen, jon džan.

18. Odpovedzte na otázky:

1. Ko hin o Toňus? 2. Khatar hino o Jožus? 3. Vakerel čechika? 4. So kamel Londinoste? 5. Kaha vakerel pre štacija? 6. Užarel pro phral? 7. Hino o Jožus lavutaris? 8. Bašavel o Jožuš pre bugova? 9. Phirel mek andre škola? 10. Kaj džal

o Jožus le Toňuha? **11.** Hin le Toňus čhave. **12.** Kerel buťi? **13.** Kaj? **14.** Pijel o kelneris mineralno paňi? **15.** Bešel o Toňus le čhavenca andro gav? **16.** Keci phrala-pheňa hin le Jožus?

19. Preložte:

1. Hovoriš rómsky? – Áno, hovorím dobre. **2.** Odkiaľ si? – Som Róm zo Slovenska. **3.** Pracuješ? – Nie, ešte chodím do školy. **4.** Čakáš na niekoho? – Áno, iba teraz som prišiel, idem za bratom. **5.** Kde býva tvoj brat? – Tu, v Londýne. S rodinou tu býva už takmer 20 rokov. **6.** Anton pije kávu s mliekom. Jozef je smädný, pije minerálnu vodu. **7.** Ján je muzikant, hrá v kaviarni. **8.** Som veľmi šťastný. **9.** Tvoj vedúci je dobrý človek. **10.** Tak, teraz rozprávaj o svojej rodine. **11.** Koľko máš detí? **12.** Mám šesť detí, štyroch synov a dve dcéry. **13.** Rodičov ešte máš? – Áno, žijú na Slovensku. **14.** Kto je tá žena v kaviarni? – To je moja žena, pracuje tam. **15.** Máš aj súrodencov? – My sme veľká rodina, mám šesť bratov a tri sestry. **16.** Rodina, to je šťastie, hovoria Rómovia. **17.** Veľká pravda.

20. Thov andre slovačiko čhib

Le Janis hin nevo telefonos. Leskero gindo hin nula eňa šel dešujekh trandathešov, pendatheefta, sarandathetrin. Sako d'ives bond'arel avri gindo jekh šel, bišutrin, štar šel pendathešov peskere dadeske Angliigate. K'amende hin sakones peskero telefonos. Savo nevo gindo hin tut? Keci hi trin duvar ochto? U keci hin šel bijo trandathetrin? Pandž šel ulav dujenca. Ochtovardeš ulav dešenca. Šund'om, kaj kheld'al avri dujto than. Amare somsikh'uvne khelde avri dešujekto than. Ande amari trjeda sam trandathe jekh, ča nabut džanen romanes.. Keci džene bešen andro kher? Ča duj. Jekh terno čhavo, aver phuro papus. Man hin trin čhave. Jekh phirel ande bazutno škola, dujtoneske mek kempel te phirel ande maškarutňi škola u trito imar študinel pe univerzita. Kempel leske mek trin čhon u džala ande buťi. Talam chudela buteder love sar aver džene.

Projekt č. 1: vyhľadaj najstaršie korene tvojich predkov a nakreslí strom ich histórie.

Projekt č. 2: požiadaj rodičov a starých rodičov, aby ti porozprávali aspoň jednu krátku rozprávku a zapíš ju tak, ako si v tejto chvíli schopný.

Projekt č. 3: požiadaj rodičov, starých rodičov alebo niekoho iného z tvojho prostredia, aby ti povedal krátky vtipný príbeh (pherasa), najznámejšie príslovia, slovné prekáračky, resp. texty krátkych piesní a zapíš ich tak, ako si v tejto chvíli schopný.

PRVÁ LEKCIA - ANGLUNO SIKH

ABECEDA A PRAVOPIS

Rómčina je jazyk, ktorý je rozšírený všade vo svete, má však mnoho dialektov. Väčšina Rómov na Slovensku a v Čechách rozpráva severocentrálnym dialektom. Pravopis severocentrálneho dialektu rómčiny (tzv. slovenská rómčina) bol na Slovensku štandardizovaný v roku 2008. Nadviazalo sa na pravopisnú normu Jazykovednej komisie Zväzu Cigánov - Rómov z roku 1971.

Rómčina používa hláskové písmo latinského pôvodu, tzv. latinku. Abeceda pozostáva z tridsiatich šiestich hlások. Niektoré hlásky vznikli spojením dvoch písmen, sú to tzv. zložky: **čh** (č+h), **dz** (d+z), **dž** (d+ž), **ch** (c+h), **kh** (k+h), **ph** (p+h), **th** (t+h). Niektoré písmená sú doplnené o diakritické znamienko - mäkčeň: **č, čh, d', dž, ľ, ň, š, ť**

Oproti slovenčine má rómčina niektoré hlásky navyše a iné zasa nemá. V slovenčine nenájdeme tzv. prídychové (aspirované) hlásky: **čh, kh, ph, th**. Tieto hlásky poukazujú na indický pôvod rómčiny. Rómčina nerozlišuje **y/i**, všade sa píše **i**. V prípade mäkkej výslovnosti je potrebné zmäkčovať predchádzajúcu spoluhlásku mäkčeňom. Príklady: o **d'ives** (deň), o **taťipen** (teplo), o **ňilaj** (leto), o **ľil** (list). Slabiky v ktorých sa vyskytujú tvrdé spoluhlásky **d, t, n, l** pred **i** vyslovujeme tvrdo. Príklady: te **dikhel** (vidieť), o **dilos** (obed), te **del** (dať), o **Del** (Boh), **tiro** (tvoj), **dilino** (hlupák). Hláska **ch** sa vyslovuje ako **čapíkové ch** nie ako zadopodnebné **ch** v slovenčine. Čapíkové **ch** sa artikuluje rozochvením čapíka (výbežok mäkkého podnebia, tzv. uvula). Do rómskej abecedy neboli prijaté písmená: **Q q, W w, X x**. V prevzatých slovách sa tieto písmená prepisujú: **q** ako **kv** (kvazi), **x** ako **ks/gz** (taksikos, egzistnel), **w** ako **v**. Do rómčiny sa dostali zo slovenčiny termíny s dvojhláskou **ia, ie, iu**,

ktoré sa v rómčine zapisujú ako: **ija, ije, iju**, napr. populacija, tendencia, geografija, gimnazijum.

A, a	o agor (koniec) te arakhel (nájst')	L, l	o lav (slovo)
B, b	o bacht (šťastie) e baba (babka)	E, P	o P'il (list)
C, c	cikno (malý)	M, m	e men (krk)
Č, č	o čaro (misa)	N, n	o nakh (nos)
Čh, čh	e čhaj (dievča) te čhorel (nalievať) * te čorel (kradnúť)	Ň, ň	ňiko (nikto)
D, d	o dand (zub)	O, o	oda (to)
Ď, đ	e sikh'ard'i (učiteľka)	P, p	o per (brucho)
Dz, dz	e dzevel'i (praženica) e grundza (hl'uzá)	Ph, ph	te pherel (naberáť) *te perel (padáť)
Dž, dž	e džajstra (dedičstvo)	R, r	e rat (noc) *o rat (krv)
E, e	efta (sedem) te cinel (kupovať)	S, s	o sap (had)
F, f	e fala (stena) feder (lepší)	Š, š	o šach (kapusta)
G, g	o gabonos (jačmeň) mange (mne)	T, t	o trast (železo)
H, h	ha (áno) e cerha (stan)	Ť, t'	e but'i (práca)
Ch, ch	o chas (kašel) te chal (jest')	Th, th	o thav (niť) *tav! (uvar!)
I, i	imar (už)	U, u	učo (vysoký)
J, j	e jag (oheň) e daj (matka)	V, v	o vušt (pera)

K, k	o kak (strýko)	Z, z	e zor (sila)
Kh, kh	o khoro (džbán) *koro (slepý)	Ž, ž	e žeba (vrecko)

STRATA ZNELOSTI A ASPIRÁCIE NA KONCI SLOV

Pravopis rómčiny je prevažne fonologicko-morfologický. Morfologický pravopis rešpektuje tú hlásku, ktorá sa vyskytuje vo väčšine gramatických tvaroch slova alebo vo výrazoch od neho odvodených. V hovorenom prejave spravidla dochádza na konci slov ku strate znelosti a aspirácie. V písanom prejave sa však znelé i aspirované hlásky zachovávajú, napr.:

sg. gad [gat] - pl. gada	sg. drab [drap] - pl. draba	sg. sig [sik] - sig sigate
sg. ladž [lač] - ladžal	sg. jakh [jak] - pl. jakha	sg. dikh [dyk] - dikhel

PRÍZVUK

V severocentrálnom dialekte rómčiny je prízvuk obvykle na predposlednej slabike fonetického celku. Fonetický celok môže byť jedno slovo alebo aj podstatné meno po predložke, napr. pal **o** dad [palodat](o otcovi) U troj a viac slabičných mien je prízvuk na tretej slabike od konca, napr. da**des**kero (otcov)

VIAZANIE SLOV

Dve slová sa vyslovia ako jeden celok ak za slovom končiacim na vokál nasleduje slovo začínajúce tiež na vokál. Toto viazanie sa zapisuje apostrofom, ktorý nahrádza koncovkový vokál, napr. K'oda hin? = Ko **o**da hin? (Kto to je?)

CVIČENIA

1. Koľko písmen má rómska abeceda? (36)

2. Aké písmená a diakritické znamienka chýbajú v rómskej abecede v porovnaní so slovenskou abecedou? (písmená: y, x, q, ä, ô, ia, ie, iu + rómčina neoznačuje slabičnú dĺžku až na výnimku - skrátené slovesné tvary)

3. Aké písmená má rómska abeceda oproti slovenskej navyše? (neznelé aspiranty indického pôvodu: čh, kh, ph, th)

4. Aké zložky (ligatúry) obsahuje rómska abeceda? (dz, dž, ch, čh, kh, ph, th)

5. Vyhľadajte v texte – Roden andro tekstos:

a. slová, obsahujúce hlásky, ktoré slovenčina nemá

b. slová obsahujúce zložky

c. slová, prevzaté zo slovenčiny

O kham perel pal o hed'os. O čhave čhoren avri e čik cirachendar. Khosen pengere melale muja. Lengero maj koro dad del lenge khoro pañeha u phenel: „Thoven tumenge o muja u pa'is aven te chal.“ O čhave jekh pal aver džan andro kher. Bešen paš o skamind, chuden roja, bolen len andre zumin, nič na phenen. Andre hin kerad'ipen. O phuro phundravel e blaka. O phrala chan. Phuro phivlo cirdel pharo vod'i. Hin les pharo dživipen. Bacht'ate o čhave hine bare, hine lendar zorale murša. Keren but'i andre šachta. Na džal leske koda pe dzeka, kamelas perdal o čhave feder dživipen. Terneske the jov kerelas pe šachta dži paš koja eksplozija. Akorestar na dikhel lačhes.

*Riešenie - dromikliben:

a. **č**have, la**č**hes, **k**ham, **k**hosen, **k**horo, **p**henen, **p**huro, **p**hundravel, **p**hrala, ,
phivlo, **p**haro, **t**hoven

b. všetky slová z časti a. + **d**zeka, **d**živipen, **d**ži, **š**achta, **č**han, cirachendar, **č**hal,
čhuden, **b**achťate,

c. **š**achta, **e**kspozija

6. Ako by ste prepísali tieto slovenské slová pravopisom severocentrálnej rómčiny?

mágia, televízia, Mária, korupcia, anexia, epizeuxa, existencia, exkomunikácia, exil, exaltácia

*Riešenie - dromikliben: **m**agija, **t**elevizija, **M**arija, **k**orupcija, **a**neksija, **e**pizeuksa, **e**gzistencija, **e**kskomunikacija, **e**gzil, **e**ksaltacija

7. Prečítajte nahlas – genen zorale hangoha:

- o d'ives, te dikhel, o dilino, d'ind'ardo, o dilos, te denašel, e diz, e dikhlo

- o tiviškos, e but'i, naš'i, e tinta, chart'iko, o tifusis, ta'i, te tirinel, ra'i,

- o ňil'aj, o anonimos, ňisoske, cikni, o anizos, nič, e romni, elektronicko

- o nasva'ipen, inteligentno, o l'il, o fiška'is, e fame'l'ija, dilino, o pelistro

- te čhorel, te čorel, čori, o čhon, te čarel, te čhandel, te čhinel, čines, e čik

- khoru, koro, o kham, kam nakam, e khak, o kak, o kher, ker!, o khas, kas?

- perel, pherel, e phal, pal, phirel, o phiko, pherdo, perdal, o per, o pheras

- the, te, o thav, tav!, o them, tel, thulo, tuño, tranda, e thard'i, thovel, o tover

- o chaben, o čorachano, chevalo, te chochavel, o ternochar, o chumer, o chulaj

DRUHÁ LEKCIA – DUJTO SIKH

E BUŤI

Silvia: Phen mange, ko odoj kerel buťi?

Andrea: But džene, o džuvľija, o murša, o Roma, o Slovaka, o Ukrajinci.

Silvia: U save profesiji keren?

Andrea: Ta hin odoj baro šero, o manažeri, o sekretarki, jekh učtovňikos, but stazijera, o džuvľija so pratinel, o udarne...

Silvia: Tu sal e sekretarka?

Andrea: Ha.

Silvia: So tuke ures andre buťi?

Andrea: Ta butvar gadoro the rokľa vaj cholov.

OTÁZKY – PHUČIPENA

1. Savi buťi kerel e Andrea?
2. So joj peske urel andre buťi?
3. Save manuša odoj keren?
4. Save buťa odoj o manuša keren?

ODPOVEDE - PALEPHEŇIBENA

1. Joj hiňi e sekretarka.
2. o gadoro, e rokľa, e cholov
3. o džuvľija, o murša, o Roma, o Slovaka, o Ukrajinci.
4. baro šero, manažeri, sekretarki, učtovňikos, stazijera, udarne, žužipnengere

SLOVÍČKA - LAVORA

e but'i práca

phen mange povedz mi

te phenel hovoriť

phen (imperatív) povedz

mange (D) mne

ko kto

odoj tam

kerel but'i pracuje

te kerel but'i pracovať

but veľa

o džene ľudia

o džuv'ija ženy

o murša muži

o Roma Rómovia

o Slovaka Slováci

o Ukrajinci Ukrajinci

u a

save aké

savo aký

o profesiji profesie

keren robia

ta tak

hin (3.os.sg. od te avel/jel) je

baro šero šéf

o manažeri manažéri

o sekretarki sekretárky

jekh učtovňikos účtovník

but stazijera veľa stážistov

o džuv'ija so pratinel/o

žužipnengere upratovačky

so čo, ktor/á/ý/é/í

te pratinel upratovať

o udarne vrátnici

Tu sal e sekretarka? Ty si

sekretárka?

tu ty

sal si

ha áno

So tuke ures andre but'i? Čo si

obliekaš do práce?

butvar väčšinou

o gadoro blúzka

the a

e rok'la sukňa

vaj alebo

e cholov nohavice

GRAMATIKA

MENNÉ SLOVNÉ DRUHY

Medzi menné slovné druhy v rómčine patria **podstatné mená, prídavné mená, zámená a číslovky**. Rómčina má dva rody (**maskulína a feminína**) a dve čísla (**singulár a plurál**). Mená môžeme rozdeliť podľa spôsobu skloňovania na **oikoklitické** (väčšinou pôvodná slovná zásoba a staré výpožičky) a **xenoklitické** (nové výpožičky).

SUBSTANTÍVA – ŠERUTNE NAVA

Rómčina rozlišuje pravopisom substantíva **vlastné** a **všeobecné** – vlastné sa píšu veľkým písmenom, všeobecné malým.

Podstatné mená môžeme tiež rozdeliť na **životné** (osoby a zvieratá) a **neživotné** (veci a abstraktné substantíva).

Podstatné mená oikoklitické sa môžu končiť v singulári na vokál i konsonant. Xenoklitické maskulína sa v singulári končia vždy na konsonant. Xenoklitické feminína v singulári končia na vokál **a**.

Samostatnú skupinu tvoria oikoklitické abstraktné substantíva, ktoré majú v singulári koncovky **-ipen/-iben/-pen/-ben**. Niektoré xenoklitické abstraktné substantíva spoznáme podľa singulárnej prípony **-šagos**. V rómčine existujú mnohé ďalšie abstraktné substantíva, ktoré majú prípony ako neabstraktné substantíva, napr. **e ruš** (zlosť), **o šmikos** (šmyk) atď.

Rómčina nemá pomnožné substantíva, tento fenomén vyjadruje množným číslom, napr. o **prajtin** (list) – **o prajta** (listy/lístie)

SUBSTANTÍVA nominatívne tvary	m.sg.	m.pl.	f.sg.	f.pl.
1. oikoklitické				
a. končiace sa v sg. na vokál	-o o dženo	-e o džene	-i e džuvľi *výnimky: o paňi (voda), o vod'i (duša) sú maskulína	-a/-ija o džuvľ'a o džuvľija *koncevka -ija platí iba pre životné
b. končiace sa v sg. na konsonant	-spoluhláska o dad	-a o dada	-spouhláska e daj	-a o daja
c. abstraktné	-ipen/-iben/ -pen/-ben o kamiben	-a o kamibena		
2.xenoklitické				
	-os o šustros	-i o šustri	-a e princezna	-i o princezni
	-is o kraľis	-a o kraľ'a	-iň-a e baletkiňa	-i o baletkiňi
	-us o papus	-i o papi		
	-as o chart'as	-i o chart'i		
abstraktné	-šagos o bavišagos	-šagi/ -šaga o bavišagi	-a e luma	-i o lumi

ČLEN – O ARTIKLOS

V rómčine vždy stojí pred substantívom bližšie určeným člen. Ak je substantívum bližšie neurčené, stojí pred ním zväčša neurčité zámeno alebo číslovka **jekh**. Člen sa nepoužíva v prísloviach.

ČLEN	sg.	pl.
nominatívne tvary		
m.	o	o
f.	e	o

CVIČENIA - BUŤA

1. Nájdite všetky:

- a. oikoklitické podstatné mená mužského rodu končiace na vokál.
- b. oikoklitické podstatné mená ženského rodu končiace na vokál.
- c. oikoklitické mená mužského rodu končiace na konsonant.
- d. oikoklitické pôvodné mená ženského rodu končiace na konsonant.
- e. xenoklitické mená mužského rodu.
- f. xenoklitické mená ženského rodu.
- g. abstraktné substantíva
- h. vlastné substantíva

o harangos (zvonec), e rakli (nie rómske dievča), o pherne (plienky), o gono (vrece), e phen (sestra), o averipena (rozdiely), o manuš (človek), e Vlachiňa (olašská Rómka), o angrušta (prstene), o por (pero), o borija (nevesty), o denašiben (útek), o kamibena (lásky), o jakha (oči), o sastro (svokor), o Rom (Róm), o momel'a (sviečky), o Vlachos (olašský Róm), o barval'ipen (bohatstvo), e baba (babka), o bačis (strýko), o danda (zuby), o muj (ústa, tvár), e romni (manželka), o parušagi (pohreby), o phrala (bratia), o majstros (majster), e šougorkiňa (švagriná), o fali (steny), o radišagos (radosť), o andrephandle (väzni), o Del (Boh), o gadžija (ženy – nie Rómky), o bukloματος (vred), o raj (pán), o chart'i (kováči), o vikresa (výkresy), e Romni (Rómka), o rašaja (kňazi), o bašaviben (hudba, hranie), o papus (dedo), o gad (košeľa), o dad (otec), o pincl'iki (štetce), o asaben (smiech), o sasuja (svokry), o biba/bibija/neni (tety), e raňi (pani), o šustri (obuvníci), o chulaj (gazda/sedliak), o beng (čert), o bengipena (huncútstva), o megl'išagos (bezvedomie), o čora (zlodeji), o kan (ucho), o gil'utňara (básnici), o sasťipen (zdravie), e čhaj (rómske dievča/dcéra), e cholov (nohavice), o bagristas (bagrista), o jilo (srdce), e topanka (topánka), o dženo (osoba/človek), o baripen (hrdosť, pýcha), o džuvl'ija (ženy), o džamutro (zať), o Perješis (Prešov), o šougoris (švagor), o rom (manžel), o gadžo (muž – nie Róm), o nasval'ipena (choroby), e učitel'ka (učiteľka), o l'il (list), o predsedas (predseda), o sikh'l'ipen (zvyk), o čhavo (rómsky chlapec, syn/dieťa), o daja (matky), o pipi (fajky), e Serviňa (Slovenka), o čoripen (bieda, núdza), o šero (hlava), o primašis (primáš, kapelník), o džanle (vedci), e sikh'ard'i (učiteľka), o lavutara (hudobníci), e Čechiňa (Češka), o rakle (nie rómski chlapci), o čhibalo (starosta), e rok'l'a (sukňa), o vitejzis (hrdina, rytier), o murša (chlapi), e goj (črevo), o Čechos (Čech), e baletkiňa (baletka), o lancos (reťaz), o poštaris (poštár), o paramisaris (rozprávač), e žeba (vrecko), o špecijalistas (odborník)

*Riešenie – o dromalipen:

a.

o dženo (človek), o čhavo (rómsky chlapec, syn/dieťa), o rakle (nie rómski chlapci), o gadžo (nie Róm), o džamutro (zať), o sastro (svokor), o džanle (vedci), o čhibalo (starosta), o andrephandle (väzni), o šero (hlava), o jilo (srdce), o pherne (plienky), o gono (vrece)

b.

o džuvľija (ženy), e raňi (pani), e rakľi (nie rómske dievča), o gadžija (ženy – nie Rómky), e romňi (manželka), o borija (nevesty), e Romňi (Rómka), e sikhľard'i (učiteľka), e chulaňi (gazdinná), o angrušt'a (prstene), e dori (povrázok, šnúrka), o momel'a (sviečky), o biba/bibija

c.

o manuš (človek), o murša (chlapi), o raj (pán), o rom (manžel), o dad (otec), o phrala (bratia), o Rom (Róm), o rašaja (kňazi), o chulaj (gazda/sedliak), o Del (Boh), o beng (čert), o čora (zlodeji), o muj (ústa, tvár), o danda (zuby), o kan (ucho), o gad (košeľa), o ľil (list)

d.

e čhaj (rómske dievča), o daja (matky), e phen (sestra), o sasuja (svokry), o jakha (oči), e goj (črevo), o por (pero), e cholov (nohavice)

e.

- o Vlachos (olašský Róm), o Čechos (Čech), o majstros (majster), o šustri (obuvníci), o bukloματος (vred), o pincl'iki (štetce), o harangos (zvonec), o lancos (reťaz)

- o šougoris (švagor), o bačis (strýko), o poštaris (poštár), o gil'utňara (básnici), o paramisaris (rozprávač), o lavutara (hudobníci), o primašis (primáš, kapelník), o vitejzis (hrdina, rytier), o vikresa (výkresy), o Perješis (Prešov)

-o špecialistas (odborník), o predsedas (predseda), o chart'i (kováči), o bagristas (bagrista)

-o papus (dedo)

f.

e baba (babka), o neni (tety), e učiteľka (učiteľka), o fali (steny), e rokľa (sukňa), e žeba (vrecko), e topanka (topánka), o pipi (fajky)

- e šougorkiňa (švagrína), e Vlachiňa (olašská Rómka), e Serviňa (Slovenka), e Čechiňa (Češka), e baletkiňa (baletka),

g.

- o averipena (rozdiely), o baripen (hrdosť, pýcha), o barvaľipen (bohatstvo), o bengipena (huncútstva), o čoripen (bieda, núdza), o sast'ipen (zdravie), o nasvaľipena (choroby), o sikhľipen (zvyk)

- o asaben (smiech), o bašaviben (hudba, hranie), o denašiben (útek), o kamibena (lásky)

- o parušagi (pohreby), o radišagos (radosť), o megl'išagos (bezvedomie)

h.

o Perješis, e Romňi (Rómka), o Rom (Róm), o Del (Boh), o Vlachos (olašský Róm), o Slovakos (Slovák), o Čechos (Čech),), e Vlachiňa (olaská Rómka), e Serviňa (Slovenka), e Čechiňa (Češka)

2.Dajte do plurálu – Den andro pluralis:

e čaj, o gadžo, o mulo, o frajeris, e piraňi, e romňi, e fajta, e famil'ija, o parušagos, o dad, e daj, o čhavo, e rakľi, o sastro, e šougorkiňa, e Vlachiňa, o Čechos, o špecijalistas, o džanlo, e sikhľard'i, o poštaris, o radišagos, o phandlo, o rašaj, e baletkiňa, o paramisaris, o chart'as, o chulaj, e princezna, o vitejzis, o beng, o čor, o bivastengero

* Riešenie – o dromalipen:

o čajja, o gadže, o mule, o frajera, o piraňa/piraňija, o romňa/romňija, o fajti, o famil'iji, o parušagi, o dada, o daja, o čhave, o rakľa/rakľija, o sastre, o šougorkiňi, o Vlachiňi, o Čechi, o špecijalisti, o džanle,

o sikh'ard'a/sikh'ard'ija, o poštar, o radišaga, o phandle, o rašaja, o baletkiňi,
o paramisara, o chart'i, o chulaja, o princezni, o vitezja, o čora, o bivastengere

3. Dajte do singuláru – Den andro singularis:

o nasval'ipena, o rakl'ija, o rikone, o khera, o benga, o denašibena, o džanle,
o sikh'ard'ija, o fali, o raňija, o čhibale, o vitezja, o manuša, o Romňija, o rašaja,
o averipena, o primaša, o papi, o špecijalisti, o bavišagi, o jakha, o gil'utňara,
o goja, o cholova, o lanci, o šustri, o poštar, o džuvl'ija, o Roma, o sikh'ipena,
o muja, o pora

4. Doplněte – Pherd'an:

duj čhav___, duj dad___, trin raj___, duj sikh'ard'___, duj phivl___,
trin rikon___, jekh piran___, jekh pap___, duj džamutr___, duj rakl___,
duj kirv___, trin phral___, trin Čech___, duj chulaj___, jekh princ___,
jekh Vlach___, duj phandl___, trin murš___, jekh rom___

* Riešenie – o dromalipen:

duj čhave, duj dada, trin raja, duj sikh'ard'ija/sikh'ard'a, duj phivle, trin rikone,
jekh pirano, jekh papus, duj džamutre, duj rakle, duj kirve/kirvija/kirva, trin
phrala, trin Čechi, duj chulaja, jekh princos, jekh Vlachos, duj phandle, trin
murša, jekh rom

Kerutne – slovesá

Akanutno čiro – prítomný čas

1. Prítomný čas vyjadruje fakt, ktorý je vždy pravdou, alebo dlhotrvajúcou pravdou.
2. Vyjadruje zvyklosť.

Rómske slovesá rozdeľujeme do troch tried.

Triedu určíme podľa zakončenia slovesa v neurčitku alebo podľa tvaru slovesa v 3. osobe jednotného čísla, ktorý je zhodný s neurčitkom slovesa.

Do I. triedy patria slovesá, ktorých slovný základ sa končí na spoluhlásku.

Prítomný čas sloves I. triedy sa tvorí od slovesného kmeňa pridaním koncoviek **av, es, el, as, en, en:**

Slovesá I. triedy: te kerel - robiť

1. ker - **av**   ker - **as**
2. ker - **es**   ker - **en**
3. ker - **el**   ker - **en**

Do prvej triedy patria tiež mnohé prevzaté slovesá. Tie sa tvoria podľa modelu: kmeň slova+**in**+osobná koncovka. Príklad:

pisinel - písať

1. pis – **in** – **av**   pis – **in** – **as**
2. pis – **in** – **es**   pis – **in** – **en**
3. pis – **in** – **el**   pis – **in** – **en**

Ďalšie prevzaté slovesá patriace do I. triedy:

bir**in**el /vládať/

vič**in**el /volať/

Positive

I. trieda: **te beš-el** - bývať/sediť

Ja	bývam/sedím	v dedine/na stoličke.
Me	bešav	
Tu	bešes	andro gav/pro stolkos.
Jov	bešel	
Joj	bešel	
Amen	bešas	
Tumen	bešen	
Jon	bešen	

Zápor

Ja	nebývam/nesedím	v dedine/na stoličke.
-----------	------------------------	------------------------------

Me	na bešav	andro gav/pro stolkos
Tu	na bešes	
Jov	na bešel	
Joj	na bešel	
Amen	na bešas	
Tumen	na bešen	
Jon	na bešen	

Otázka/Phučipen

1. intonáciou

Me	bešav	andro gav?
Tu	bešes	
Jov	bešel	
Joj	bešel	
Amen	bešas	
Tumen	bešen	
Jon	bešen	

2. Vysunutím slovesa pred osobné zámeno.

Bešav	me	andro gav?
Bešes	tu	
Bešel	jov	
Bešel	joj	
Bešas	amen	
Bešen	tumen	
Bešen	jon	

Slovesá II. triedy

Do II. triedy patria slovesá, ktorých slovný základ sa končí na samohlásku **a**. Ide o tzv. **a** kmeň. Prítomný čas slovík druhej triedy sa tvorí od slovesného kmeňa pridaním koncoviek: **v, s, l, s, n, n**:

chal – jest'

1. cha – v   cha – s
2. cha – s   cha – n
3. cha – l   cha – n

Ďalšie slovesá druhej triedy:

asa**l** /smať sa/

ladža**l** /hanbiť sa/

paťa**l** /veriť/

dar**a**l /báť sa/

prasta**l** /behať/

Časovanie slovesa II. triedy džal/ist' v prítomnom čase

Ja	idem	do dediny.
Me	džav	andro gav.

Tu	džas	
Jov	džal	
Joj	džal	
Amen	džas	
Tumen	džan	
Jon	džan	

Zápor

Ja	nejdem	do dediny.
Me	na džav	andro gav.
Tu	na džas	
Jov	na džal	
Joj	na džal	
Amen	na džas	
Tumen	na džan	
Jon	na džan	

Rozkazovací spôsob slovíes I. a II. triedy sa zhoduje s kmeňom:

beš/sed'/bývaj!

dža/chod'!

BuĎa – opakovanie a cvičenia

Zámená + spona hin (vo význame maĎ)

— zámeno

— spona hin vo význame maĎ

— spona hin v negatívnej forme vo význame nemaĎ/nevlastniĎ

— spona hin vo význame slovesa byĎ

— sloveso

— ělen v akuzatívě

Pozitívna forma

Man hin kale bala.

Tut hin parne bala.

Les hin ťarge bala.

La hin kandrate bala.

Amen hin charne bala.

Tumen hin džindĝarde bala.

Len hin bala sar phus.

Ja mám ěierne vlasy.

Ty máť biele (sivé) vlasy.

On má blond vlasy.

Ona má kuěeravé vlasy.

My máme krátke vlasy.

Vy máte dlhé vlasy.

Majú vlasy ako slama.

Negatívna forma

Man nane kale bala.

Tut nane parne bala.

Les nane ťarge bala.

La nane kandrate bala.

Amen nane charne bala.

Tumen nane džindĝarde bala.

Len nane bala sar phus.

Ja nemám ěienne vlasy.

Ty nemáť biele (sivé) vlasy.

On nemá blond vlasy.

Ona nemá kuěeravé vlasy.

My nemáme krátke vlasy.

Vy nemáte dlhé vlasy.

Nemajú vlasy ako slama.

Man hin tiro por.

Man nane tiro por.

Man hin miro por.

Man nane miro por.

Mám tvoje pero.

Nemám tvoje pero.

Ja mám svoje (moje) pero.

Je nemám svoje pero.

Slovesá: te kamel – ěhcieĎ, maĎ rád, milovaĎ

Me kamav leskere love.

Leskere love **nane tire**.

ěaěes, **leskere** love **nane mire**, ěa **me len kamav**. Pravda, jeho peniaze nie sú moje, ale ja ich ěcem.

Me la kamav.

Joj tut na kamel.

Jon kamen lengero ěaro.

Soske **kamen amaro** ěaro, sem **oda nane tumaro**. Preěo ěcete naťu misu, vedĝ tá nie je vaťa.

Soske **lengé oda keres?**

Bo **len nane** paĝiv.

Ja ěcem jeho peniaze.

Jeho peniaze nie sú tvoje.

Ja ju ěcem. (Mám ju rád, milujem ju.)

Ona ťa neěe. (Nemá ťa rada, nemiluje ťa.)

Oni ěcú ich misu.

Preěo im to robíš?

Lebo nemajú úětu. (Nepoĝivajú úětu, nie sú reťpektovaní.)

U tut paṭiv **hin**? A ty máš úctu? -,-
Tumari paṭiv - **miro** baripen. Vaša úcta, moja pýcha.
Dav tumenge **miro** kher, akana **hin** **tumaro**. Dávam vám môj dom, teraz je váš.
Pijav mange lovina. Pijem (popíjam) si pivo.
La hin baro šero. **Ona** má veľkú hlavu.
Na, **tut hin** baro šero. Nie, ty máš veľkú hlavu.
Dikh, **cinel** **lenge** mol. Hľa, kupuje im víno.
Na **lenge**, **cinel** **amenge**. Nie im, kupuje nám.
Džan **lenca**, **khelen** **lenca**. Chodte s nimi, tancujte s nimi.
Tumaro kheṭiben **nane** sar **amaro**. Váš tanec nie je (taký) ako náš.
An lake maro. Prines jej chlieb.
Lake maro, **lenge** thud. Jej chlieb, im mlieko.
Lenca oda našt'i! S nimi sa to nedá!
Tumenca šaj vakerav, **leha** na. S vami viem rozprávať, s ním nie.
Bi lenger oda **na džala**. Bez nich to nepôjde.
Me phirav laha andre škola. Chodím s ňou do školy.
Leha phirav andre karčma. S ním chodím do krčmy.
Le dadeha, **la** daha **phirav andre** khangeri. S otcom, s mamou chodím do kostola.
Kaj sal? Kaj **užares lenca**? Kde si? Kde čakáš s nimi.
Kaj sal. Kaj **len užares**? Kde si? Kde ich čakáš?
Me som Kašate. **Užarav pre tute**. Som v Košiciach. Čakám na teba?

Tire jakha (**hine**) sar duj puruma. Tvoje oči sú ako dve cibule.
Tut hin jakha sar duj puruma. Ty máš oči ako dve cibule.
Leskere jakha **hine** sar lulud'a. Jeho oči sú ako kvety.
Les hin jakha sar lulud'a. On má oči ako kvety.
Amen cinas amenge ciral. My si kupujeme syr. (tvaroh)
Len hin ciral. Oni majú syr.
Amen chas tumenca. Jeme s vami.
Tumenge hin lačhes. Vám je dobre.
Tumenca hin amenge lačhes. S vami je nám dobre.
Leske o kana **labon**. Jemu horia uši.
Joj džal paš leste. Ona ide za ním.
Joj terđol paš leste. Ona stojí pri ňom.
Chude la vastestar! Chyť ju za ruku!
Beš paš amende. Sed' pri nás!
Beš paš mande! Sed' pri mne!
Mor leske leskere jakha! Umy mu jeho oči!
Mukh man! Nechaj ma! Pust' ma!
Mukh la! Nechaj ju! Pust' ju!
Mukh les! Nechaj ho. Pust' ho!
Mukhen amen! Nechajte nás! Pustite nás!
Chuden tumen amendar. Držte sa nás.
Kerav mange miri but'i. Robím si svoju robotu.
Džan mandar. Odchádzajú odo mňa.
Ma džā mandar! Nechod' odo mňa!
Užarav len. Čakám na nich.
Lakero baripen **hin lake** ča **pre** bida. Jej pýcha jej len ubližuje.
Šun lakere gil'a. Počúvaj jej piesne.

Me, tu, tiri daj the lengero papus džas k'amende.
Manca, tuha, tira daha the lengere papuha amenge pijas mol, gil'avas u khelas.
Mange, tuke, tira dake the tire papuske amare čhave taven goja.
Pal mande, pal tute, pal late, pal tumende vakeren savore manuša.
Tiri romñi the tire čhave džal tutar u mukhen tut korkores.
Lakero čhavo chal maro maseha.
Man, tut, tumen, len phanden andre arešta (bertena) o phandle.
Jon mangel le manušendar lengere angrušta.
Amen džas ke lende pal lengero dad the lengeri famel'ija.
Užaras len u las len andre banka.
Leskere gil'a šunen but manuša.

Povedali naši vašim, aby prišli vaši k našim,
Ak neprídu vaši k našim, tak neprídu naši k vašim

Phenen amare tumenge, kaj t aven tumare k'amende,
te n'avena tumare k'amende, ta n'avena amare ke tumende.

Nič nane pe phuv ajso – sar romano jilo.
Nič nie je na zemi také - ako rómske srdce.

Pre štacija Londinoste:

Jožus: Hallo, good morning. Vakeres romanes?

Toňus: He, vakerav.

Jožus: Khatar sal. Adarig?

Toňus: Na, me som pal o Čechi? U tu sal khatar?

Jožus: Me som pal e Slovačiko.

Toňus: Užares pre varekaste?

Jožus: Ča akana avav, džav pal o phral.

Toňus: Jov Londinoste bešel?

Jožus: He, bešel u kerel bući. U tu? So adaj keres?

Toňus: Me som imar sar čačo Angličanos. La famel'ijha bešav pro gav nadur adarig maj biš berš.

Jožuš: Ča mek šukar vakeres romanes. Na bisteres.

Toňus: Sar šaj bisterav. Sem oda miri dajakeri čhib. U tu, so? Soske aves ajso drom?

Jožuš: Som avrisikhado lavutaris, khere nane bući u te dživel kempel.

Toňus: Ta, šun. Te kames, šaj tut lav andre jekh kafeterija, odoj roden lavutaren.

Jožus: Čačas?

Toňus: Bizo. The miro čhavo odoj bašavel. Ta džas, ma dara!

Slovník:

jekhto *prvý/prvá*

sikh; - a; m *lekcia*

pre *na*

štacija; - i; f *stanica*

Londinos m *Londýn*

Jožus m *Jozef*

vakerel *hovorit', rozprávāt'*

romanes *rómsky*

he/ha/hi/va *áno*

khatar *odkial'*

sal *(ty) si; 2.os. sing. slovesa byt'*

adarig *odtiaľ*

na *nie*

me *ja*

som *som*

pal z *(predl. datív)*

o člen *(pre sing. m a pl. m a f ohybných slovných druhov)*

Čechi m *Česko*

u *a*

tu *ty*

Slovačiko m *Slovensko*

užarel *čakať*

vareko *niekto*

ča *len, iba*
akana *teraz*
avel *prísť, prichádzať*
džal *ísť*
phral, -a *m brat*
jov/ov *on*
bešel *bývať, sedieť*
kerel *robiť, pracovať*
but'/i, -a *f práca, robota*
so čo
adaj *tu*
imar *už*
sar *ako*
čačo *pravý*
Angličanos *m Angličan*
la *vyjadruje nepriamy pád člena pre ženský rod*
fameľij/a; -i *f rodina*
pro *na/pre*
gav, -a *m dedina*
nadur *neďaleko*
maj *skoro, takmer*
biš *dvadsať*
berš; -a *m rok*
mek *ešte*
šukar *pekne*
bisterel *zabudnúť*
šaj *môcť*
sem *ved'*
oda *to*
dajakeri *materinská*
čhib; -a *f reč, jazyk*
soske *prečo*
ajso *taký*
drom; -a *cesta*
avrisikhado *vyučení, vzdelaný*
lavutar/is; -a *m hudobník*
khere *doma*
nane *nie je*
te *častica označujúca slovesný neurčitok*
dživel *žiť*
kempel *treba; môcť*
ta *tak*
šunel *počúvať*
kamel *chcieť*
tut *teba (vyjadruje akuzatív os.zámene ty)*
lel *vziať, zobrať*
andre/ande *do*
jekh *jeden*
kafeterij/a; -i *f kaviareň*
odoj *tam*

rodel *hľadať*

čačes *pravda, skutočne, naozaj*

bizo *určite, istote, naisto*

the *a*

mir/o; -i; -e *môj*

čhav/o; -e m *syn; chlapec*

odoj *tam*

bašavel *hrať*

ma *nie!*

daral *báť sa, obávať sa, strachovať sa*

Gramatika

VAŠONAVA ZÁMENÁ

V rómčine rozlišujeme zámená:

1. osobné

me (ja)	amen (my)
tu (ty)	tumen (vy)
jov (on)	jon (oni)
joj (ona)	jon (ony)

Príklady:

Me som terno čavo. **Tu** sal miro phral. **Jov** hino avrisikhado. **Joj** hiňi šukar čaj. **Amen** sam lače čhave. **Tumen** san bari famel'ija. **Jon** hine terne.

2. zvrtné zámená

- **pes** (seba, sa pri sg.)
- **pen** (seba, sa pri pl.)

Zvrtné zámená **pes** a **pen** sa používajú v 3. osobe sg. a v 3. osobe pl.

Príklady:

Jov **pes** vičinel Jano – On **sa** volá Ján.

Jon **pen** maren – Oni **sa** bijú.

3. privlastňovacie zámená

sg. m	sg. f	pl. m+f
1. miro môj	miri moja	mire moje
2. tiro tvoj	tiri tvoja	tire tvoje
3. lesk(e)ro jeho	lesk(e)ri jeho	lesk(e)re jeho
3. lak(e)ro jej	lak(e)ri jej	lak(e)re jej

1. amaro náš	amari naša	amare naše
2. tumaro váš	tumari vaša	tumare vaše
3. leng(e)ro ich	leng(e)ri ich	leng(e)re ich

Príklady:

1. **Miro** kher hin the **tiro** kher.

Môj dom je aj **tvojím** domom.

2. **Leskoro** dad hino the **lakero** dad.

Jeho otec je aj **jej** otcom.

3. **Amaro** them hin e Slovačiko.

Našou vlasťou je Slovensko.

4. **Tumari** nacija hin romaňi.

Vaša národnosť je rómska.

5. **Lengero** vakeriben hin charno.

Ich rozhovor je krátky.

Privlastňovacie zámená zvrtné

Privlastňovacie zámená zvrtné sa v rómčine používajú iba pre 3. os. sg. a 3.os. pl., v ostatných osobách sa používajú príslušné privlastňovacie zámená.

sg.

3. **peskero** m svoj
peskeri f svoja
peskere pl. svoje

pl.

pengero m svoji
pengeri f svoje
pengere pl. svoje

Príklady:

1. **Peskero** them prindžarel sar **peskere** duj jakha.

Svoju vlast' pozná ako **svoje** oči.

2. Bikenel **peskeri** rokľi.

Predáva **svoju** sukňu.

3. **Pengere** love thoven ande **pengeri** banka.

Svoje peniaze dávajú do **svojej** banky.

4. Chan **pengero** maro.

Jedia **svoj** chlieb.

4. ukazovacie zámená

(k)ada (tento)

(k)oda (tamten)

(k)adi (táto)

(k)odi (tamtá)

(k)aja (tá, táto)

(k)oja (tamtá)

oka (tamten – väčšia vzdialenosť)

oki (tamtá - väčšia vzdialenosť)

Príklady:

1. **(K)ada** kher hino baro. **Tento** dom je veľký.

2. **(K)oda** čhavo hino šukar. **Tamten** chlapec je pekný

3. **(K)adi** čhaj hiňi miri phen. **Táto** dievčina je moja sestra.

4. **(K)odi** džuvľi džal khere. **Tamtá** žena ide domov.

5. **(K)aja** rovľi hin kaštuňi. **Tá** palica je drevená.

6. **(K)oja** khelavňi hiňi lachi. **Tamtá** tanečnica je dobrá.

7. **Oka** phral bešel Angľijate. **Tamten** brat býva v Anglicku.

8. **Oki phen** pirel ande **bu'i**. **Tamtá** sestra pracuje.

5. opytovacie zámená:

ko? (kto?)

so? (čo?)

savo? (aký?)

Príklady:

Ko hin odoj? **Kto** je tam?

So tut hin? **Čo** máš?

Savo maro chas? **Aký** chlieb ješ?

6. vzťahové zámená:

so (čo)

kaj (kde).

savo (ktorý)

Príklady:

1. Oda hin phuj, **so** leha kerel. To je zlé, **čo** s ním robí.

2. Phen, **kaj** phirel. Povedz, **kde** chodí.

3. Ker buti, **savi** tuke džal. Rob robotu, **ktorá** ťa teší.

7. neurčité zámená:

vareko/dareko (niekto)

vareso/dareso (niečo)

varesavo/daresavo (nejaký)

chocko/chočko (hocikto)

chocsavo/chočsavo (hocijaký)

chocso/chočso (hocičo)

sako (každý)

makarko (hocikto)

makarso (hocičo)

makarsavo (hocijaký)

Príklady:

1. **Vareko** avel k'amende.

Niekto ide k nám.

2. Kames **vareso**?

Chceš **niečo**?

3. De man **varesave** love.

Daj mi **nejaké** peniaze.

4. Odi blaka šaj phagľa **chocko/makarko**.

To okno mohol rozbiť **hocikto**.

5. Jov na chal **chocsavo/makarsavo** chaben.

On nejedáva **hocijaké** jedlo.

6. **Chocso/makarso** šaj pes ačhel.

Môže sa stať **hocičo**.

7. **Sako** dives phirav ande škola.

Každý deň chodím di školy.

8. záporné zámená :

ňiko (nikto)

nič (nič)

ňisavo (nijaký)

ňik(h)aj (nikde)

ňisar (nijako)

Príklady:

1. **Ňiko** les na kamel.

Nikto ho nechce.

2. **Ňič** ma ker!

Nič nerob!

3. Khere nane **ňisavo** manuš.

Doma nie je **nijaký** človek.

4. **Ňikhaj** nane nič.

Nikde nie je nič.

5. Na džal mange **ňisar**.

Nijako sa mi nedarí.

Skloňovanie zámen

Rómčina patrí do skupiny ohybných jazykov. Má slovné druhy, ktoré sa skloňujú, časujú, stupňujú. Nasledujúce opytovacie zámená sú súčasne pádovými otázkami, podľa ktorých skloňujeme okrem zámen aj podstatné mená, prídavné mená, číslovky a členy.

Rómčina na rozdiel od slovenčiny má 8 pádov a jeden nepriamy pád:

Prehľad skloňovania opytovacích zámen

Nominatív	ko? kto?	so? čo?
Akuzatív	kas? koho?	so? čo?
Datív	kaske? komu?	soske? čomu?
Vokatív	ko? kto?	
Lokál	kaste? u koho?, pri kom?	soste? čoho?
Inštrumentál	kaha? s kým?	soha? s čím?
Abl.atív	kastar? od koho?	sostar? od čoho?
Genitív	kasker/o -i, -e čím?, čia?, čie?	

Príklady:

otázka na životné substantíva

1. Ko hin khere?

Kto je doma?

2. Kas vičines?

Koho voláš?

3. Kaske des o love?

Komu dávaš peniaze?

4. Kaste hin miri čhaj?

U koho/pri kom je moja dcéra?

5. Kaha džal andre škola.

S kým ide do školy?

6. Kastar denašes?

Od koho utekáš?

7. Kaskere hine ola čhave?

Čie sú tie deti?

odpoved'

Me som khere.

Ja som doma.

Vičinav **la da**.

Volám **mamu**.

Le čhaske dav o love.

Synovi dávam peniaze

Ke **mande** hin tiri čhaj.

Pri mne/u mňa je tvoja dcéra.

Le **dadeha** džal andre škola.

S otcom ide do školy.

Le phralestar denašav.

Od brata utekám.

Ola čhave hine mira **pheňakere**.

To sú deti mojej sestry

otázka na neživotné substatíva

1. So hin pro skamind?

Čo je na stole?

2. So dikhes pro skamind?

odpoved'

Maro hin pro skamind.

Chlieb je na stole.

Maro dikhav pro skamind.

Čo vidíš na stole?

3. **Soske** keres chev?

Do čoho robíš dieru?

4. **Paš soste** tut šunes lačhes?

Pri čom sa cítiš dobre?

5. **Soha tut chas?**

Čo ťa hnevá?/ **S čím** sa trápíš?

6. Sostar **tut dukhal o šero?**

Z čoho ťa bolí hlava,

Chlieb vidím na stole.

Mareske/andro maro kerav chev

Do chleba robím dieru.

Paš bašavibnaste.

Pri hudbe.

Leha man chav.

S ním sa trápim.

Bokhatar.

Od hladu.

Skloňovanie osobných zámen

sg.

N	me ja	tu ty	jov on	joj ona
A	man mňa	tut teba	les jeho	la ju
D	mange mne	tuke tebe	leske jemu	lake jej
L	mande o mne/u mňa	tute o tebe/u teba	leste o ňom/u neho	late o/u nej
I	manca so mnou	tuha s tebou	leha s ním	laha s ňou
Abl.	mandar odo mňa	tutar od teba	lestar od neho	latar od nej
G	bi miro bezo mňa	bi tiro bez teba	bi leskero bez neho	bi lakero bez nej

pl.

N	amen my	tumen vy	jon oni/ony
D	amenge nám	tumenge vám	lenge im
A	amen nás	tumen vás	len ich
L	amende o nás	tumende vás	lende o nich
I	amenca nami	tumenca vami	lenca s nimi
Abl.	amendar nás	tumendar vás	lendar od nich
G	bi amaro bez nás	bi tumaro bez vás	bi lengero bez nich

Príklady:

N A

Me man vičinav Marika

Ja sa volám Marika.

N A

Tu tut vičines Janči.

Ty sa voláš Ján.

N A

Jov pes vičinel Gejza.

On sa volá Gejza.

N A

Joj pes vičinel Jolana.

Ona sa volá Jolana.

N A

Amen amen vičinas Horvatovci.

My sa voláme Horváthovci.

N A

Tumen tumen vičinen Turtakovci.

Vy sa voláte Turtákovci.

N A

Jon pen vičinen Demeterovci.

Oni sa volajú Demeterovi.

Akuzatívom osobného zámena+sponou hin sa vyjadruje okrem iného aj vlastnícky vzťah.

Man hin phral.	Ja mám brata.
Tut hin phral.	Ty máš brata.
Les hin phral.	On má brata.
La hin phral.	Ona má brata.
Amen hin phral.	My máme brata.
Tumen hin phral.	Vy máte brata.
Len hin phral	Oni majú brata.

Abl. pl.	L pl.	u anav	D pl.
Džav amendar	ke tumende		tumenge lačo maro.
Idem od nás	k vám	a prinášam	vám dobrý chlieb.

Abl. sg	A pl.	D sg.
Cinav tutar	sovnakune čena u len dav	lake .
Kupujem od teba	zlaté náušnice a ich dávam	jej .

I pl.
So avela **amenca**?
Čo bude **s nami**?

I sg.	D pl.	D.sg.	I pl.
Phirav laha	ke lende , bo	mange hin	lenca lačhes.
Chodím s ňou	k nim , lebo	mi je	s nimi dobre.

G sg.	N pl.
Bi tiro oda na sam	amen .
Bez teba to	nie sme my .

Skloňovanie zvratného zámena **pes** (sa)

sg.	pl.
N -	-
D peske sebe/si	penge sebe/si
A pes seba/sa	pen seba/sa
L peste sebe	pende sebe
I peha sebou	penca sebou
Abl. pestar od seba	pendar od seba
G. peskero bez seba	pengero bez seba

D sg.	D pl.
Cinel peske thud.	Cinen penge thud.
Kupije si mlieko.	Kupujú si mlieko.

A sg.	A pl.
Jov pes vičinel Peter.	Jon pen vičinen Demeterovci.
On sa volá Peter.	Oni sa volajú Demeterovci.

L sg.	L pl.
Paš peste ľikerel le dades.	Paš pende ľikeren le dades.
Pri sebe má otca.	Pri sebe majú otca.

I sg.
Na džanel, so **peha** te kerel.
Nevie, čo **so sebou** robiť.

Abl. sg.
Na del **pestar** nič.
Nedáva **od seba** nič.

I pl.
Na džanen, so **penca** te kerel.
Nevedia, čo **so sebou** robiť.

Abl. pl.
Na den **pendar** nič.
Nedávajú **od seba** nič.

ŠIESTA LEKCIA – ŠOVTO SIKH

Sloveso byt'

Ko som

Šunen, me **som** Jano. Me **som** romano čhavo pal e Slovensko. Amen **sam** khere ochto džene: me, e daj-dad, o phral Pa'lo, o pheňa Marika the Ivanka, e baba-papus. O dad **hino** lavutaris. Jov **nane** khere, akana **hino** Angl'ijate. E daj **hiňi** khere, tavel u pratinel. E baba-papus imar **nane** terne, **hine** nabuťakere phure manuša. U ko **sal** tu?

SLOVÍČKA

ko som kto som

šunen (imperatív) počujte

me som Jano ja som Jano

romano čhavo rómsky chlapec

pal e Slovensko zo Slovenska

amen sam my sme

khere doma

ochto osem

džene ľudia

me ja

e daj-dad rodičia

o phral brat

o pheňa sestry

e baba-papus starí rodičia

o dad otec

hino (on) je

lavutaris hudobník

jov on

nane nie je

akana teraz

Angl'ijate v Anglicku

e daj matka

hiňi (ona) je

te tavel varit'

u a

te pratinel upratovať

imar už

terne mladí

hine sú

nabuťakere phure manuša

dôchodcovia

Ko sal tu? Kto si ty?

Nevo somsikhľuvno

Fero: Džanes kaj **hin** e učebňa o gin dešuštar?

Jano: Sar te na? Sem oda **hin** e učebňa kaj the me džav. Ta av manca!

Fero: Mištes, me **som** Fero. Som adaj nevo.

Jano: Aha, me **som** Jano.

Fero: Adre savo ročňikos **sal**?

Jano: Dujto. **Tu sal** andro angluno?

Fero: Ha, keci džene **san** andro ročňikos?

Jano: Amen **sam** deš džene.

Fero: Ajci čepo? Amen **sam** tranda džene.

Jano: Ta džanes sar oda, o sikhľuviben **hin** pharo. **Buter sar jepaš somsikhľuvnendar imar odoj nane.**

SLOVÍČKA

nevo nový

o somsikhľuvno spolužiak

džanes, kaj hin vieš, kde je

e učebňa učebňa

o gin dešuštar číslo štrnásť

Sar te na? Akoby nie?

sem predsa

oda hin to je

kaj kde/kam

the aj

me ja

džav idem

ta tak

Av manca! Pod' so mnou!

mište dobre

Me som Fero. Ja som Fero.

Som adaj nevo. Som tu nový.

Me som Jano. Ja som Jano.

Andre savo ročňikos sal? V ktorom ročníku si?

dujto druhý

Tu sal andro angluno? Ty si

v prvom?

ha áno

keci koľko
o džene ľudia/osoby
san ste
andro ročnikos v ročníku
amen sam my sme
deš desať
Ajci čepo? Tak málo?
tranda tridsať
džanes sar oda vieš ako to (je)

o sikhľuviben štúdium
hin je
pharo náročný/náročné
buter viac
sar ako
jepaš polovica
imar už
odoj tam
nane nie je/nie sú

GRAMATIKA

Sponové sloveso te avel/jel (byť) v prítomnom čase

me som (ja som)	amen sam (my sme)
tu sal (ty si)	tumen san (vy ste)
jov hino/hin (on je)	jon hine/hin (oni/ony sú)
joj hiňi/hin (ona je)	

* tvary hino, hiňi, hine sa používajú pri životných menách

*rómcina nemá stredný rod

Zápor slovesa te avel/jel

me na som	amen na sam
tu na sal	tumen na san
jov nane	jon nane
joj nane	

CVIČENIA

1. Preložte – Thoven:

Ja som Jano. Som rómsky chlapec. My sme piati. Otec je hudobník. Mama je doma. Babka s dedkom sú už starí.

* Riešenie – o dromikliben:

Me som Jano. Me som romano čhavo. Amen sam pandž džene. O dad hino lavutaris. E daj hiñi khere. E baba-papus hine imar phure.

2. Doplňte – Pherd'an:

O dad.....lavutaris. (Otec je hudobník.)

E Marika..... leskeri phen. (Marika je jej dcéra)

E daj ..... khere. (Mama je doma.)

Tu ..... miri phen. (Ty si moja dcéra.)

Me ..... romano čhavo. (Ja som rómsky chlapec.)

O Feris ..... nevo somsikhľuvno. (Fero je nový spolužiak.)

Joj.....amari baba. (Ona je naša babka.)

Jov ..... amaro papus. (On je náš dedko.)

Amen .....bari famel'ija. (My sme veľká rodina.)

Tumen na.....bari famel'ija. (Vy nie ste veľká rodina.)

Jon..... imar phure manuša. (Oni sú už starí ľudia.)

* Riešenie – o dromikliben:

O dad **hino** lavutaris.

E Marika **hiñi** leskeri phen.

E daj **hiñi** khere.

Tu **sal** miri phen.

Me **som** romano čhavo.

O Feris **hino** nevo somsikh'uvno.

Joj **hiñi** amari baba.

Jov **hino** amaro papus.

Amen **sam** bari famel'ija.

Tumen na **san** bari famel'ija.

Jon **hine** imar phure manuša.

SIEDMA LEKCIA – EFTATO SIKH

Prítomný čas

Po pľacos

A: Lačo d'ives.

B: Lačo d'ives. Kampil mange žel'eňina andre zumin.

A: Amen hin igen šukar murňi.

B: Ta den man jekh kilos.

A: Kilos biš, šaj ačhel?

B: Ha, šaj ačhel.

A: Mište u so mek kamen?

B: Duj cikne puruma the jepaš kilos zeleris.

A: Vareso aver?

B: Ha, aven ajsi lači u den man duj kili phuvale.

A: Hin oda savoro?

B: Vareso mek kamav, al'e našti leperav s'oda hin. Užaren ča čepo...

A: No u phaba na kamen? Hine lače, gule, avena sast'i.

B: Aaa imar džanav, kampil mange šerengeri armin. Den man jekh cikneder šeroro u the jekh kilos phaba te hine ajse lače sar vakeren. No u oda hin savoro.

A: Kamen taška?

B: Na, pa'ikerav, taška man hin.

A: Mište, ta oda avela pandž euro sarandatheochto centi.

B: Ta, man hin ča penda. Šaj avel?

A: Šaj, adad'ives man hin but churde love. Al'e choča **ole sarandatheochto** tumen nane?

B: Na, man nane nisave churde.

A: Hmm, ta so šaj te kerel. Adaj hin tumare love – sarandatheštar euro the pendatheduj centi.

B: Paľikerav but.

A: Nane vaš soske.

B: Ačhen Devleha.

A: Džan Devleha.

SLOVÍČKA – O LAVORA

po pľacos na trhu

Lačo d'ives. Dobrý deň.

kampel mange (D) potrebujem

e žel'eňina zelenina

andre zumin do polievky

amen hin my máme

igen veľmi

šukar pekný/á/é

e murňi mrkva

ta tak

den man (A) dajte mi

jekh kilos jedno kilo

kilo biš kilo dvadsať

Šaj ačhel? Môže ostať?

ha áno

mište dobre

U so mek kamen? A čo ešte chcete?

duj dva/dve

cikne malé

e purum cibuľa

the aj

jepaš kilos pol kila

o zeleris zeler

vareso niečo

aver iný/á/é/í

aven ajsi lachi buďte taká dobrá

duj kili dve kilá

o phuvale zemiaky

Hin oda savoro? Je to všetko?

mek ešte

kamav chcem

aľe ale

naš'i leperav nemôžem si

spomenúť

s'oda hin čo to je

užaren počkajte

ča len

čepo trochu/málo

no no

o phaba jablká

Na kamen? Nechcete?

hine lače sú dobré
gule sladké
avena sast'i budete zdravá
imar už
džanav viem
šrengeri armin hlávková kapusta
jekh jeden/jedna/jedno
cikneder menší/menšia/menšie
o šeroro hlavička
te hine ajse lače ak sú také dobré
sar ako
vakeren hovoríte
No u oda hin savoro. No a to je všetko.
Kamen taška? Chcete tašku?
na nie
pal'ikerav ďakujem
taška man hin tašku mám
oda avela to bude
man hin ča penda mám iba päťdesiatku (bankovka)
Šaj avel? Môže byť?
adad'ives dnes
man hin (A) mám

OTÁZKY – O PHUČIPENA

1. So u soske kamel e cinavni te cinel?
2. So phend'a e bikivni pal o phaba?

but veľa
churde love drobné peniaze
choča aspoň
ole sarandatheochto (A) tých štyridsaťosem
Tumen nane? (A) Nemáte?
man nane ňisave churde nemám žiadne drobné
so šaj pes del te kerel čo sa dá robiť
Adaj hin tumare love. Tu sú vaše peniaze.
Pal'ikerav but. Ďakujem veľmi (pekne).
Nane vaš soske. (D) Nie je za čo.
Ačhen Devleha. Dovidenia. (dosl. ostaňte s Bohom)
Džan Devleha. Dovidenia. (dosl. choďte s Bohom)
e bikivni predavačka
e cinavni zákazníčka

3. Hin la cinavňa e taška?
4. Kas hin churde?
5. Keci mol e želeňina, so e cinavňi cind'as?
6. Vaj keci kilos želeňina jekhetane e cinavňi cind'as?

ODPOVEĎE -PALEPHENĪBENA

2. Phend'as, hoj hine lačhe, gule the saste.
3. Ha, e taška la hin.
4. la bikivňa
5. pandž euro sarandathe ochto centi
6. maj pandž the jepaš kili

Po koncertos

A: Oda hin igen šukar kher u keci lavutara!

B: Dikhes le bugošis sar hino rajkanes urdo?

A: Savo hin oda manuš?

B: Ta so, tiri jakhvalin paš'ol khere? Sem oda, so terd'ol paš e bugova.

A: No, aľe me na džanav, s'oda e bugova.

B: Jáj, diliňi, ta oda hin jekhbareder sersamos odoj.

A: Aha, koda sersamos, so dičhol sar o skamind huraha?

B: Ta oda hin e cimbalma. Aľe imar čit, bo chuden te bašavel.

SLOVÍČKA – O LAVORA

oda hin to je

igen šukar kher veľmi pekná

budova

keci koľko

o lavutara hudobníci

Dikhes le bugošis? Vidíš basistu?

o bugošis basista (ten, kto hrá na basu)

sar ako

hino rajkanes urdo je panský
oblečený

Savo hin oda manuš? Ktorý je to
človek?

Ta so? Tak čo?

tiri jakhvalin tvoje okuliare

e jakhvalin okuliare

paš'ol khere ležia doma

sem oda, so terd'ol predsa ten, čo
stojí

paš e bugova vedľa basy/pri base

no no

aľe ale

me na džanav ja neviem

s'oda (so oda) čo (je) to

e bugova basa

diliňi hlúpa

ta tak/no

oda hin to je

jekhbareder najväčší/ia/ie

o sersamos nástroj

odoj tam

u sar pes vičinel a ako sa volá

oda sersamos ten nástroj

so dičhol čo/ktorý vyzerá

sar ako

o skamind huraha (I) stôl so
strunami

e cimbalma cimbal

imar už

čit ticho (buď)

bo lebo

chuden te bašavel začínajú hrať

GRAMATIKA

VERBÁ – SLOVESÁ – KERUTNE

V rómčine existujú tri triedy sloviess. Príslušnosť do triedy je daná zakončením slovesa. Slovesá prvej triedy majú v infinitíve koncovku **-el**, takýmto slovesom je napr. **te kerel** (robiť). Slovesá druhej triedy majú v infinitíve koncovku **-l**, napr. sloveso **te daral** (báť sa). Slovesá tretej triedy sa končia na **-ol**, napr. **cikňol** (zmenšovať sa).

PRÉZENS

	infinitív	1.os.sg.	2.os.sg.	3.os.sg.	1.os.pl.	2.os.pl.	3.os.pl.
1.tr.	te kerel	ker- av	ker- es	ker- el	ker- as	ker- en	ker- en
*	te bavinel	bavin av	bavines	bavin el	bavinas	bavinen en	bavinen en
2.tr.	te daral	dar av	daras	dar al	daras	dar an	dar an
3.tr.	te achal'ol	achal' uvav	achal' os	achal' ol	achal' uvas	achal' on	achal' on

* xenoklitické verbá 1. triedy majú oproti oikoklitickým navyše morfém -in-

CVIČENIA

1.Preložte do slovenčiny:

- Zaphendo te džal andre vaš navičinde.
- Adaj pes naš'i avel andre.
- E balvaj band'arel o kašta.
- O maribnaskero našavel zor.
- E cinavni po'inel chabnenge.
- O aligatoris mačharel le mačhes.
- O čhavo čhivel pestar o ľil'oro.

*riešenie – o dromikliben:

- Nepovolaným vstup zakázaný.
- Zákaz vstupu
- Vietor ohýba stromy.
- Zápasník stráca silu.
- Zákazníčka platí za jedlo.
- Aligátor loví rybu.
- Dieťa odhadzuje papierik.

2. Doplňte - pherd'an:

- ❖ Soske _____ e dovoľenka? (Prečo si berieš dovolenku?)
- ❖ Bo _____ but khino. (Lebo som veľmi unavený.)
- ❖ Na kamel man te _____ romňake. (Nechce si ma vziať za ženu.)
- ❖ So _____? (Čo sa deje?)
- ❖ Ko man _____? (Kto ma volá?)
- ❖ čhavo _____ le rikones, o rikono _____ le čhas. (Chlapec stráži psa, pes stráži chlapca.)
- ❖ E sikh'ard'i igen man_____. (Učiteľka ma veľmi chváli.)
- ❖ Dikh, savo ka'ipen _____ diloskera seratar. (Pozri, aká čierňava prichádza z juhu.)
- ❖ Koda na bajinel, hoj o love _____ le blakenca? (To mu nevadí, že peniaze vyhadzuje z okna?)
- ❖ E baba _____ o lulud'a. (Babka pestuje kvety.)
- ❖ O čhave _____ o futbalis. (Chlapci hrajú futbal)
- ❖ O phure _____ pe lavkica anglo kher. (Starci sedia na lavičke pred domom.)
- ❖ O pašutno _____ o motoris. (Sused predáva auto.)
- ❖ O phuroro _____ te phirel. (Starček nevládze chodiť.)
- ❖ Po bibachtal'ipen sig pes _____. (Na nešťastie sa rýchlo zabúda.)
- ❖ _____ lenge te bolel le čhas. (Musia pokrstiť syna)
- ❖ O graj _____ o verdan. (Kôň ťahá voz.)
- ❖ Jov šaj _____ savoro. (Môže si kúpiť všetko.)
- ❖ _____ man o mačhl'a. Štípu ma muchy/komáre.
- ❖ Koda dilino _____. (Ten hlupák uteká.)
- ❖ Dikhav, hoj jon _____ bange vastenca. (Vidím, že zaháľajú./dosl. Vidím,

že oni žijú s krivými rukami.)

- ❖ Amen _____ andre len. (Kúpeme sa v potoku)
- ❖ O karčmaris _____ terne čhagen. (Krčmár opíja mladé devy.)
- ❖ O kakos _____ le čhaven. (Strýko rozmaznáva deti.)
- ❖ O bertenošis _____ o love andro gono. (Kriminálnik pchá peniaze do vreca.)

*riešenie – o dromikliben:

- ❖ Soske **les** e dovoľenka?
- ❖ Bo **som** but khino.
- ❖ Na kamel man te **lel** romňake.
- ❖ So **pes ačhel**?
- ❖ Ko man **vičinel**?
- ❖ O čhavo **arakhel** le rikones, o rikono **arakhel** le čhas.
- ❖ E sikhľard'i igen man **ašarel**.
- ❖ Dikh, savo kaľipen **avel** diloskera seratar.
- ❖ Koda na bajinel, hoj o love **čhivel avri le blakenca**?
- ❖ E baba **bararel o lulud'a**.
- ❖ O čhave **bavinen** o futbalis.
- ❖ O phure **bešen** pe lavkica anglo kher.
- ❖ O pašutno **bikenel** o motoris.
- ❖ O phuroro **na birinel** te phirel.
- ❖ Po bibachtaľipen **sig pes bisterel**.
- ❖ **Kampel** lenge te bolel le čhas.
- ❖ O graj **cirdel** o verdan.
- ❖ Jov šaj **cinel** savoro.
- ❖ **Danderen** man o mačľ'a.
- ❖ Koda dilino **denašel**.
- ❖ Dikhav, hoj jon **dživen** bange vastenca.

- ❖ Amen **amen nand'aras** leňate/andre len.
- ❖ O karčmaris **mat'arel** terne čhajen.
- ❖ O kak **mosarel** le čhaven. (Strýko rozmaznáva deti.)
- ❖ O bertenošis **pherd'arel** o love andro gono.

ôsma lekcia – oĉto sikh

O jekhbareder barva'ipen

Miri daj hiŋi sikh'ard'i pe bazutŋi ŝkola imar tranda berŝ. Sikhavel odoj e matematika the e fizika. Andre lakeri trijeda phiren 14 ĉhaja the 13 ĉhave. Oda hin but ĉhave. Varekana sar avel khere hiŋi but ĉhind'i, but strapimen. Džanav, hoj nane oda loki but'i. Ko nane igen zoralo the biruŝakero naŝ'i koda kerel. Joj hiŋi andre ŝkola pandž d'ives andro kurko, al'e so hin mek feder, hoj phirel odoj ĉa deŝ ĉhon andro berŝ u pa'is vaj duj ņilajutna ĉhona hiŋi khere. No, al'e jekhloŝaleder hiŋi, kana dikhel sar lakere sikh'uvnendar baron avrisikhade manuŝa. Joj džanel savi hiŋi e ŝkola vasno andro manuŝeskero dživipen u mange butvar phenel: Mri ĉhaj, sikh'uv laĉhes, sikhaviben hin jekhbareder barva'ipen, bo koda, so džanes, ņiko tuke naŝ'i lel.

SLOVÍČKA – O LAVORA

miri moja

e daj mama

hiŋi (3.os.sg.f od slovesa **te jel**) je

e sikh'ard'i učitel'ka

pe na

e bazutŋi ŝkola základná ŝkola

imar už

tranda tridsať

o berŝ rok

sikhavel/sikh'arel učiť

odoj tam

e matematika matematika

the a

e fizika fyzika

andre v

lakeri jej

e trijeda trieda

te phirel chodiť

deŝuŝtar ŝtrnášť

e ĉhaj dievĉa

deŝutrin trinášť

(k)oda to

o čhavo chlapec, dieťa
hin (3.os.sg. od slovesa te jel) je
o čhave deti
varekana niekedy
sar ako, keď
te avel prísť
khere domov
but veľmi
strapimen unavený
čhind'i (f. od **čhindo**) unavená
te džanel vedieť
hoj že
nane nie je
loko ľahký
e but'i práca
ko kto
igen veľmi, ozaj
zoralo silný
birušakero trpezlivý
te kerel robiť
joj ona
andre v
pandž päť
o d'ives deň
andro kurko (**andre o kurko**)
týždenne (dosl. v týždni)
aľe ale
so čo

hin (3.os.sg. sponového slovesa te
jel) je
mek ešte
feder lepšie
ča iba
deš desať
o čhon mesiac
u a
paľis
vaj asi, približne
duj dva
ňilajutne (pl. od **ňilajutno**) letné
no no
jekhlošaleder (3.st. od **lošalo**)
najšťastnejší
kana keď, kedy
te dikhel vidieť
lakere (pl. od **lakero**)jej
o sikh'uvno žiak
lakere sikh'uvñendar (pl.,Abl. od
lakero sikh'uvno) z jej žiakov
te barol rásť
e fajta druh, sorta
avrisikhado inteligentný, vyučený,
vyštudovaný
o manuš človek
te džanel vedieť
savi (f. od savo) aká
vasno dôležitý, vážny

manušeskero ľudský

o dživipen život

andro manuškero dživipen

v živote človeka

mange (D od) mne

butvar veľakrát, viackrát

te phenel vravieť

mri (skrátенý tvar od **miri** + f. od miro) moja

te sikh'ol učiť sa

lačhes poriadne, dobre

o sikhad'ipen vzdelanie

jekhbareder najväčší

o barval'ipen bohatstvo, majetok, poklad

bo lebo

ňiko nikto

tuke (D od **tu**) tebe

našt'i nemôť

te lel vziať, zobrať

OTÁZKY - O PHUČIPENA

1. Keci berš hiňi e daj sikh'ard'i?

- a. pandž
- b. tranda
- c. dešuduj

2. Pre savi škola sikhavel e daj?

- a. bazutňi škola
- b. maškarutňi škola
- c. uči škola

3. So odoj sikhavel?

- a. savoro
- b. e matematika
- c. e geografija

4. Lakeri but'i hin

- a. igen loki
- b. aňi loki aňi phari
- c. phari

5. Keci čhon ňilaje hin e daj

khere?

- a. jekh
- b. aňi jekh
- c. duj

6. Keci čhave hine andre lakeri

trijeda?

- a. 30
- b. 26
- c. 27

7. Kana hiñi e daj jekhlošaleder?

a. ñilaje

b. sar dikhel, sar lakere
sikhľuvnendar baron avrisikhade
manuša

c. te hin andre trijeda o čitiben

a. o bachtal'ipen

b. o barval'ipen

c. o hijabal'ipen

8. E daj phenel, hoj o sikhaviben

hin:

*Odpovede – o palepheñibena:

1b, 2a, 3b, 4c, 5c, 6c, 7b, 8b

Tosara

e daj: Mro čho, ušti upre, imar tosara!

Janči: Jáj, keci ori?

e daj: Imar efa.

Janči: Mukh man mek pandž minuti te sovel.

e daj: Na, mind'ar denaš andre nand'ard'i!

Janči: Mišto, mišto, imar džav.

(O Janči morel peske o muj the o danda, paľis urel peske o gad the e cholov,
lačharel o had'os u džal tele andre kuchña.)

Janči: Kaj savore?

e daj: Ta o dad genel o nevipena andre bešibnaskeri soba, e Ivanka džal te
cvičinel, e Marika imar andre škola u o Paľis avri lačharel e bicigľ'a. No al'e dikh
keci imar ori! Sig cha vareso!

Janči: Našt'i, bo autobusis imar džal.

e daj: Ta, le choča o dešto chaben, maro ciraleha the tejos.

Janči: Paľikerav.

e daj: Dža Devleha!

Janči: Ačh Devleha!

mro (skrátенý tvar od **miro**) môj
čho (skrátенý tvar od **čhavo**)
chlapec, dieťa
te ušt'el upre vstať
imar už
tosara ráno
keci koľko
e ora hodina
Keci ori? Koľko je hodín?
efta sedem
te mukhel nechať, opustiť
man (A od **me**)
mek ešte
pandž päť
e minuta minúta
te sovel spať
na nie
mind'ar okamžite, ihneď
te denašel utekať
andre do
nand'ard'i kúpeľňa
mišto dobre
te džal ísť
te morel pes umývať sa
o muj tvár, ústa
the a
danda (pl. od **o dand**) zuby
pal'is potom

te urel pes obliecť sa
o gad košeľa
e cholov nohavice
te lačharel ustlať, prikryť, opraviť,
urovnať
o had'os posteľ
u a
te džal tele zísť (dole)
e kuchňa kuchyňa
kaj kde, kam
savore všetci
ta tak
o dad otec
te genel čítať
o nevipena noviny
e bešibnaskeri soba obývačka
te cvičinel cvičiť
e škola škola
avri vonku
te lačharel e bicigl'a opravovať
bicykel
no no
al'e ale
dikh (imperatív 2.os.sg od **te dikhel**)
pozri!
sig rýchlo
cha (imperatív 2.os.sg. od **te chal**)
jedz! zjedz!

vareso niečo
našt'i nemôcť
bo lebo
o autobusis autobus
le (imperatív 2.os.sg. od **te lel**)
 vezmi! zober!
choča aspoň
o dešto chaben desiata
o maro chlieb
ciraleha (I od **o ciral**) so syrom
o tejos čaj

pal'ikerav (1.os.sg.prezens od **te pal'ikerel**) ďakujem
Dža Devleha! (dosl. Chod' s Bohom.) Maj sa dobre.
Ačh Devleha! (dosl. Ostaň s Bohom.) Maj sa dobre.

GRAMATIKA

Kedy sa používa Nominatív?	Príklady použitia:
1. vetný podmet	<ul style="list-style-type: none"> - Miri daj hiňi sikh'ard'i. - God'averipen hin jekhbareder barvalipen. - O Janči morel peske o muj the o danda - O dad genel nevipena. - E Ivanka džal te cvičinel. - O autobusis imar džal.
2. menný prísudok a doplnok (stála funkcia/vlastnosť)	<ul style="list-style-type: none"> - Miri daj hiňi sikh'ard'i. - Nane oda loki but'i. - ko nane igen zoralo the birušakero - God'averipen hin jekhbareder barvalipen.

	- O dad genel o nevipena.
3. ak je neživotné podstatné meno predmetom má nominatívny tvar, hoci je v akuzatíve	Sikhavel odoj e matematika the e fizika. *Sikhavel le čhaven. - O Janči morel peske o muj the o danda. - O Janči urel peske o gad the e cholov. - O Janči lačharel o had'os.
4. počítaný predmet	
a. po číslovkách určitých	dešuštar čhaja the dešutrin čhave pandž minuti
b. po číslovkách neurčitých	but sikh'arde
c. po výrazoch vyjadrujúcich množstvo	keci ori
*d'ives, čhon, berš ! zdobnenina, prívlastok	- tranda berš - pandž d'ives - deš čhon * duj ňilajutna čhona
5. podstatné meno po výrazoch ozn. druh/typ	- e fajta avrisikhade manuša
6. po predložkách	- pe bazutni škola - andre lakri trijeda - andre škola - andro manušeskero dživipen - andre nand'arđi
7. ustálené oslovenia/zvolania +	mri čhaj!

privlastňovacie zámeno	mro čo! *čhaje! čhaveja!
------------------------	-----------------------------

CVIČENIA

1. Preložte do rómčiny:

a. Ivanka vstáva z postele. Marika steliu postel'. Otec sa umýva. On kloktá. Mama si umýva zuby. Ivanka ráno nejedáva chlieb, jedáva ovsenú kašu. Mama varí. Otec číta noviny. Pa'lo si obúva topánky. Kol'ko je tam ľudí?

b. jedna rodina, jeden brat, dve sestry, tri psi, štyria žiaci, päť hrncov, šesť fliaš, sedem kníh, osem ľudí, deväť žien, desať stromov, veľa ľudí, málo soli, dva dni, dva rôčky, tri zlé roky, dva krátke mesiace, tri týždne

*preklad – o thoviben:

a. E Ivanka uš'el upre andal o had'os. E Marika lačharel o had'os. O dad pes morel. Jov chelavel avri o kirlo. E daj morel peske o danda. E Ivanka tosara na chal maro, chal e zamiška džovatar. E daj tavel chaben. O dad genel o nevipena. O Pa'is urel peske o kamaš'li. Keci džene odoj?

b. jekh famel'ija, jekh phral, duj pheňa, trin rikone, štar sikh'uvna, pandž pira, šov cakli, efa gend'a, ochto džene, eňa džuvl'ija, deš kašta, but džene, čino lon, duj d'ives, duj beršora, trin nalačhe berša, duj charne čhona, trin kurke

2. Preložte do slovenčiny:

O Demetera hin jekh famil'ija. O Demetera hine Roma. O dad hino lavutaris. O Jano hino god'aver sikh'uvno. E Mariška hiňi sikh'ard'i. Jov hino lačo doktoris. O slugadžis denašel andro garud'ipen. O sikh'ardo džal andre škola. O lavutaris bašavel pre lavuta. O gil'avno gil'avel šukar gil'i. E baba tavel haluški. O

but'akero chanel char. O chart'as demel po trast. E čaj kidel lulud'a. O čhave bavinen o fotbalis. E daj o dad cinkeren o chaben. O čhave hordinen kašta. E bibi rajbinel gada. O rikono sovel. O phral rovel. O phuro papus pijel e cigarek'la. E phen genel gend'i. E phen uchanel pes **anglal o gendalos**. E baba vakerel čačipen. Andre piri hin o haluški. O čiriklo **urňol**. Keci berš imar hino andre bertena? Leperel peske pre but bachtale čhona. Bešas adaj but berš. Mri čaj, mind'ar av arde! Mro čho, imar džas khere?

*preklad – o thoviben:

Demeterovci sú jedna rodina. Demeterovci sú Rómovia. Otec je hudobník. Jano je múdry žiak. Mariška je učiteľka. On je dobrý doktor. Vojak uteká do úkrytu. Učiteľ ide do školy. Hudobník hrá na husliach. Spevák spieva nádhernú pieseň. Babka varí halušky. Robotník kope jamu. Kováč kuje železo. Dievča zbiera kvety. Chlapci hrajú futbal. Rodičia nakupujú jedlo. Deti zbierajú drevo. Teta perie šaty. Pes spí. Brat plače. Starý otec fajčí cigaretu. Sestra číta knihu. Sestra sa češe pred zrkadlom. Babka vraví pravdu. V hrnci sú halušky. Vták letí. Koľko rokov je už vo vezení? Spomína si na veľmi šťastné mesiace. Bývame tu veľa rokov. Dcéra moja, už aj pod' sem! Syn môj, už ideš domov?

3. Tajnička

Džanen, s'oda hin Idared? Palephenen phučipena u pherd'aren e tajnička.

1. Keci d'ives hin andro jekh kurko?
2. Keci kurke hin andre jekh čhon?
3. Keci d'ives hin o vikend?
4. Keci pindre hin le pajunkos/thavuno?
5. Keci angušta hin po jekh vast?
6. So le čiriklen hin?

7. Keci čhon hino o čhavoro andro dajakero per?

8. So hin trin šel šovardešthepandž d'ives?

9. Keci d'ives šaj avel andro jekh čhon?

1.	E	F	T	A
2.	Š	T	A	R
3.	D	U	J	
4.	O	CH	T	O
5.	P	A	N	DŽ

6.		PH	A	K	A	
7.	E	Ň	A			
8.		B	E	R	Š	
9.	T	R	A	N	D	A

5. Rýmovačka - e gil'utňori

Jekh berš, duj berš, trin beršora,

uren andral šerand pora.

Mri čhaj, mro čho, na soven?

Feder šerand na roden?

Sloveso mať

Rómčina nemá sloveso mať. Pojem vlastníctva vyjadruje podmetom v akuzatívne a sponovým slovesom byť - **hin** v 3. osobe

Positive

sg.		pl.	
1. ja	mám	1. my	máme
1. man	hin	1. amen	hin
2. ty	máš	2. vy	máte
2. tut	hin	2. tumen	hin
3. on	má	3. oni	majú
3. les	hin	3. len	hin
3. ona	má		
3. la	hin		

Negatív

sg.		
1. man		
2. tut		
3. les		
la	nane	
pl.		
1. amen		
2. tumen		
3. len		

1. Akuzatívna väzba: vo vete je vyjadrená podmetom v akuzatívne + sponovým slovesom byť - **hin** v 3. osobe + predmetom v nominatívne.

Príklad/misal:

Akuzatív	spona	nominatív	
Man	hin	love.	Ja mám peniaze.
Man	nane	love.	Ja nemá peniaze.
La čha	hin	daj.	Dcéra má matku.
La čha	nane	daj.	Dcéra nemá matku.
Kale manušes	hin	paťiv.	Tento človek má úctu.
Kale manušes	nane	paťiv.	Tento človek nemá úctu.
Okole romes	hin	romňi.	Tamten muž má ženu.
Okole romes	nane	romňi.	Tamten človek nemá ženu.
Amen	hin	maro.	My máme chlieb.
Amen	nane	maro.	My nemáme chlieb.
Tumen	hin	čhave.	Vy máte deti.
Tumen	nane	čhave.	Vy nemáte deti.
Len	hin	kher.	Oni majú dom.
Len	nane	kher.	Oni nemajú dom.

2. Keď súčasťou vety je prídavné: väzba tvorená datívom podmetu + sponovým slovesom v 3. osobe + nominatívom predmetu:

Príklad/misal:

Nominatív	spona	datív	prídavné	
E čang (Noha	hin je	tuke tebe	phagi. zlomená.)	Máš zlomenú nohu.
O bala (Vlasy	hin sú	lake jej	uchande. učesané.)	Má učesané vlasy.
E cholov (Nohavice	hin sú	mange mne	charñi. krátke.)	Mám krátke nohavice.

3. Lokatívna väzba: tvorená lokatívom + sponovým slovesom v 3. osobe + nominatívom vyjadruje momentálny stav vlastníka-držiťela predmetu.

Príklad/misal:

Spona	lokatív podmetu	nominatív predmetu	
Hin (Sú	tute pri tebe	leskere gada? jeho šaty?)	Máš pri sebe jeho šaty?
Nane (Nie je	mande pri mne	čhuri. nôž.)	Nemám pri sebe nôž.
Hin (Je	amende pri nás	tiro mobil. tvoj mobil.)	Máme pri sebe tvoj mobil.

Používanie slovesa mať

1. vlastníť: vzťah vlastníctva sa vyjadruje sponou **hin** v príslušnom čase:

mám ešte matku, ale nemám už otca - daj man mek hin, ča dad man imar nane

sestra nemala prsteň - la pheña na sas angrušt'i

budeš - večer čas? - avela tut kijaraťi vacht?

koľko rokov má tvoj syn? - keci berša (hin) tire čhaske?

mám peniaze - hin man love

má dom - hin les kher

2. po časticiach šaj, našťi, mi, te sa používa spona **jel/avel** v tvare prítomného času - uľa(s), minulého času - uľahas/avľahas:
v prípade neuskutočnenej podmienky s **A**:

	častica	A osob. zám.	spona v prít. čase	
možno, že máš pravdu -	šaj	tut	jel/avel	čačo

kiež máš veľa št'astia -	mi	tut	jel/avel	bari bacht
nemohol mať pravdu -	našti	les	spona v min.čase uľa	čačo
mohli ste mať rozum -	šaj	tumen	u'ahas/avl'ahas	god'i

3. mňa, teba, nás, vás/tvary slovesa avel/jel s A:

mám len teba jedinú - na sal man ča tu korkori

matka mala nás tri deti - amen samas trin čhave la da

4. na sebe/spona hin v príslušnom čase, v prítomnom ju možno vypustiť, s predl. pre:

má na sebe košeľu - pre leste (hin) gad

mali svrab - pre lende sas gera

5. pri sebe, alebo ak sa hovorí o častiach ľudského tela/spona hin (v príslušnom čase, v prítomnom ju možno vypustiť) s L.:

tvoj chlieb mám ja - tiro maro mande

nemáš moju lyžicu - nane tute miri roj

mám zlomený prst - mande (hin) phaglo angušť

6. v sebe/spona hin (v príslušnom čase, v prít. ju možno vypustiť) s predl. andre:

lopta má dve diery - andre bola (hin) duj cheva

má veľkú zlosť - bari chol'i andre leste

7. fyzické alebo psychické stavy, vlastnosti:

a) tvary slovesa jel s príd. menami odvodenými príponou -alo, -al'i, -ale alebo s Abl.:

mať hlad - avel/jel bokhatar

vedro má diery - e brađi cheval'i

dom má štyri steny - o kher (hin) štarefalengero

b) neosobné väzby:

mám smäd - šuťarel man

mám horúčku - marel man o horučki

mám zimnicu - lel man izdraňi

c) tvary slovesa chal:

mám strach - chav dar

má hanbu - chal ladž

má zlosť - chal chol'i

8. frazeologizmy:

máme rovnaké názory - amen sam jekha god'aha/jekh pre god'i

máme rovnakú reč - jekha dumaha džas/amen sam jekha dumate

jedno rómske slovo má viac významov - jekh romano lav perel pre buter dumi

mám ťa rád - rado tut dikhav/kamav tut

9. spona hin s L:

mal nohu dvakrát prestrelenú - leste sas e čang duvar andre vilindi

mat': nútiť koho k čomu...aby - kerel ke/kije, kerel, kaj...te:

mal ho na prácu - kerlas les ke buři

mat': pokladať koho za koho, čo/l'ikerel s D:

majú ho za blázna - l'ikeren les dilineske

mat' s inf. 1. spona/hin (v príslušnom čase) **s A a inf.: nemám, čo robiť/nane man** so te kerel, **nemám prečo klamať/te** chochavel nane so

2. (rozvažovanie) tvary slovesa avel/jel s inf.: čo mám variť?/so som te tavel? ako ti to mám povedať?/sar som tuke te phenel?

3. vo význame moci tvary slovesa džanel s neurč.: čo mám robiť?/so džanav te kerel, so te kerav? čo som mal robiť, keď som nemal šťastie?/kerdomas, te man na sas bacht?

4. vo význame treba/ kampil s D, tvary slovesa kamel s inf.: nemáš sa toľko namáhať/na kampil tuke ajci buři te kerel, to si mal vidieť!/oda kamehas te dikhel! dávno si mal prísť domov!/čirla kam'al te avel khere! nevedia, ako majú žiť/na džanen sar kampil/ kamen te dživel

5. vo význame je zbytočné/tvary slovesa džanel s inf.: mám sa s ním hádať?/džav man leha te vesekedinel?

6. vo význame musieť, smieť/tvary slovesa jel s neurč.: spona hin (v príslušnom čase) **s A a D. a inf., reg. tvary slovesa tromal s neurč.: zajtra tam mám ísť/tajsa som odoj te džal, hin mande/man odoj te džal, včera si mal prísť/idž salas te avel, niečo také nemá byť/kajso na tromal te avel**

7. vo význame len tak tak/ča s príslušnými tvarmi významového slovesa: mali ho čo ratovať/ča les ratinenas, mal som čo robiť, aby som stihol vlak/ča ajci so chudňom e mašina

mat' sa: ako sa máš?/sar sal? máme sa dobre/mištes amenge, nemá sa k práci/nane andre buři, maj sa pred ním na pozore!/arakh tut lestar! maj sa dobre/av bachtalo, t'aves bachtalo